

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER BİLİM DALI

AİLESİ PARÇALANMIŞ OLAN İLKOKUL, ORTAOKUL VE LİSE
ÖĞRENCİLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE OKUL BAŞARI
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
(Kocaeli İli Körfez İlçesi Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Cüneyt ERKAL

MAYIS – 2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER BİLİM DALI

AİLESİ PARÇALANMIŞ OLAN İLKOKUL, ORTAOKUL VE LİSE
ÖĞRENCİLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE OKUL BAŞARI
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
(Kocaeli İli Körfez İlçesi Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cüneyt ERKAL

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Neşe GÜLER

MAYIS - 2013

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cüneyt ERKAL

MAYIS 2013

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

'Ailesi parçalanmış olan ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre okul başarı düzeylerinin incelenmesi (Kocaeli İli Körfez İlçesi Örneği)' başlıklı bu yüksek lisans/doktora tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim/bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye Yrd. Doç. Dr. M. Barış HORZUM

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye Yrd. Doç. Dr. Neşe GÜLER

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

25.7.2013

Doç. Dr. İsmail GÜLEÇ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Aile, tarihin ve toplumun en önemli sosyo-kültürel ve psikolojik dinamizmidir. Bu dinamikler arasında; nüfusu yenileme, ekonomik bir sistem olma, kültürel aktarım, çocuğu bedensel-sosyolojik-psikolojik eğitime ve çocuğu sosyal hayata hazırlama gibi hayati fonksiyonlar vardır. Çocuk bu dinamikleri ve aile sisteminin beş temel fonksiyonunu aile ortamında kazanır. Bu beş temel fonksiyon ise; problemlerin çözümü, aile içi iletişim, aile içinde rol dağılımı, duygusal karşılık verme ve duygulara dahil olma ve davranış kontrolüdür. Bu beş temel fonksiyonda ve dinamiklerde bir denge tutturmayı başaran, gerekli olan durumlarda esneklik gösterebilen ve değişimlere uyum sağlayabilen ailelerde yetişen çocuklar iyi bir eğitim almakta, sosyalleşmekte ve sağlıklı bir kişilik kazanmaktadır.

Ailenin ölüm, boşanma veya terk etme gibi nedenlerle parçalanması; ilgiye, sevgiye, desteğe, şefkate en fazla ihtiyaç duyan çocukları derinden yaralamaktadır. Bunun en belirgin göstergesi çocuğu toplumsal hayata hazırlamada; onun bedensel, sosyal, psikolojik yönden sağlıklı bir kişilik kazanmasında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çocuğun, parçalanma ile bozulan dünyası toplumsal fonksiyonlarını (toplumsal yaşama olasılıklarını) önemli ölçüde sarsmaktadır. Bu bağlamda bir ailenin başına gelebilecek en büyük olumsuzluklardan biri olan parçalanmanın ve bunun oluşturduğu negatif ortamların çocuğun bedensel-sosyal-psikolojik gelişimini olumsuz etkileyeceğini düşünmek hiç de yanlış olmaz. Dolayısıyla, ailenin istedik ya da istenmedik şekilde parçalanması, çocuğun gelişimsel sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu da (bedensel-sosyal-psikolojik sorunlar) çocuğun okul hayatına kadar ulaşmakta ve çocuğun okul başarısını büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu düşüncelerden hareket eden araştırma iki ana bölümden meydana gelmektedir. Araştırmanın birinci bölümünde; aile ve parçalanmış aile kavramını geniş anlamda literatüre dayalı açıklayarak ailenin parçalanma nedenleri irdelenmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde ise; parçalanmış aile yapısındaki çocukların okuldaki başarı düzeyleri farklı değişkenlere göre elde edilen bulgular üzerinden değerlendirilmiştir.

Bu araştırma, sayın danışmanım Yrd. Doç. Dr. Neşe Güler'in katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, çalışmamın bu noktaya gelmesini ve araştırmamı tamamlamamı sağlayan sayın danışman hocam, Yrd. Doç. Dr. Neşe GÜLER'e; sabrı, desteği ve hoşgörüsünden dolayı çok teşekkür ederim.

Araştırmamın yürütülmesinde; anket uygulama sırasında katılımdaki hassasiyetleri ve özverileriyle araştırmama destek veren öğrencilere ve sıkıntı yaşadığım her konuda desteğini benden esirgemeyen canım dostlarıma, sıkıntılı anlarımda bana yardımcı olmaya çalışan biricik annem Fatma DİNDAR'a teşekkür ederim.

Araştırmamın veri girişi sırasında bana yardımcı olan; Uğur ATEŞ'e, İrfan DAĞ'a, Ceyhun KESER'e, Muhammet AKKURT'a, Ramazan KAYA'ya, Soner TÜRKER'e ve kardeşim Ahmet ERKAL'a sergiledikleri özenli çalışmalardan dolayı kendilerine sonsuz sevgilerimi sunarım.

Araştırmamın yürütülmesinde ve araştırmamın dil yönünden sağlıklı olmasında bana gereken desteği sağladıkları için Körfez/Uluğbey Ortaokulu Öğretmenlerinden; Fatih KARAASLAN'a, Nilgün OSMANOĞLU'na, Kemal SOLMAZ'a, Aslıhan U. EMRE'ye, Demet KARTAL'a, Selma GÖKOVA'ya ve Belgin KÖSE'ye değerli katkılarından ve Uluğbey Ortaokulu Türkçe Öğretmeni Aslan SALTAOĞLU'na, araştırmamı okuyarak araştırmamı dil ve anlam yönünden incelemesinden dolayı minnettar olduğumu belirtirim.

Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde benden desteklerini ve imkanlarını esirgemeyen Körfez Kaymakamı Sayın Mahmut ŞİRİNOĞLU'na ve Körfez İlçe Milli Eğitim Müdürü Sayın Hurşit EKİNCİ'ye; ayrıca bu kurumlarda çalışan sayın Alper ALYILMAZ ve Hamza ALYILMAZ'a özellikle teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamı yürütürken manevi desteğini benden esirgemeyen ve hep arkamda olduğunu bana her fırsatta gösteren, hayat arkadaşım, sevgili eşim Fatma ERKAL'a; annesini ve beni hiç üzmemek için araştırmamı yürütmemi kolaylaştıran canım minik dünyama (İdil'ime) sonsuz teşekkür ederim.

Araştırmamın, parçalanmış aile çocuklarına, sosyal ve psikolojik destek amacıyla yapılacak olan tüm programlara, ışık tutması ve katkıda bulunması dileklerimle...

ÖZET

AİLESİ PARÇALANMIŞ OLAN İLKOKUL, ORTAOKUL VE LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE OKUL BAŞARI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

ERKAL, Cüneyt

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler
Bilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Neşe GÜLER

Mayıs, 2013. 133 Sayfa.

Bu araştırmanın amacı; ailesi parçalanmış olan ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki bireylerin akademik başarılarının çeşitli değişkenler tarafından irdelenmesidir. Bireylerin başarısına etki eden değişkenlerin öğrenilmesi, değerlendirilmesi, ailelerin ve öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi çocuklarımızın geleceği açısından son derece önemlidir. Bu amaçla araştırmanın kapsamına Kocaeli ilinin Körfez ilçesindeki çeşitli ilkokul, ortaokul ve liselerde öğrenim gören 636 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırma kapsamına dâhil edilen öğrenciler tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak öğrencilerin akademik başarı düzeylerini saptamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Parçalanmış Aile Öğrencilerini Farklı Değişkenler Açısından Tanıma Anketi” kullanılmıştır. Veri toplama aracı; öğrencilerin cinsiyetleri, öğrencilerin yaşları, öğrencilerin öğretim düzeyleri, öğrencilerin geçen dönemki puan ortalamaları, öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi, öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi, öğrencilerin annelerinin iş durumları, öğrencilerin babalarının meslekleri, öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri, öğrencilerin anne babalarının ilişki durumları, öğrencilerin kiminle yaşadıkları, öğrencilerin sigara kullanma durumları, öğrencilerin alkol kullanma durumları değişkenlerinden meydana getirilmiştir.

Araştırmada uygun veri analizi tekniği seçilirken öncelikle alt problemlerden hareketle parçalanmış aile ğrencilerinin akademik başarı puanlarının cinsiyet, annenin hayatta olup olmaması, babanın hayatta olup olmaması, ebeveynlerin ilişki durumları, öğrencilerin sigara kullanımı, öğrencilerin alkol kullanımı, annenin iş durumu ve ailelerin aylık ortalama gelir değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde değişip değişmediği tespit edilmesi amacıyla değişkenler t testi ile incelenmiştir. Öğrencilerin akademik puanlarının; ğrencilerinin yaş grupları, anne öğrenim düzeyleri, baba öğrenim düzeyleri, baba meslek durumu, öğrencinin yaşamını srdrdđđ kişi/grup ve öğrencinin öğrenim düzeyi değişkenlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişip değişmediğinin tespit edilmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Yapılan varyans analizleri sonucunda F değerleri hesaplanmış ve gruplararası farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla ise “LSD oklu Karşılaştırma Testi” yapılmıştır.

Araştırma sonunda yapılan veri analizlerinden elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin yaş grupları, anne öğrenim durumları, baba öğrenim durumları ve öğrencinin öğrenim grdđđ düzey değişkenlerine göre öğrencilerin akademik başarı puanları açısından bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Yine ğrencilerin cinsiyeti, anne hayatta olma durumu, baba hayatta olma durumu, ebeveynlerin ilişki durumu, öğrencilerin sigara kullanma durumu, öğrencilerin alkol kullanma durumu, anne iş durumu, aylık ortalama gelir durumları, baba çalışma durumları ve öğrencinin kaldığı kişi/grup değişkenlerine göre öğrencilerin akademik başarı puanları açısından anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen bulgular psikoloji, psikolojik danışma ve rehberlikle ilişkilendirilerek tartışma-yorum ve sonuç- öneriler kısmına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Parçalanmış Aile, Okul Başarısı, Akademik Başarı, Boşanma.

ABSTRACT

AN EVALUATION OF ACADEMIC ACHIEVEMENT OF PRIMARY SCHOOL, SECONDARY SCHOOL, AND SECONDARY EDUCATION STUDENTS WITH FRAGMENTED FAMILIES ON THE BASIS OF DIVERSE VARIABLES

ERKAL, Cüneyt

Master's Thesis, Educational Sciences Department, The Section of Psychological
Services in Education, Psychological Counseling and Guidance Program

Advisor: Assistant professor Dr. Neşe GÜLER

May, 2013. 133 Pages.

This research aims at analysing the academic achievement of individuals at the ages of primary school, secondary school and high school based on different variables. Being informed of the variables influential in individuals' academic achievement and evaluating them, and raising the awareness of parents as well as of teachers in this issue are extremely important for our children's future. For our purposes, 636 students attending various primary, secondary and high schools located in the Körfez district of Kocaeli province were included in the research. The students were chosen through random sampling.

“The Survey of Recognising Students coming from Fragmented Families in terms of Different Variables”, which was designed by the researcher so as to determine their levels of achievement, was used in this research as the tool of data collection. The tool of data collection was composed of such variables as gender, students' age, their grade level, their score averages for the previous semester, whether or not their mother was alive, whether or not their father was alive, their mother's educational level, their father's educational level, their mother's occupational status, their father's job, average family income, the status of parents' relations, who the students lived with, whether or not the students smoked or drank alcohol.

In the process of selecting the appropriate technique of data analysis, firstly setting out from the hypotheses, the t test was performed in order to determine whether or not the academic scores of students coming from fragmented families differed

according to the variables of gender, whether or not the students' mother was alive, whether or not their father was alive, the status of their parents' relations, whether or not the students smoked or drank alcohol, their mother's occupational status, and their family's average income. And in order to see whether or not their academic score differed significantly according to the variables of their age group, their mother's level of education, their father's level of education, the person/group with whom the students lived, and the students' educational level, the one-way variance analysis (ANOVA) was conducted. Following the variance analyses, the F values were calculated, and the "LSD multi-comparison Test" was done so as to determine the source of intergroup differences.

In consequence, according to the findings obtained from the data analyses, significant differences were found between students' academic scores according to their age groups, the mother's educational status, their father's educational status, and the students' level of education. However, no significant differences were found between their academic scores on the basis of the variables of gender, whether or not their mother was alive, whether or not their father was alive, the status of their parents' relations, whether or not the students smoked, or drank alcohol, their mother's occupational status, the family's average income, father's status of working, and the person/group with whom the students lived. The findings obtained at the end of the research were associated with psychology and with psychological counseling and guidance, and are presented in the discussion-interpretations and conclusions-recommendations parts.

Key Words: Family, Fragmented Family, School Achievement, Academic Achievement, Divorce

Kayıp insanlar, parçalanmış aile çocukları ve Kardeşim Eyyüp ERKAL'a
ithaf ediyorum.

Aramızdan ayrılışının derin özlemi ve kayboluşunun 12. Senesinde de
bulunamamasının bilişsel, duyuşsal hüznüyle...

İÇİNDEKİLER

Beyan	i
Jüri üyelerinin imza sayfası	ii
Önsöz ve teşekkür	iii
Türkçe özet	v
Abstract	vii
İthaf	ix
İçindekiler	x
Tablolar listesi	xv
1. Bölüm, Giriş	1
1.1 Problem cümlesi	7
1.2 Alt problemler	7
1.3 Amaç	8
1.4 Araştırmanın önemi ve gerekçesi	8
1.5 Sınırlılıklar	12
1.6 Tanımlar	12
2. Bölüm, Araştırmanın kuramsal çerçevesi	14
2.1 Araştırmanın kuramsal çerçevesi	14
2.1.1 Aile ve evlilikle ilgili kavramların açıklanması	14
2.1.1.1 Aile tanımları	14
2.1.1.2 Ailenin önemi ve işlevi	18
2.1.1.3 Aile tipleri	20
2.1.1.3.1 Geniş aile	20
2.1.1.3.2 Çekirdek aile	22
2.1.1.3.3 Geçiş ailesi	24

2.1.1.4 Yapı bakımından aile tipleri	27
2.1.1.4.1 Sağlıklı aile	27
2.1.1.4.2 Sağlıksız aile	30
2.1.1.5 Evlilik	32
2.1.1.5.1 Evlilikte uyumu etkileyen faktörler	33
2.1.1.5.1.1 Sosyal ve ekonomik faktörler	36
2.1.1.5.1.2 Kültür faktörü	37
2.1.1.5.1.3 Eğitim faktörü	38
2.1.1.5.1.4 Yaş faktörü	40
2.1.1.5.1.5 Aile içi iletişim faktörü	42
2.1.1.5.1.6 Çocuk faktörü	43
2.1.1.6 Ailenin eğitim fonksiyonu	44
2.1.2 Parçalanmış aile	45
2.1.2.1 Parçalanmış aile kavramı	45
2.1.2.2 Ailede parçalanma ve parçalanma şekilleri	47
2.1.2.2.1 Ölüm	48
2.1.2.2.2 Ayrılma	49
2.1.2.2.3 Boşanma	51
2.1.2.3 Aile içi parçalanmanın çocuklar üzerindeki etkisi	53
2.1.2.4 Aile içi parçalanmanın farklı yaş ve gelişim düzeyindeki çocuklar üzerindeki etkisi	60
2.1.2.4.1 Ailede parçalanmanın okul öncesindeki çocuklar üzerindeki etkisi	60
2.1.2.4.2 Ailede parçalanmanın ilköğretim dönemindeki çocuklar üzerindeki etkisi	61
2.1.2.4.3 Ailede parçalanmanın ergenlik dönemindeki çocuklar üzerindeki etkisi ..	62
2.1.2.5 Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri	64
2.1.2.5.1 Boşanma sürecinde ve sonrasında anne baba tutumlarının önemi	69

2.1.2.5.2 Boşanmanın çocuğun sosyal uyumu üzerindeki etkileri	70
3. Bölüm, Yöntem	73
3.1 Araştırma modeli	73
3.2 Araştırmanın çalışma grubu.....	74
3.3 Veri toplama araçları	76
3.4 Araştırmanın işlem Yolu	77
3.5 Araştırmada kullanılan veri analiz teknikleri	77
4. Bölüm, Bulgular ve yorum	79
4.1. Ankete katılan öğrencilerle ilgili betimsel istatistikler	79
4.2 Ankete katılan öğrencilerle ilgili açıklayıcı istatistikler	83
4.2.1 Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri.....	83
4.2.2 Annenin hayatta olup olmadığı değişkenine göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri	84
4.2.3 Babanın hayatta olup olmadığı değişkenine göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri	84
4.2.4 Ebeveynlerin ilişki durumlarına göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri	85
4.2.5 Sigara kullanıp kullanmama değişkenine göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri	86
4.2.6 Alkol kullanıp kullanmama değişkenine göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri	87
4.2.7 Anne iş durumuna göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri	87
4.2.8 Aylık ortalama gelir durumuna göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait t değerleri	88
4.2.9 Öğrencilerin yaş gruplarına göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait f değerleri	89

4.2.10 Anne öğrenim durumuna göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait f değerleri	90
4.2.11 Baba öğrenim durumuna göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait f değerleri	91
4.2.12 Baba çalışma durumuna göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait f değerleri	92
4.2.13 Öğrencinin yaşamını sürdürdüğü kişi ya da gruba göre öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerine ait f değerleri	93
4.2.14 Öğrencinin öğrenim gördüğü düzeye göre akademik başarı puan düzeylerine ait f değerleri	94
5. Bölüm, Sonuç, tartışma ve öneriler	96
5.1 Sonuç ve tartışma	96
5.1.1 Cinsiyet değişkeninin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulguların yorumu	96
5.1.2 Öğrencilerin yaş değişkeninin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	97
5.1.3 Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul düzeylerinin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	97
5.1.4 Öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	99
5.1.5 Öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	99
5.1.6 Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	100
5.1.7 Öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	101
5.1.8 Öğrencilerin annelerinin iş durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	102

5.1.9 Öğrencilerin babalarının çalışma durumunun öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	102
5.1.10 Öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelir düzeylerinin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	103
5.1.11 Öğrencilerin ebeveynlerinin ilişki durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	103
5.1.12 Öğrencilerin yaşamlarını sürdürdüğü kişi veya gruba göre öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	104
5.1.13 Öğrencilerin sigara kullanıp kullanmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	104
5.1.14 Öğrencilerin alkol kullanıp kullanmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu	105
5.2 Öneriler	105
5.1 Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler	105
5.2 İleride yapılabilecek araştırmalara yönelik öneriler	107
Kaynakça	108
Ekler	113
Özgeçmiş ve iletişim bilgisi	117

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Göre Dağılımı	75
Tablo 2: Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları.....	76
Tablo 3: Araştırma Değişkenlerine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları.....	79
Tablo 4: Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Betimsel İstatistikleri	82
Tablo 5: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları.....	83
Tablo 6: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Annenin Hayatta Olup Olmamasına Göre t-Testi Sonuçları.....	84
Tablo 7: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Babanın Hayatta Olup Olmamasına Göre t-Testi Sonuçları	85
Tablo 8: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Ebeveynlerinin İlişki Durumlarına Göre t-Testi Sonuçları	85
Tablo 9: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Öğrencilerin Sigara kullanıp kullanmamasına Göre t-Testi Sonuçları	86
Tablo 10: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Öğrencilerin Alkol Alıp Almadıklarına Göre t-Testi Sonuçları.....	87
Tablo 11: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Öğrencilerin Annelerinin İş Durumuna Göre t-Testi Sonuçları.....	88
Tablo 12: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Ailenin Aylık Ortalama Gelire Göre t-Testi Sonuçları	88
Tablo 13: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Yaş Gruplarına Göre ANOVA Sonuçları	89
Tablo 14: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Anne Öğrenim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları.....	90

Tablo 15: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Baba Öğrenim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları	92
Tablo 16: Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Baba Çalışma Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları	93
Tablo 17: Öğrencilerin Yaşamını Sürdüğü Kişi Ya da Gruba Göre ANOVA Sonuçları	94
Tablo 18: Öğrencinin Öğrenim Gördüğü Düzeye Göre ANOVA Sonuçları	95

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanların, yaşadığı ağır hayat koşulları içindeki günlük koşuşturmaları ve adeta hızına yetişilemeyen sürekli değişen sosyo-kültürel süreçler; yaşamdaki saygının, sevginin ve hayatı anlamlı, duygulu kılan pozitif değerlerin ihmal edilmesine hatta yok sayılmasına sebep olmaktadır.

Hayattaki günlük koşuşturmacalar (iş hayatı, kariyer basamakları, psiko-sosyal ve ekonomik problemler) bireyleri adeta sarmaktadır. Bu koşuşturmacalar içinde yaşamın temelini oluşturan değerleri de görmezden gelmek kaçınılmaz olmaktadır. Bunun da ötesinde, bu anlamlı değerler yerini yeni davranış kalıpları ve yaşam biçimlerine bırakmaktadır. Bu davranış kalıpları ise; artık yalnız büyüyen, ebeveynleriyle çok kısıtlı zamanlarda beraber olmak zorunda kalan, benlikleri, kişilikleri bir kenara itilerek dar vakitlerde sevgi verilen diğer vakitlerde bakıcıya, oyun gruplarına, okul öncesi eğitim kurumlarına bırakılarak kalan vakitte de ders çalışması beklenen çocukların oyunlarını, ebeveynleriyle geçirecekleri o müthiş saatleri ellerinden almaktadır. İşte bu noktada aileler çocuklarına zaman zaman hayatları boyunca izini taşıyacıkları acı ve ağır olaylar ekleyerek onlara dayanılması zor olan hayatlar sunmaktadırlar. Aile içindeki huzursuzluklar, ebeveyn kaybı, ebeveynlerin çatışmaları, birbirinden kopma noktasına gelen ebeveynler ve çocuk için dayanak noktası olan annesi veya babasından birini tercih etme travması, bu ağır yükler içinde çocuklara yaşatılmaktadır (Erürker, 2007).

Bireyin yaşamı boyunca geçirdiği evreler, süreçler onun tüm hayatını şekillendirir ve onun nasıl yaşadığı veya yaşayacağı hakkında bilgi verir. Birey yaşadığı bu süreçler sayesinde geliştirdiği mekanizmalarla okul hayatında, iş hayatında veya kendi

yaşantısında karşılaştığı problemlerin üstesinden gelmeye çalışır. Bu evreler, insan hayatının her aşamasında vardır. Döllenenmeden ölüme kadar gelişen bu süreçler bireylere baş etme mekanizmalarını kazandırır. Bu mekanizmaların güçlü olup olmaması ise geçirilen evrelerin nitelikli olup olmamasına bağlıdır. Güçsüz mekanizmalar geliştirmek, yaşanan problemlerin çözümlerinin zorlaşması manasına gelir. Bundan dolayı çocukların sahipleri olan ebeveynlere çok büyük ve önemli sorumluluklar düşmektedir. Ailelerin, dünyaya getirdikleri bebekler için onların yaşadıkları gelişim süreçlerini ve bu süreçlerde nasıl davranılması gerektiğini iyi özümsemeleri gerekmektedir. Ebeveynlerin bebekler büyürken onların gelişim aşamalarında onlara destek olmaları gerekmektedir. Ayrıca ebeveynlerin bireye rehber olmaları gerekmekte ve ebeveynler sorumluluklarının bilincinde olan örnek bireyler olmalıdırlar.

Aile, karı-koca ve çocuklardan oluşan küçük kümelerden meydana gelir. Bu kümelerin içlerinde yaşayan bireyler birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olmak durumundadırlar. Bu bağlılığı sağlayan temel unsur ise; duygudaşlıktır. Bir ailede duygudaşlık ne kadar fazla ise o aile kümesi de o kadar güçlü olur. Aile, duygusal bağlılık temeline dayanır. Aile üyeleri için yaşamsal özellikler ve başkalarına aktarılamayan bir dayanışmayla ayakta dururlar. Aile, çerçevesi sınırlı toplumsal bir küme olarak ifade edilmektedir (Armağan ve Armağan, 1988).

Çocukların yaşamları boyunca en çok ihtiyaç duydukları; anne-baba ilgisi, sevgisi ve şefkatidir. Bireyler hayatlarının her aşamasında, yaşları ne olursa olsun bu duyguları büyük bir hissiyat ile talep ederler. Çocuğun kişiliğinin ideal bir aile tarafından yönlendirilmesi birey için en başta ruhsal ve zihinsel açıdan sağlıklı olması şartına bağlıdır. Ancak günümüzde yıkılan yuvaların sayısı gittikçe artmaktadır. Bu durum da çocuğun ruhsal ve zihinsel açıdan sağlıklı bir birey olmasının önüne geçmektedir (Tarhan, 2004).

Aile olgusuna, tarih içinde eskilerden günümüze kadar sürekli farklı anlamlar yüklenmiştir. Ayrıca aile kavramı, toplumdan topluma da değişkenlik göstermiştir. Fakat bu değişkenlik ve farklı anlamların içinde en önemli ortak özellik ise aile olgusunun sosyal bir kurum olmasının yanında bu kurumun duygudaşlık bağlılığının uzun yıllar boyunca devam etmesidir.

Bireyin ailesiyle olan etkileşimi, onun hayatında belirleyici rol oynar. Bu etkileşim bireyin yaşamındaki tavırlarının, tutumlarının ve davranışlarının temel nedenlerini oluşturmaktadır. Aile, bireyi bu konuda hayata hazırlamakta ve bireyin topluma aktif katılımında ona bilinç aşılacaktır. Bir başka deyişle aile kurumu, bireyin hayata uyum sağlama biçimleri geliştirmesinin yanında bireyi toplumsallaştırmaktadır.

Anne, baba ve çocuk ilişkisinin en belirleyici rolü, temelde anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklarda uyum bozuklukları incelendiğinde, birçok uyumsuz davranışa; yeterli ve uygun olmayan ilk çocuklukta anne baba çocuk ilişkilerinin neden olduğu saptanmıştır (Yavuzer, 1999).

Uyumlu ilişkiler içinde, güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla büyüyen çocuk olgunlaşmakta, sağlıklı bir kişilik kazanmaktadır. Olgun bir kişilik ve güvenceli ruh sağlığının en belirleyici etkeni sıcak etkileşimli aile ortamıdır. Bu nedenle anne babadan ayrı olmak çocukların ruh sağlığı dengesini sarsacak bir durumdur. Dağılmış veya parçalanmış ailelerde çocuğun bu durumun psikolojik yansımalarını yaşama olasılığı daha yüksektir (Amato, 1993; Akt. Büyükşahin, 2009).

Anne, baba ve çocuklardan oluşan her aile, daha geniş ve karmaşık bir sistem olan toplumun işleyen bir parçasıdır. Bu nedenle aile aktif olarak toplumun içerisinde rol alır ve aile çeşitli destekler için toplum içinde arayışa geçer. Toplumun üyesi olan her birey de ihtiyaçlarının karşılanması için aileye yönelir. Bu yönüyle aile ve toplum parça bütün ilişkisine benzer. Toplumun küçük bir parçası olan ailenin başarısı, onu oluşturan üyelerinin ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılamasına, daha doğru bir şekilde ifade etmek gerekirse ondan beklenen fonksiyonları yerine getirmesine bağlıdır. Farklı nedenlere bağlı olarak ailenin, kendi üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayamaması, ondan beklenen fonksiyonları yerine getirememesi onun patolojik bir hal almasına neden olur (Şentürk, 2006).

Ailenin fonksiyonlarını yerine getirmekte güçlük yaşaması ya da yerine getirememesi ailenin dağılması, parçalanması ile beraber gelişir. Parçalanmış aile veya sağlıklı yürütülemeyen aile içi ilişkiler, toplumun geneline olumsuzluk olarak yansır ve topluma büyük oranda zarar verir. Toplumların uzun yaşamasını, birey ve toplum açısından ailenin karşılaması gereken ihtiyaçlar, yerine getirmesi gereken fonksiyonlar ve düzenli bir yaşantı sağlar.

Anne, baba ve çocuklardan oluşan aile, üyeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel bir bağ oluşturur. Bu bağ ise kişilerin bu anlamdaki tüm ihtiyaçlarını karşılıksız olarak ve en iyi şekilde karşılamaktadır. Toplumun devamını sağlayan aile, çocuğu sosyal hayata hazırlayan, kültür geçişini gerçekleştiren ve bireyin sağlıklı bir kişilik kazanmasını sağlayan en temel birimdir. Ailenin, çocuğun maddi ve manevi tüm gereksinimlerini olabildiğince karşılaması gerekmektedir. Bu gereksinimlerin karşılanması bireyin fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimini desteklemektedir. Aile, bireylere parça bütün ilişkisi içinde olma duygusu kazandırır. Böylece aile, üyelerine sorumluluk aşılıyarak onları bireysellikten kurtarmaktadır. Fakat ailenin herhangi bir nedenle parçalanması, başta çocuk olmak üzere eşleri de derinden etkilemektedir. Bu etkilenme ise parça bütün ilişkisi içinde toplumda çok zor iyileşecek yaralar açmaktadır (Şentürk, 2006).

Türkiye’de parçalanmış ailelerin sayısı giderek artış göstermektedir. Bu durum da çocukların gelişim dönemlerinde meydana gelen sorunlarda bir artışı beraberinde getirmektedir. Erikson’un psikososyal, Freud’un psikoseksüel, Piaget’nin bilişsel gelişim modelleri incelendiğinde, çocukların içinde buldukları yaş dilimlerinin belirli gelişim aşamalarını göstermesi bakımından ne kadar önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Mesela, Freud kişiliğin %80’inin çocuğun ilk 6 yaşında tamamlandığını belirtmektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında çocuk yaşamının ilk 6 yılında çok önemli evreler (gelişim dönemleri) geçirmektedir. Bu nedenle çocuğun bilişsel gelişiminin de çok hızlı olduğu 0-6 yaş arası çocuklara çok daha özenle davranmak gerekmektedir. Çocuk küçük yaşlardayken çeşitli nedenlerden dolayı ailede ortaya çıkan parçalanma, bilişsel gelişiminin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Örneğin; 5- 6 yaş dönemi, çocuğun toplumsallaşma sürecini yoğun olarak yaşadığı ve akran çevresinde yer edinmeye çalıştığı bir dönemdir. Bu süreçte, bilişsel işlevlerde ortaya çıkan olumsuzluklar (çocuğun dikkat, planlama, algılama, problem çözme gibi), sosyal ve duygusal problemleri de beraberinde getirmekte, çocuğu zorlayan yaşantılar içinde bulunmasına neden olmaktadır (Erürker, 2007).

Ölüm, boşanma veya terk etme ile ailenin parçalanması; çocuğun toplumsallaşma sürecini sekteye uğratmakta ve çocuğu toplumsal hayata hazırlamada, onu fiziksel, zihinsel ve ruhsal açıdan sağlıklı bir yetişkin haline getirmede kendini göstermektedir. Toplumun ailelerden beklentisi her zaman çocuğun sağlıklı kişilik

yapısını kazanmasıdır. Bütün bu süreçler (ailenin parçalanması) çocuğu derinden yaralamakta ve çocuğun mutlu ve huzurlu olmasını engellemektedir. Ayrıca bu olumsuz süreçler bireyin sağlık açısından uygun kişilikli olarak yaşama olasılıklarının ortadan kalkmasına sebep olmaktadır.

Bozulan ya da parçalanan bir yuvadan en derin yara alan o ailenin çocukları olmaktadır. Bu durumda o ailenin en mutsuz üyelerini hiç kuşkusuz çocuklar oluşturmaktadır. Çocuğun dünyası, annesine olan bağlılık ve babasına olan güven ile huzura kavuşmaktadır. Çocuğun anne ve babasına olan hayranlığının doğurduğu rahatlık ve mutluluk bireyin hayatında uyumlu olarak yaşamasını sağlamaktadır. Çocuğun fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin olumlu gelişmesi, anne babanın varlığına ve bu varlığın içerisinde iyi iletişim ve etkileşime bağlıdır. Kendini rahat ve güvenli bir aile ortamında hissedebilen çocuk, sosyal ve kültürel alanda başarılı olarak, yaşamın olumsuzlukları karşısında güçlü bir duvar örer. Birey ancak bu duvar sayesinde suç, şiddet, yalnızlık, umutsuzluk, mutsuzluk ve intihar gibi anomik durumlardan uzak kalabilir. Ancak, ailenin parçalanması, çocuğun zor olan yaşam koşulları karşısında bu duvarı örememesine neden olmakta ve çocuğun bir takım sosyal problemler yaşamasına zemin hazırlamaktadır. Bu zeminden en hafif şekilde veya yara almadan kurtulmanın başlıca belirleyici rolü ise ailenin üzerine aldığı görev ve sorumlulukları tam anlamıyla yerine getirmesidir. Ailenin bu görev ve sorumlulukları yerine getirmemesi çocuğun yaşamsal fonksiyonlarında aksamaya ve çocuğun problemleri bir hayat sürmesine neden olmaktadır (Şentürk, 2006).

Bazı durumlarda boşanmak, eşler için mutsuz bir evlilikte çıkış yolu olarak gözükmektedir. Bu şekilde görünse de boşanmanın travmatik bir süreç olduğu kuşkusuz yadsınamaz. Ayrılmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda bile boşanmak, sorunların bitmesi için yeterli olmamaktadır. Boşanmanın eşler üzerindeki etkileri, ekonomik yönden sarsılmak, ruhsal yönden örselenmek ve sosyal etkileşimlerin zedelenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi ise karmaşık sorunlar doğurmaktadır (Yörükoğlu, 2000).

Çocukların, boşanma durumunda yaşadıkları etkileri (duyguları) konu alan birçok araştırma yapılmıştır. Wallerstein ve Kelly (1979), yaptıkları araştırmada altmış aile çocuğunun boşanma olayından sonra nasıl ve ne derece etkilendikleri üzerinde durmuşlardır. Özellikle okul öncesi çocukların boşanma olayından son derece

olumsuz etkilendiklerini, birçok yönden gerileme göstererek ebeveynlerine adeta sıkı sıkıya yapıştıklarını ve her iki ebeveyni de kaybetme korkusu içinde bulduklarını saptamışlardır. Hetherington ve arkadaşları (1978) ise, boşanma olayını yeni yaşamış dört yaşındaki çocuklar üzerinde yaptıkları inceleme sonucunda, çocukların oyun şekillerinde ve yaşlılarıyla olan ilişkilerinde, evli ailelerden gelenlere oranla olumsuz yönde belirleyici farklar bulmuşlardır. Ancak yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırmacıların, ayrılmanın çocuklar üzerindeki ev içi gerilimden ve şiddetten kurtarıcı pozitif etkisine yeterince önem vermedikleri gözlenmiştir (Walczak ve Burns, 1999; Akt. Büyükşahin, 2009).

Ayrılma yada boşanma çocuğun okuldaki başarısını olumsuz yönde etkileyebilir. Çocuğun; odaklanamama, ilgisizlikler, dalgınlıklar yaşama nedenleriyle okul başarıları düşebilmektedir. Bireyin girmiş olduğu okul sınavları ve merkezi sınavlardan aldığı puanlar düşebilir. Bireyin arkadaşları ile ilişkileri bozulabilmektedir. Bireyler sosyal etkileşimlerinde çabuk sinirlenme, öfke patlamaları, etkinliklere katılma isteksizliği yaşayabilmektedirler (Özen, 1999). Tüm bu olumsuz durumlar bireyi yalnız kalma isteğine ve içe kapanmaya sevk edebilmektedir.

Parçalanmışlık durumu, bireylerin toplumsal ilişkilerinde ve akademik performanslarında bozulmalara neden olmaktadır (Karakuş, 2003). Akademik başarı düzeyi ise, bir bireyin sağlıklı bir kişiliğe ve sağlam yapıya sahip olduğunu gösteren temel faktörlerin başında gelmektedir. Bireyin sağlıklı bir yapıya sahip olmasının ön koşulu, akademik başarı düzeyinden geçmektedir. Bu nedenlerden dolayı, araştırmanın bağımlı değişkeni olan, bireyin akademik başarısı, bireyin hayatında çok önemli bir konumda yer almaktadır.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, parçalanmış ailelerden gelen çocukların davranışsal, psikolojik ve eğitimsel problem yaşama risklerinin, evli ailelerden gelen çocuklara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

1.1 PROBLEM CÜMLESİ

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri, ailelerinin demografik özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.2 ALT PROBLEMLER

Parçalanmış ailede yetişen çocukların akademik başarı düzeyleri;

- 1-) Öğrencilerin cinsiyeti,
- 2-) Öğrencilerin yaş dağılımı,
- 3-) Öğrencilerin öğretim düzeyi,
- 4-) Öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumu,
- 5-) Öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumu,
- 6-) Öğrencilerin annelerinin öğrenim düzeyi,
- 7-) Öğrencilerin babalarının öğrenim düzeyi,
- 8-) Öğrencilerin annelerinin iş durumu,
- 9-) Öğrencilerin babalarının çalışma durumu,
- 10-) Öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelir düzeyi,
- 11-) Öğrencilerin ebeveynlerinin ilişki durumu,
- 12-) Öğrencilerin yaşamlarını sürdürdükleri kişi/grup,
- 13-) Öğrencilerin sigara kullanıp kullanmama durumu,
- 14-) Öğrencilerin alkol kullanıp kullanmama durumu değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.3 AMAÇ

Bu araştırmanın amacı; ailesi parçalanmış olan ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki bireylerin akademik başarılarının çeşitli değişkenler tarafından irdelenmesidir. Bireylerin başarısına etki eden değişkenlerin öğrenilmesi, değerlendirilmesi, ailelerin ve öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi çocuklarımızın geleceği açısından son derece önemlidir.

Parçalanmış aile çocuklarının başarılarının incelenmesi ve çeşitli değişkenlerin belirlenmesi çocuklarımızı yetiştirirken belirleyeceğimiz eğitim ve öğretim yaklaşımlarını doğru seçebilmek ve okul dönemlerinde çocuklarımızı doğru yönlendirmede hayati öneme sahiptir.

Bireylerin; eğitim-öğretim hayatında başarılı olabilmesinin en temel yolu, o bireyin ailesiyle birlikte geçirdiği gelişim evrelerini sağlıklı bir şekilde atlatıp atlatamamalarına bağlıdır. Ayrıca bireylerin, günlük yaşamda sağlıklı bir benlik oluşturabilmesi ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi için baş başa kaldıkları ve düşüncelerinin olgunlaşırken yaşadıkları duygulanımların ve bunalımların yoğun olduğu dönemleri mevcuttur. Bu evrelerin sağlıklı bir şekilde atlatılması; bireyin yaşamı boyunca mutlu, huzurlu ve başarılı (uyumlu) olması demektir. Ayrıca bu dönemlerin sağlıklı aşılabilmesi ve çocuğun veya gencin sağlam yapıda hayatını sürdürebilmesi için günümüzde hızla yaygınlaşan parçalanmış aile ortamlarının anlaşılması adeta zorunlu hale gelmektedir.

Bu düşüncelerle hareket edilerek yapılan çalışma, anne-babaları ve öğretmenleri bilgilendirirken, geliştirilecek önerilerin ışığında bu konuda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara yol göstererek bilime katkı sağlama amacını da gütmektedir.

1.4 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE GEREKÇESİ

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2006 verilerine göre Türkiye genelinde; 2001'de 553.105 evlilik, 91.994 boşanma; 2002'de 519.044 evlilik, 95.323 boşanma;

2003'te 575.257 evlilik, 92.637 boşanma; 2004'te 625.635 evlilik, 95.895 boşanma ve 2005'te 651.891 evlilik, 95.895 boşanma gerçekleşmiştir. Buna göre Türkiye'de yılda yaklaşık 600 bin evlilik gerçekleşmekte, buna karşılık her yıl yaklaşık 100 bine yakın çift evliliklerini sonlandırmaktadır. Bu beş yıl (2001-2006) içerisinde toplam da 466.871 (yaklaşık 500 bin) aile, boşanma nedeniyle dağılmıştır (TÜİK, 2007).

2006 yılında TÜİK verilerinin de desteklediği gibi günümüzde boşanma olayı giderek artmakta ve aileler parçalanmaktadır. Bu durum genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde dağılan ailedeki çocuk ve gençleri hayatın zor yükleri altında yalnız bırakmaktadır. Bu durum, çocuk ve gence boşanma sırasında ve sonrasında başa çıkması gereken yeni durum ve süreçler yaşatmaktadır. Toplumların huzurlu yaşamalarının ve sağlıklı bir nesle sahip olmalarının en önemli özelliği çocuk ve gençlerine sağladıkları olumlu hayat koşullarıdır. Çünkü toplumların ihtiyaç duydukları; sağlıklı ortamlar ve bu ortamlarda yetişen sağlıklı bireylerdir. Milli Eğitim Bakanlığı, 2006/2007 eğitim-öğretim yılında, düzenlediği şiddet eylem planında, boşanmış ailede yetişen çocuk ve gençleri risk altındaki grup olarak değerlendirmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2007).

Bireyin sağlıklı aile ortamından mahrum kalması, anne-babaya yakın olup olmamasına ve bireylerin bağımsızlık düzeyleri arasında kurulan dengeye bağlıdır. Birey, anne-babaya yakın olduğu ancak bağımsızlığını da tam manasıyla yaşadığı sürece sağlıklı olarak gelişimini tamamlar.

Ergenlik dönemindeki bireylerin benlik değerinin düşmesi ve bilişsel çarpıtmalarının artması, düzensiz ve sağlıksız bir aile ortamında yaşıyor olup olmamasına bağlıdır. Ayrıca boşanmayla yaşanan stresli olaylar, ekonomik zorluklar, boşanmış ana-babanın hala çatışmaya devam etmesi, evden ayrılan ebeveyne duyulan özlem, boşanan ana-babaya ve çocuğa yapılan toplumsal baskı, ebeveynleri arasında yaşadığı bağlılık çatışması da ergenlerin sağlıklı bir kişilik kazanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Düzensiz bir aile ortamında, ergen olumlu bir benlik geliştiremediği gibi, sağlıklı ve mantıklı düşünememektedir. Olumsuz aile ortamı bireyin sağlıklı bir kişilik geliştirmesini zora sokmaktadır. Zaman zaman çocuk boşanmanın nedenini kendisinde aramaktadır. Bu durum bireyi suçluluk duygusuna itmektir. Çocukların duygu durumundaki değişimler, depresyon ve anksiyete düzeyindeki artma bireyde intihar girişimine yol açabilmektedir. Boşanma süreci

uzun vadede bireyin evlilik ve yakın ilişkilerle ilgili tutumunu ve inancını olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca bireyin yakın ilişkilere karşı daha çok korku geliştirmesine neden olmaktadır (Kuyucu, 2007).

Parçalanma süreci bireyin duygusal özelliklerinde örselenmelere neden olmakta ve bu durum bireyin eğitim-öğretim faaliyetlerinde isteğini azaltmaktadır. İsteği azalan birey ise çareyi okula gitmeyerek aramaktadır. Yani birey bu süreçte devamsızlık yapmaya başlamaktadır. Ayrıca bu süreçten etkilenen bir diğer durum ise bireyin arkadaşlık ilişkileridir. İşte bu noktada en önemli olay ise yaşanan tüm bu olumsuzluklar karşısında bireyin eğitim-öğretim hayatını sürdürdüğü kurumlardaki yönetici ve öğretmenlerinin bu durumlardan haberdar olup olmamasıdır. Yönetici ve öğretmenlerin süreçten haberlerinin olması bireyin sağlıklı ilişki kurmalarının devam etmesi yönünde çok önemli bir yere sahiptir. Bunun tam tersinde ise birey sağlıklı iletişim ve yönelim kanallarını zora sokmakta ve adeta çıkmaza girmektedir. Çünkü birey bu yaşadıkları zor süreçler karşısında adeta güvenli bir liman arayışına girmektedir. Bu noktada ise devreye anne-babadan sonra ebeveynlerin yerine geçebilecek öğretmenler gelmektedir.

Günümüzde okullarda madde bağımlılığı ve hoyrat davranışlarının olması parçalanmış aile çocuklarını risk altına sokmaktadır. Çünkü bu çocuklar dağılma süreçlerinden dolayı akran etkilenmelerine daha açık hale gelmektedirler. Bu bireylerde, akran baskısı ana-baba baskısının önüne geçmektedir. Birey bir gruba ait olma, birlik oluşturma ve boşanma nedeniyle sosyal destek arayışı içinde tehlikeli arkadaşlıkları kabul edebilmektedir (Kuyucu, 2007). Yapılan araştırmalar çeteleşmelerin daha çok bu tür çocuklardan oluştuğunu göstermektedir.

Çocuklar, yaşamları süresince karşılaşılabilecekleri problemlerle başa çıkma yöntemlerini ailede özellikle ana-babadan öğrenirler. Birey ruhsal yönden sağlıklı birey olarak yaşamanın veya olumlu bir kişilik yapısına sahip olmanın temelini ailede atar. Sağlıklı bir kişilik yapısı büyük ölçüde; ana-babalarının tutumlarına ve ana-baba-çocuk arasındaki ilişkilere bağlı olduğu söylenebilir. Çocukları yaşamdan zevk almaları, yeteneklerinin geliştirilmesi, mutlu ve verimli birer yetişkin durumuna gelmeleri onların bedensel, zihinsel, toplumsal ve duygusal gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır. Kuşkusuz bu gereksinimleri, özellikle yaşamın ilk yıllarındaki, bedensel ve duygusal gereksinimleri, en iyi şekilde karşılayabilecek

kurum olma özelliğini aile taşımaktadır. Bu nedenle aileden bir ya da birden çok kişinin ayrılması babanın geçici ya da sürekli olarak evden uzaklaşması, eşler arasındaki geçimsizlik, boşanma, ölüm vb. nedenler aile dengesinin bozulmasına, anne-babanın sorumluluklarını yerine getirememelerine yol açabilir. Kısacası; çocuğun sağlıklı bir aile ortamından ve bireyler arası ilişkilerden yoksun kalması gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği gibi bireyin kişiliğini dengesiz ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına neden olmaktadır (Onur, 2001).

Dağılmış veya parçalanmış ailelerde yaşayan çocukların yaşamında psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak esaslı sarsılmalar olur. Bu sarsılmalar çocukların yeni rolleri, yeni ilişkileri, ailenin ekonomik durumunu, yeni çevreyi, okul ve arkadaşlarının yaşamlarını anlayamaz ve çocuğu dengesizleştirmektedir. Bu durum bireylerin uyum sağlamasında ve güçlüklerle başa çıkmasında bireylere zorluklar yaşatabilir. Ayrıca bu sarsılmalar bireyi duygusal yönden yoğun bir şekilde etkilemektedir. Bu nedenle ailenin parçalanması (dağılması) çocuklar üzerinde travmatik ve acı veren bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Wallerstern ve Kelly, 1975; Akt. Er, 2009).

Aile yapısının sosyal gelişmeler ve değişmeler doğrultusunda, ailenin görev ve işlevlerinin değişmesi, hatta aile işlevlerinin bir bölümünü kaybetmesi normal bir durum olarak gözükmemektedir. Ülkemizde ailelerin dağılması olayı giderek artış göstermektedir. Özellikle boşanma olgusunda günümüzde farklı nedenlerle de olsa artan bir durum gözle görülür bir şekilde hissedilmektedir (Elmacı, 2001; Akt. Er, 2009).

Boşanma, ölüm, ayrılma vb. nedenlerle bütünlüğünü koruyamayan aileye sahip olan ve risk grubunda yaşayan çocukların; sağlam bir kişilik geliştirmesi, yaşanan zorluklar karşısında ayakta kalabilmesi, zorluk, sıkıntı, felaketlerle başa çıkabilmesi, riskli ve zorlayıcı durumlarla mücadele edebilmesi neredeyse imkansız hale gelmektedir. Bireyler bu tür zor durumlardan ancak bazı beceriler geliştirerek kurtulabilirler. Bireyler için olumlu davranışlar, yakın arkadaş ilişkileri ve sosyal destek, etkili anne baba tutumu, yüksek benlik saygısı ve öz yeterlik gibi pek çok olumlu değişken ve koruyucu faktör, bu çocukların zorluklar karşısında daha etkin problem çözme ve zorluklarla başa çıkma ile daha iyi uyum sağlama becerileri geliştirmelerini sağlayabilir. Kısacası dağılmış aile çocukları büyük risk altında yaşamlarını sürdürmektedirler. Bireylerin bu riskli hayatlarında sağlam kişilikli

olarak yaşamlarını devam ettirmeleri ve zor hayat karşısında ayakta kalabilmeleri kendini toparlama güçlerine bağlıdır. Kendini toparlama gücü ise toplumsal uyum becerilerinin gelişmişlik düzeylerine bağlıdır (Er, 2009).

Parçalanma sonucunda, çocukların alışkın oldukları yaşam şekli değişmektedir. Çocuklar, ebeveynlerinden birisini daha az veya hiç görmediği için sıkıntılı bir süreçten geçmektedirler. Çocuk yaşadığı bu süreçten dolayı endişe duymaktadır. Bu yönüyle parçalanma, çocuklar için bir travma ve kriz sürecidir. Parçalanma, çocuk için önemli ve tehlikeli bir duruma işaret etmektedir. Onun için çocuklar, bu duruma alışmada ve bu durumda oraya çıkan sıkıntılar ile baş etmede çok zorlanırlar (Öztürk, 2005). Çünkü çocuklar, genellikle problemlerini çözebilme yeterliliklerine sahip olmayan varlıklardır. Bu becerilerden yoksun olan çocukların bir de parçalanma gibi çok ağır ve yaralayıcı süreçten geçmeleri çocukları adeta yorgun, bitkin ve bezgin düşürmektedir.

1.5 SINIRLILIKLAR

1. Araştırma; Kocaeli ili Körfez ilçesi içindeki ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim-öğretim verip araştırmaya dâhil edilen okullarla sınırlıdır.
2. Araştırmada parçalanmış aile çocukları ile ilgili elde edilen veriler; cinsiyet, yaş, öğrencinin öğrenim düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne ve babanın hayatta olma durumu, anne ve babanın ilişki durumları, bireyin hayatını kimin yanında geçirdiği, ailenin aylık ortalama geliri, anne ve baba mesleği, sigara kullanımı, alkol kullanımı ve uyuşturucu kullanımı değişkenleri ile sınırlıdır.

1.6 TANIMLAR

Aile: Herhangi iki farklı cinsten insanın hayatlarını evlilik bağı ile birleştirmiş, aralarında kan bağı olan, aynı amaç uğrunda aynı mekanda yaşayan, çevresiyle etkileşimde bulunan ve kendine özgü kültürel, psikolojik ve duygusal değerlerin

olduğu ve bu değerler çerçevesinde toplanan insanların oluşturduğu küme veya kuruma denir.

Parçalanmış aile: Ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle ebeveynlerden birisinin ya da her ikisinin bulunmadığı aile tipidir.

Boşanma: Ailenin bölünmesine, dağılmasına yol açan, tüm bireyleri yıpratıcı bir olaydır. Boşanma evlilik bağının kopması, evliliğin geçersiz olması ve eşlerin fiziksel ve hukuki olarak evlilikle ilgili sorumluluklarının bitişi demektir (Erbek, 2004; Akt. Erürker, 2007).

Okul başarısı: Öğrencinin bulunduğu okul, sınıf ve derse göre belirlenmiş sonuçlara ulaşmada göstermiş olduğu ilerlemedir.

Akademik başarı: Öğrencilerin herhangi bir kurumdan mezun oldukları zaman sergilemiş oldukları performansın rakamsal olarak nota dönüşmüş hali.

İlkokul ğrencisi: Eğitim-ğretim kurumlarının 1. sınıf, 2. sınıf, 3. sınıf ve 4. sınıf düzeylerinde eğitim-ğretim gören birey.

Ortaokul ğrencisi: Eğitim-ğretim kurumlarının 5. sınıf, 6. sınıf, 7. sınıf ve 8. sınıf düzeylerinde eğitim-ğretim gören birey.

Lise (ortaöğretim) ğrencisi: Eğitim-ğretim kurumlarının 9. sınıf, 10. sınıf, 11. sınıf ve 12. sınıf düzeylerinde eğitim-ğretim gören birey.

BÖLÜM II

2.1 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.1 Aile ve Evlilikle İlgili Kavramların Açıklanması

2.1.1.1 Aile tanımları

Aile kavramı ile ilgili geçmişten günümüze kadar birbirinden farklı tanımlamalar yapılmış ve yapılmaktadır. Özellikle, aileyi büyüklüklerine, evlilik bağlarına, güç ilişkilerine, işlevlerine göre sınıflandırarak buna göre tanımlamalarda bulunmanın daha yaygın olduğu görüşü mevcuttur (Gülerce, 1990).

Aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, bireyin topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde olduğu, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, eşler ve anne babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre etkileşimlerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurumdur (Ozankaya, 2007).

Literatürde aile hakkında yapılan tanımlar incelendiğinde bu tanımlamalardan ortaya çıkan ortak fikir ailenin sosyal yaşamın temel birimi olmasıdır. Aile, karmaşık etkileşimlerin olduğu açık bir sistemdir. Ayrıca aile kümesinin her üyesi ailenin diğer üyelerine ilişki ve etkileşim yoluyla bağlıdır. Buda aile kümesinin açık bir sistem olduğunu gösterir (Özgüven, 2010).

Ailenin sisteminin amacı; ailenin her bireyine optimum düzeyde gelişme sağlamanı gerektirmektedir. Hayatta çoğu zaman, anne- babalar, çocuklarını yetiştirmek uğruna kendi gelişmelerini arka plana iterler. Fakat bunun tam tersinin de olduğu durumlar vardır. Bu tip aileleri başarılı ya da başarısız diye ayırdığımızda bu ayırımın hiç de

zor olmadığı göze çarpmaktadır. Başarılı ve başarısız aileler farklı belirgin özelliklere sahiptir. Başarılı aile; tüm aile bireylerine kendilerini geliştirmeleri için destek olup, onlara yaşama meydan okuyabilecekleri sevecen bir ortam hazırlar. Başarısız aile; benlik duygusunun gelişemeyip zayıf kaldığı, bağımlılık ve güvensizlik duygularının öne çıktığı bir atmosfer yaratır (Humphreys, 2003; Akt. Erürker, 2007).

Zaman zaman aile yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmektedir. Aile sosyal yapıda olan bu gelişme ve değişimlerden fazlasıyla etkilenmektedir. Lakin bu değişimlere rağmen aile; toplumda devamlılığını koruyan ve kendine özgü temel nitelikleri olan bir kurumdur. Aile kurumun kısaca özellikleri şu şekildedir; evrensel bir nitelik taşıma, duygusal bir temele dayanma, kişiyi şekillendirme, toplumun çekirdeğini oluşturma, aile üyelerinin belirli rolleri ve sorumlulukları olma, sosyal ve yasal kurallara dayanma, toplumsal kurumlarla etkileşim içerisinde olma özelliği (Özgüven, 2010).

Aile; toplum içinde yerine getirdiği fonksiyon ve sorumluluklarına göre tanımlandığında genellikle eşler ve çocukların oluşturduğu biyolojik, psikolojik, ekonomik ve toplumsal görevleri olan sosyal bir kurumdur (Yazıcıoğlu, 1995; Akt. Özağı, 2007).

Daha geniş bir tanımla aile: “Aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağlarıyla birbirine bağlı, çeşitli rollerle birbirlerini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurum” şeklinde belirtilmiştir (Özgüven, 2010).

Aile, insanın hayatının bir döneminde yalnız kaldığını hissettiği ve bu hissiyatın bireyde yetersizlik duygusu oluşturduğu zamanlarda bireyin bu duygusal durumunu ortadan kaldırabilmek için farklı bir cins ile yaşamını birleştirmek istediği tarihin en eski kurumudur.

Aile; biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerin karşılanmasına yönelik oluşturulan ve eşitlik ilkesine dayalı olarak üyelerinin ortak birçok noktada paylaşımlarının sağlandığı bir birlikteliktir (Aral, 2000).

Aile kurumunun çocuk ve yetişkinler için ifade ettiği değerler ise şu şekildedir: çocuk aile kavramını, çocuğun sosyal yaşama katılmak için hazırlıklar yaptığı ve toplumsal tecrübeler kazandığı bir ortam olarak görmekte; yetişkinler ise mutluluk

içerisinde, sarsılmalar ve problemler karşısında dayanışmanın en iyi şekilde elde edildiği bir sığınma yeri olarak görmektedirler (Karataş, 2001).

Aile kavramı toplumdan topluma ve zamandan zamana değişmektedir. Yapılan tanımlamalar arasında Mudrock'un tanımı geniş ve geçerli bir konuma sahiptir. Murdock, aileyi her iki cinsiyetin yeniden üretildiği, ekonomik dayanışmanın, duygusal paylaşımların yoğun olduğu, çocuk yetiştirmenin en iyi şekilde sağlandığı ve eşler arasındaki cinsel beraberliğin toplum tarafından onaylandığı bir grup olarak tanımlamaktadır (Jones, 1995; Akt. Şentürk, 2006). Mudrock'un tanımında ailenin toplumsal ve evrensel boyutu öne çıkmaktadır. Bu ve buna benzer tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi aile; toplumsal ve evrensel bir kurum olma niteliği taşımaktadır.

Nitekim aile evrensel ve sosyal bir kurum olduğu fikrinde ve şu dört ortak payda da birleşir: insan neslinin çoğalması, dünyaya gelen bireyin topluma hazırlanma ve kazandırılma sürecinin ilk ve en etkili şekilde gerçekleştiği düşüncesi; eşler, anne baba ve çocuklar arasında saygı ve sevginin hâkim olması ve aile içi ilişkilerin en iyi şekilde meydana geldiği sosyal bir kurum olma niteliği (Ozankaya, 1986).

Toplumsal yapının temel taşlarından olan aile, sosyal tarihteki bütün gelişim ve değişimlere kendini ayak uydurabilmiş ve kendini koruma şeklini yerine getirdiği fonksiyonlarla yüklenmiş bir kurumdur (Eröz, 1982).

Sosyal yaşamın ana unsurlarından olan aile, anne-baba-çocuklar ve tarafların kan bağlarından meydana gelen ekonomik ve toplumsal bir birliktir. Ailenin en önemli özelliklerinden birisi ekonomik ve toplumsal birlik oluşturarak kurumsallaşmış olmasıdır. Aile sosyal ve ekonomik birlik olma özelliğini üzerine almış olduğu görev ve sorumluluklardan alır. Aile toplumsal kurumlar içinde nitelik bakımından ilk sıralarda yer alır. Çocuk toplumsallaşma sürecinin ilk basamağını aile ortamından gerçekleştirir. Yani birey toplum (çevre) ile ilk bağlarını ailede kazanır (Gökçe, 1996).

Aile kurumunun sürekliliğinin arz etmesi ve varlığının parçalanmadan devam etmesi şu iki konuya bağlıdır: duygusal etkileşimlerin sağlıklı bir biçimde kurulmuş olması ve toplumsallaşma sürecini dengeli bir şekilde yaşanması (Sayın, 1990).

Çocuk toplumsallaşma sürecini aile ortamında yaşayarak gerçekleştirir. Çocuk büyüdükçe sosyalleşmesini tamamlamakta ve bu süreçte içgüdülerinden ve

bireysellikten (bencillikten) sıyrılmaktadır. Bu sıyrılma ise çocuğun ilişki (etkileşim) ağını genişletmesi ile mümkün olmaktadır. Çocuk bireysellikten kurtulmaya başlayınca yaşadığı toplum ile sürekli etkileşim halinde yaşamaya çalışır ve sonuçta sosyalleşmesi sürekli devam ederek toplumsal bir varlığa dönüşür. İşte bu noktada çocuk toplumsallaştıkça etkileşim ağını genişleterek yaşamaya devam eder. Çocuğun yaşadığı bu süreçlerin tamamını aile kurumu gerçekleştirir.

Aile kavramını kısaca özetleyecek olursak şu dört temel işlevini sıralamak aileyi tanımamız açısından bizlere ışık tutacaktır:

1. Biyolojik ilişkiler sonucu insan neslinin devamını sağlamak,
2. Toplumsallaşma sürecinin ilk olarak ortaya çıktığı kurum,
3. Karşılıklı girilen ilişkilerin kurallara bağlanması,
4. Aile üyelerinin ekonomik ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılık beklemeden giderilmesi (Sayın, 1994).

Yukarıda sıralanan dört temel işlevden yola çıkarak aile kurumunun ekonomik, toplumsal, biyolojik ve psikolojik yönleri olan bir birim olduğunu söyleyebiliriz.

Aile kurumunun farklı kültür, sosyal değer ve ilişki düzenine bağlı olarak şekillenen farklı tipleri bulunmaktadır. Yani her toplum kendi değer, kültür ve yapı özelliklerine göre şekillendirdiği bir aile tipini ortaya çıkarmaktadır (Bağlı, 2005; Akt. Şentürk, 2006). Nitekim aile, biyolojik ve ekonomik olduğu kadar toplumsal ve kültürel bir kurumdur. Her kültür aile normlarını zaman içerisinde oluşturarak kurumsallaşma sağlamıştır. Örneğin bu normlardan bazıları şunlardır: kim kiminle ve nasıl evlenecek, kim nerede oturacak, çocukları kim nerede ve nasıl yetiştirecek, aile reisi kim olacak, kadın ve erkeğin hak ve ödevleri nelerdir, mirasın nasıl ve kimlerle paylaşılacağı, üyelerin örf ve adetleri nelerdir gibi. Yani aslında her kültür zamanla normlaştırdığı belirli özelliklere göre yaşamlarını sürdürür (Tolan, 1996; Akt. Şentürk, 2006). Kültürler ve toplumlar bu belirlemeleri çeşitli örf ve adetlerle normlaştırarak aile kavramını kurumsallaştırmıştır. Normlarla yaşayan aile kurumu zaman, mekân, kültür ve coğrafyaya göre farklılık gösteren tipler oluşturmuştur.

2.1.1.2 Ailenin önemi ve işlevi

Çocuğa etkisel yönden ailenin işlevi doğumdan önce (döllenme sürecinde) başlamakta ve bireyin hayata gözlerini açtığı ilk gelişim yıllarından itibaren aktif bir şekilde sürerek yaşam boyu devam etmektedir. Aile bireyin yaşadığı süreçlerde; hem fizyolojik hem ekonomik hem de sosyal yönleriyle, bireyin ruhsal gelişimini ve davranışlarını biçimlendirip yönlendirmektedir. Çocuk için aile hem eğitimsel hem de etkin bir sosyalleşme yeri olarak kabul görmektedir (Özağı, 2007).

Bireyler yaşamları boyunca ailenin fizyolojik, ekonomik, sosyal ve psikolojik yönleriyle yoğrulmaktadır. Bu yoğrulma ve değerler bireylerin hayatlarında en önemli gelişim evresi olan kişilik gelişimini biçimlendirerek bireyin yaşamına yön vermektedir.

Aile çocuk için ilk öğrenmelerin olduğu toplumsal bir kurumdur. Kısacası, çocuk için aile, eğitimsel yaşantılarını kazandığı bir birim olması nedeniyle bireyin hayatında son derece önemli konuma sahiptir.

Nitekim aile kavramının anlamı sadece doğurganlık veya insan neslinin devam ettirilmesi işlevleri ile sınırlandırılmaz. Aile aynı zamanda çocuğun sosyalleşme sürecinde aktif olarak bireyin hayatında rol alır. Aile bireyin yaşadığı veya karşılaşılabileceği sorunları ve bu sorunlar üstesinden gelebilmeleri için gereken ihtiyaçların giderilmesini de içermektedir (Özağı, 2007).

Araştırmacılar çocuktaki davranım bozukluklarına neden olan en önemli etken olarak anne baba tutumlarını (ilişkilerini) görmüşlerdir. Anne-baba tutumların dışında araştırmacılar, kalıtım, zekâ düzeyi, iç salgı bezleri, çocukların doğum sırası ve kötü arkadaşlıklar gibi bazı olumsuz etkileri de fark etmişlerdir. Fakat bunların hiçbirinin anne baba çocuk ilişkisi kadar önemli olmadığı konusunda ortak bir durum bildirmişlerdir (Çağdaş, 2002).

Yetişkinlerin geçmiş yaşantıları ve davranış bozukluğu gösteren çocuklar ile ilgili yapılan araştırmalar da davranış bozukluğu ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin son derece önemli olduğu sonucunu doğurmuştur. Yani aile ilişkilerinin bu bozuklukların oluşmasında önemli bir etkidir. Yine bağlantılı olarak bir başka araştırmada, uyum problemleri yaşayan çocukların aileleri incelenmiş ve bu çocukların geçmiş yaşantılarında da aile içi çatışmaların yoğun olduğu saptanmıştır

(Bilal, 1986; Botsis, 1995:253; Ulu; Fısıloğlu, 2004:61-75; Fisher, 2002; Haavisto ve ark, 2004; Akt. Özağı, 2007).

Ozankaya (2007: 429-430); ailenin temel işlevlerini şu dört işlev olarak görmektedir:

1. İnsanda cinsel davranışların düzenlenip neslin sürdürülmesinin sağlanması,
2. Çocukların öz bakımı ve toplumsal çevreye ilk hazırlıklarının sağlanması,
3. Aile içinde içten ve sevgiyeye dayalı etkileşimlerin kurulması,
4. Çocuğun hem gelişimi için en elverişli ortamın sağlanması hem de çocuğun anne babasından alışkanlıkların kazanılması.

Bütün bunların yanında aile kurumunun en önemli görevi çocuk için yaşamsal öneme sahip olan temel sevgi, ilgi ve şefkat ihtiyaçlarının giderilmesi adına gereken hassasiyetin gösterilmesidir.

Nazlı (2011) ailenin yerine getirmesi gereken görevleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Kimlik görevlerini yönlendirme: Her ailenin, aile bireylerinin kimlik gelişimine katkıda bulunması gerekir. Bunlar genelde, aile konularına anlam verme, cinsellik, cinsiyet gibi konularda, aile üyelerini sosyalleştirme şeklinde sıralanabilir.
2. Sınırları düzenleme: Ailenin, aile üyeleriyle çevresi arasında etkileşim stratejileri geliştirme, bireylerin bağımsızlığı için fiziksel çevresini yönlendirme gibi dışsal sınırlamaları düzenlemenin yanı sıra, aile bireylerinin bağımsızlık ve bireyselliğini koruma şeklinde, içsel sınırlamaları düzenleme görevleri de vardır.
3. Ailenin Duygusal Atmosferini Yönetme: Aile üyelerine bakıldığı, desteklendiği ve işbirliği içinde olduğu duygularını hissettirebilmelidir.
4. Aile Yapısında Meydana Gelen Değişimleri Yönetme: Ailenin, kurum içinde zaman zaman gerçekleşebilecek değişim ve stresli yaşam koşulları konusunda dengeyi koruyucu ve sağaltıcı bir görevi vardır.
5. Ev halkının devamlılığını sağlama: Aile besin, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılamakla yükümlüdürler. Ayrıca aile bireyleri neslin devamlılığını sağlarlar (Nazlı, 2011).

2.1.1.3 Aile tipleri

Aile kavramı, birbirinden farklı özellikleri taşıyan çeşitli tiplere bölünerek sınıflandırılmaktadır. Aile kavramı geçmişten günümüze kadar sürekli bir değişim halindedir. Bundan dolayı tek bir aile tipinden söz etmek yerine farklı özellikler taşıyan aile tiplerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Nitekim bu değişik aile tiplerinin varlığını yapılan antropoloji, etnoloji ve etnografya araştırmaları ortaya koymuştur. Araştırmalardan ve bu araştırmaların sonuçlarının kabulünden yola çıkarak çeşitli aile tipleri oluşmuştur. Bu aile tipleri sınıflandırılmasından ilk akla gelen değişkenler ise şunlardır: aile içindeki yetke ve egemenliğin türü, evlenme şekilleri ve akrabalık sistemleri, evli çiftlerin yerleşim yeri ve şekli (Tolan, 1996; Akt. Şentürk, 2006). Ayrıca ailenin yaşadığı konuttaki kişi sayısı da aile tiplerinin belirlenmesinde önemli bir etkidir. İşte bu noktada geniş bir aile tanımlaması yapılamamasının nedeni de bu değişkenlerin dikkate alınarak tanımlama yapmanın zor olmasıdır. Bu konu (aile kavramının tanımlanması) açıklanırken aile tiplerinin farklı değişkenlerinin tümünü kapsamak oldukça güçtür. Fakat bu konudaki kavram kargaşalığından ve bu konunun daha rahat anlaşılmasını sağlamak adına ortak, evrensel bir kabulü kullanmak yararımıza olacaktır.

Farklı değişkenler arasından aile sınıflandırılması yapılırken en kabul gören (en çok tercih edilen) anlayış aile kurumunda yaşayan kişi sayısıdır. Ailede yaşayan kişi sayısı baz alındığında üç tip aileden bahsedebiliriz. Bunlar ise geniş, çekirdek ve geçiş ailesi tipidir.

2.1.1.3.1 Geniş aile

Geniş aile tipinin değişik ifade ediliş biçimleri mevcuttur. Bunlar: geleneksel, büyük, birleşik, eski veya kök aile ifadeleridir. Bu aile tipinin özellikleri şunlardır: kırsal sahada hayatlarını devam ettirmeleri, tarımsal üretim yapmaları, akrabalık bağlarının çok kuvvetli olması, ailenin adının büyük önem taşıması, ailede sorumluluğun büyük erkekte olması, ailelerde gelenek, görenek ve adetlerin etkin bir biçimde çalışması (Gökçe, 1996).

Bir toplumda hakim olan gelenek, görenek ve adetler o toplumun yeme, içme, giyinme ve barınma gibi zaruri ihtiyaçlarının giderilmesinde belirleyici rol oynar.

Ayrıca toplumların doğal yaşam alanı olan çevreleri, teknolojik ve ekonomik durumları da o toplumun örf ve adetlerinden etkilenir.

Toplumlardaki örf ve adetlerindeki farklılığın sebebi, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun farklı koşullarının olmasıdır. Örneğin; insanların ihtiyaçları karşılanırken yaşadıkları yerleşim yeri ile aile tipi arasında sıkı bir bağ vardır. Yani insanların örf ve adetleri ile ve bu adetlerin oluşturduğu koşullar ve aile tipleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Bundan dolayı geniş aile tipi ile kırsal yerleşim alanı arasında sıkı bir bağ vardır. Ayrıca aile içinde alınan kararlarda erkek figürünün hakim durumda olması bu aile tipinin babaerkil bir aile yapısının özelliklerini barındırdığını bizlere sunmaktadır.

Aile içindeki birey sayısının fazla olması geniş aile tipinin en önemli ve belirgin özelliğidir. Bu kalabalık nüfusun içinde; evlenen çocuklar, eşleri ve bunların çocukları ve anne-baba mevcuttur. Bundan dolayı geniş aile tipi oldukça kalabalık bir nüfus yapısına sahiptir. Bu şekilde yaşamlarını sürdüren aile tipleri bünyelerinde birkaç kuşağı barındırır. Kısacası geniş aile; bünyesinde birkaç kuşağı birlikte barındırması ve daha çok kırsal alanda yaşamlarını sürdürmeleri özellikleri ile tanınmaktadır.

Türkiye’de 2400 ergen üzerinde yapılan araştırmadan elde edilen bulgu, geniş ailenin kırsal alanda, kentte olduğundan daha fazla görüldüğü düşüncesini güçlendirmektedir. Bu araştırmada elde edilen sonuca göre geniş ailenin %8,8’i kent doğumlularda, %24,4’ü ise köy ve kasaba doğumlularda görülmektedir. Yine bu araştırma sonucuna göre, hanede yaşayanların sayısı kırdaki, kenttekenden fazladır. Araştırmada hanelerinde 7 kişi yaşadığını söyleyenlerin %10,4’ü kentte, %15,7’si kırdadır. Hanelerinde 8 kişi yaşadığını söyleyenlerin %5,5’i kentte, %9,3’ü kırdaki ve hanelerinde 9 ve daha fazla kişi yaşadığını söyleyenlerin %5,8’i kentte ve %18’i ise kırdaki oturmaktadır. Benzer sonuçlar Devlet Planlama Teşkilatı’nın yaptığı ve Türkiye genelini kapsayan araştırmada da çıkmıştır. Araştırmaya göre, Türkiye’de ortalama hane halkı büyüklüğü 4.75 iken bu oran kırsalda 5.39, kentte ise 4.27 şeklindedir. Bu araştırmaların sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, geniş ailelerin en önemli iki özelliği şu şekildedir: daha çok kırsal alanda yaşamaları ve kalabalık bir nüfus yapısına sahip olmalarıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1993).

Nüfusun kalabalık olması ailenin içinde barındırdığı kuşaklara bağlıdır. Bu tip ailelerde ev içindeki kararları ailenin babası alır. Bu tip ailelerde toplumsal değişimler ve hareketlilik çok az olur. Geniş aile tipinin yaşam alanları kırsal yerleşim alanlarıdır. Geniş aile tipi sanayileşme sürecinin başlamasıyla varlıklarını yavaş yavaş kaybetmişlerdir.

Geniş aile tipi tarımsal üretimin yoğun olarak yaşandığı yörelerde ekonomik hayatlarını bu üretim yolu ile sağlamaktadır. Ancak geniş aile tipi sanayileşmenin gelişmesi ile aktifliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu kaybediş geniş aile tipinin yerini daha küçük aile tiplerine bırakmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmelerin neticesinde geçmiş dönemlerde az rastlanılan çekirdek aile tipi yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yaygınlaşma sanayileşme ve kentleşmenin neticesiyle oluşmuştur.

2.1.1.3.2. Çekirdek aile

Temel özellikleri itibariyle çekirdek aile yedi ana özelliğe sahiptir. Bu özellikleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kentsel alanda yaşamaları,
2. Hane halkı sayısının nispeten sınırlı olması,
3. Çalışanların daha çok sanayi, ticaret ve hizmetler sektöründe olması,
4. Akrabalık bağlarının geniş aile tipine nazaran daha zayıf olması,
5. Karar alma mekanizmasının aile üyelerine dağılması,
6. Gelenek, görenek ve adetlerin önemini yitirmeye başlaması,
7. Sosyal kontrol mekanizmasının etkilerinin azalması (Şentürk, 2006).

Çekirdek aile sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin neticesinde ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı da çekirdek aile tipi bu süreçlerin özelliklerini taşımaktadır. Yani çekirdek aile, sanayileşme ve kentleşme süreçleri ile ortak özellikler sergilemektedir.

Çekirdek aile en genel anlamda anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşur. Bu aile tipinde her bireyin söz hakkı olduğu gibi her birey kendi adına kararları rahat bir şekilde alabilirler. Bu bağımsız karar alma süreci; bireyin alacağı eğitime, yürüteceği mesleğe, evleneceği kişiye ve oturacağı eve kadar birçok durumda bireyin aktif

katılımını sağlar. Bu tür süreçler ve bu süreçlerin sunduğu imkanlar toplumsal hareketliliği de beraberinde getirir.

Çekirdek aile, tabakalar arası aşağı ve yukarı hareket etme yeteneğini elinde tutar. Çekirdek ailenin her yeni üyesi olan çocuk, toplumdaki güç, statü ve konumunu bağımsız olarak kendi kendine kazanabilme potansiyeline sahiptir. Bu noktada bireyin geçmiş yaşantıları ailesinden daha fazla etkili olmaktadır. Bireyin kazanmış olduğu statü ailesinin ona verdiği statüden daha etkilidir. Çocuğun yaşam çizgisini aileden bağımsız olarak meydana gelen durumlar, süreçler belirlemektedir. Çekirdek ailede akrabalık bağları geniş aileye göre nispeten daha az olur. Bu aile tipinde kadın ve erkeğin konumları ve imkanları da ayrı olmaktadır. Bu konuda bireylerin aldıkları eğitim ve çalışmaları etkili olmaktadır (Haris, 1972; Akt. Şentürk, 2006). Bundan dolayı, çekirdek ailede yetişen çocuklarda bireyselleşme imkanının daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bunun nedeni ise anne-babaları çocukların kazanmaları gereken sorumlulukları çocukların kendisinin almalarına imkan sağlamalarıdır.

Kent yaşamında evlilik kararı ve evlenilecek kişilerin seçimi bireye bırakılmaktadır. Bunun neticesinde de evlilik yaşı nispeten yükselmektedir. Kentlerde evlenme yaşı erkekler için 28, kadınlar için ise 24 olarak gözlenmektedir. Kentlerde evlenme yaşının yüksek olmasının nedeni, bireyin kent yaşamında bir iş sahibi olması için öğrenimde harcadığı zamanın fazla olmasıdır. Kent yaşamında tarımdan farklı alanlarda iş imkanı olması ve bireyin ekonomik özgürlüğünü sağlama imkanının olması da evlilik yaşının yüksek olmasının nedenlerindedir. Bu bağlamda kentteki çekirdek aile üyesinin ekonomik anlamda da bağımsızlığı söz konusu olmaktadır. Fakat bu durum, toplum ve kültürlerin uygulamalarında farklılık göstermektedir. Örneğin Türkiye’de, genç çift evlenme esnasında ve sonra birçok alanda desteklenmektedir. Ülkemize has bir özellik olan bu yaklaşımla, gençlerin evleri kız ve erkeğin ailesi tarafından döşenmekte; hatta bu konuda bir paylaşım söz konusu olmaktadır. Kız tarafı mutfak ve yatak odasına ait eşyaları alırken, erkek tarafı oturma ve misafir odasına ait eşyaları almaktadır. Ailelerin desteği bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Buna örnek olarak ülkemizde gençlerin evlendirildikten sonrada onların yeni doğan çocuklarına aileleri tarafından bakılmaktadır (Kongar, 1999).

2.1.1.3.3 Geçiş ailesi

Geçiş ailesi en temel ve genel anlamda, geleneksel (geniş) aile ile çekirdek aile tiplerinin özelliklerini birlikte bünyesinde barındıran ve iki aile tipi arasında zmsemeler yapan aile tipidir.

Geçiş ailesi geleneksel aile ile çekirdek aile tiplerinin özelliklerini birleştirerek işletmesi sonucu oluşmuştur. Geçiş ailesi, tarımsal yaşamdan sanayileşmiş bir yaşama doğru hızlı geçiş evresidir. Bu aile tipini bünyesinde barındıran toplumlarda nüfus hızla artar. Ayrıca geçiş ailesi tipinde tarımsal yapı, yaşam biçimi ve içeriği hızla değişir (Gl, 2004). Bu hızla gerçekleşen değişimler geçiş ailesi tipini doğurmuştur.

Hızlı değişim gösteren ve ani gelişmeler sergileyen toplumlar birkaç süreci aynı anda yaşarlar. Sanayileşme ve modernleşmenin hızlı yaşanıldığı toplumlarda iki tip yapıdan bahsedebiliriz (Topçuoğlu, 1991; Akt. şentürk, 2006).

Geçiş ailesi tipinde iki tip yapı şu şekilde göze çarpmaktadır: birinci yapı yaşanan hızlı değişim ve gelişmelere ayak uydurabilirken; ikinci yapı ise, yaşanan değişim ve gelişmelere uyum sağlamakta güçlüklerle karşılaşarak gelişmelere ayak uyduramamaktadır. İşte bu durumda birinci yapıyı bünyesinde yaşayan toplumun bir kesimi, geçiş ailesi tipinin değişimlerine ayak uydurarak geçiş ailesi tipinin özelliklerini bünyesinde barındırarak hayatını sürdürür. İkinci yapıyı bünyesinde barındıran toplumun bir kısmı ise, yaşantılarını geleneksel olarak kırsalda devam ettirirler.

M. B. Kıray; geçiş ailesi tipinin iki ayrı yapısını, yapı değişikliği ve sosyal değişme ilişkisiyle açıklamaktadır. Ona göre, yapı değişikliği bir bütün olarak kademe kademe gerçekleşmektedir. Eğer değişime neden olan unsur güçlü ise, aile tipi iki farklı yapının bir arada olduğu özellikleri kapsar. İşte bu noktada bu iki yapının özelliklerinin içinde olduğu geçiş niteliği olan toplumlar göze çarpmaktadır. Yani bir tarafta tam yerleşmiş özellikleri, bir diğer tarafta ise değişme esnasındaki özellikleri barındırır (Kıray, 1999).

Geçiş ailesinin en önemli özelliği, şekillenmesindeki temel yapı taşı; geniş aile ile çekirdek ailenin yapılarının her ikisini de birlikte içinde özümseyerek barındırması ve toplumsal değişim ve gelişimin çok hızlı olmasıdır.

Geçiş ailesi tipinin ülkemizdeki en önemli örneği; ülkemizde yaşayan gecekondula aile tipidir (Şentürk, 2006). Ülkemizdeki gecekondula aile tipi, geleneksel ve çekirdek aile yapılarını iç içe barındırmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde nüfusun hızlı hareketlerinden dolayı hizmet sektöründe sekteler olmaktadır. Bazen kentler, kendi nüfus artışından kaynaklı olarak ekonomik kaynakları karşılamakta güçlük çeker. Güçlük çekilen sektörlerin başında konut ve altyapı hizmetleri gelir. Kentlere göç eden düşük gelirli kırsal kökenli göçmenler, kentlerde merkezi konumda barınamazlar. Bunların barınmaları; merkezden uzak, yerleşim yeri olmamış, plansız ve izinsiz yaptıkları “gecekondula” yapılarında sağlanır (Tatlıdil, 1987).

1960 yıllarından sonra ülkemizde sanayileşme ile birlikte hızlı kentleşme süreci ortaya çıkmıştır. Bundan sonra ülke gündemimize gecekondula kavramı gerçeği yerleşmiştir (Tatlıdil, 1987).

Kentlerde var olan gecekondularda yaşanan, gözlemlenen yapısal özellikler ailelere de yansımaktadır. Geniş aile ve çekirdek aile yapı özelliklerinin her ikisini de içinde barındıran geçiş ailesine en iyi örnek ülkemizde gecekondula semtleri gösterilmektedir. Geçiş ailesini incelediğimiz zaman çekirdek aile ile geniş ailenin özelliklerini bünyesinde taşıdığı göze çarpmaktadır. Yani ne tam anlamıyla kentlerde daha yaygın olan çekirdek ailenin, ne de daha çok kırsal alanlarda yaşayan geniş ailenin özelliklerini tam anlamıyla tek başına özümsemektedir. Geçiş ailesi, kırsal yerleşim alanının alışkanlıkları, tutumları ve değer yargılarının etkilerinden tamamıyla uzaklaşmamakta ve yeni yerleşilen mekana tam anlamıyla uyum sağlayamamaktadır. İşte bu noktada gecekondularda bu ikili yapı özelliklerini barındıran geçiş ailesi tipi ortaya çıkmıştır (Şentürk, 2006).

Şekil bakımından ülkemizdeki aile yapıları incelendiğinde, aile yapılarımız çekirdek aile tipine benzemektedir. Lakin ülkemizde, yapısal ve normlar itibariyle geleneksel, örf ve adetleri olan geniş aile tipi var olmaya devam etmektedir. Yani ülkemiz şekil bakımından çekirdek, özellikler yönünden ise geniş aileyi benimsemektedir.

Ülkemizde geleneksel (geniş) aile, yapısını ve özelliklerini çekirdek aile tipi bünyesinde devam ettirmektedir. Ülkemizde sanayileşme ve kentleşme boyutlarına rağmen geniş ailenin bir özelliği olan akrabalık bağları önemini korumaktadır. Bunun

bir göstergesi olarak şunu gösterebiliriz: ülkemizde yeni evlenen çiftler için evlenme esnasında ve sonrasında maddi-manevi yönden desteklenmektedir. Ayrıca ülkemizde çalışan annelerin çocuk bakımları genellikle evin büyükleri tarafından sağlanmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde geçiş ailesi; geniş ailenin özelliklerinden olan akrabalık bağlarını önemsemekte ancak çekirdek ailenin ise şeklini, yapısını benimsemektedir. Kısaca özetlemek gerekirse; ülkemizde aile döngüsü, bireylerin kritik kararlarında (evlenme, eğitim, doğum, ölüm, hastalık ve ayrılık gibi) geçici olarak geleneksel aile tipine bürünmektedir (Kasapoğlu, 1990).

Ülkemizde tam manasıyla aile tiplerinin kurum kültürü özelliklerini sergileyememesi (kurumsallaşamaması), geleneksel (geniş) ailenin yapı özelliklerinin çekirdek aile yapısı içerisinde devam etmesine neden olmaktadır. Ayrıca toplumumuz incelendiğinde kendine özgü kültürel özelliklerinin, tarihsel bir yapısının ve toplumsal paydasının olmaması da bu etkinin sürdürülmesinde etkili olduğu göze çarpmaktadır (Şentürk, 2006).

Türkiye ve gelişmekte olan benzeri ülkelerde akrabalık bağları çok önemli bir konuma sahiptir. Biz ve bize benzer toplumlarda; aile içi ve sosyal ilişkilerde, bağlılık ve bağımlılık bir değer olarak varlığını sürdürmektedir. Kişiler arası etkileşimlerin belirleyici rolünün değerler olduğuna bir örnek vermek gerekirse; yaşlı anne-babalar, kendi geçim kaynakları bile olsa evlatlarıyla birlikte veya onlara yakın yerde oturmayı tercih etmektedir. Evlatları da onları huzurevlerine göndermeyi ayıp olarak görmektedirler. Bu çıkarımlardan da anlaşılacağı gibi çekirdek aile yapısına doğru bir değişim gözlemlense de; bireysel ilişkilerde “değerler” önemli bir etkileşim boyutu oluşturmaktadır.

Ülkemizde çiftler yatırımlarını anne babalarından daha çok çocukları için yapmaktadırlar. Tüm bunlara rağmen ülkemizde kuşaklararası derin duygusal bağlar kendini bu değişimlerden korumaktadır. Geçiş ailesi tipinde, anne babalar yaşlansa da üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları bilerek davranırlar ve kendilerini o aileye ait olarak değerlendirirler. Bu tip ailede ebeveynlerin yaşlanması, aile içinde aktif oldukları gerçeğini değiştirmez. Bu durum da aile içi dikey ilişkileri beraberinde getirmektedir. Fakat bu dikey hareketlilik birbirlerinden kopma değil aksine birbirlerine yakınlık ve bağlılık temelini sağlamlaştırmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1990). Kısacası, geçiş ailesi tipinde; geleneksel (geniş) aile ile çekirdek aile tipi

birbirlerinden etkilenmekte ve ikisi bir arada uyum içinde varlıklarını devam ettirmektedir.

2.1.1.4 Yapı bakımından aile tipleri

Bu bölümde aile tipleri yapı bakımından incelenerek yapısal bakımdan iki tip olan (sağlıklı aile ve sağlıksız aile) kavramları açıklanacaktır.

2.1.1.4.1 Sağlıklı aile

Sağlıklı aile yapısı incelendiğinde şu 6 temel özelliklerden bahsedebiliriz:

1. Sağlıklı aile yapısındaki kişilerin kendilerine özgü saygıları bulunmaktadır.
2. Sağlıklı ailelerde iletişim, doğrudan, açık seçik, ayrıntılı ve dürüsttür.
3. Burada aile kuralları açık bir şekilde ifade edilmiş olup, belirgindir.
4. Bu tip ailelerin toplumla ilişkileri yoğun bir şekilde devam eder.
5. Sağlıklı aile üyelerinin geleceğe yönelik gerçekçi umutları vardır.
6. Sağlıklı aile yapısında bulunan üyeler dengeli bir hayat sürerler (Erürker, 2007).

Bir aile kurumunda, eşler arasındaki uyumun niteliği sağlıklı aile yapısının niteliğini doğrudan etkiler. Eşler arasındaki etkileşim ve uyum ne kadar dengeli ise o aile tipi o kadar sağlıklıdır diyebiliriz.

Sağlıklı aile tipindeki bireyler birbirlerine karşı; güvenilir, içten, dürüst ve sevgi duygularıyla etkileşimde bulunurlar. Bunun yanında aile üyeleri birbirleriyle etkileşimde bulunurken kendi bireyselliklerini korur ve başkalarının da özerkliğine saygı duyarak onların bağımsızlıklarını sekteye uğratmazlar. Bu tip ailelerde bireyler üyelerin mutluluğu için sorumluluklar alarak birlikte zaman geçirmeye özen gösterirler (Erürker, 2007).

Sağlıklı aile tipindeki bireyler incelendiğinde; üyeler etkileşimlerini “birliktelik” olarak tanımlarlar. Bu tip ailelerde her üyenin ihtiyaçları, belirli güçleri vardır ve bunlar göz önünde tutulur. Burada ailedeki etkileşimin kim tarafından kontrol edileceği bilinmektedir. Bu kontrol durumu; kararların zorla değil, gerçekçi bir tutuma dayanarak alındığına işaret etmektedir. Bu tip ailelerde katı bir hiyerarşik

yapı ya da büyük ayrılıklar bulunmaz. Aile üyeleri, etkileşim durumlarının analizini yaparak hangi etkileşimin simetrik ya da hangisinin tamamlayıcı olduğunu belirlerler. Bundan dolayı, ailedeki hak ve ödevler bütün aile üyelerin katılımıyla gerçekleşir ve bütün aile üyeleri bu sorumlulukları kabul ederler. Ayrıca sağlıklı aile tipinde etkileşim durumu esnek olup bu esneklik etkileşim boyutunu gerektiğinde değiştirilebilir kılmaktadır (Nazlı, 2011).

Satir (1981)'e göre sağlıklı aile yapısı incelendiğinde, üyelerin birbirlerine 5 alanda özgürlük duygusunu tanımalıdır. Bunlar ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Olanları görme ve söyleme,
2. Hissettiklerini ve düşündüklerini söyleme,
3. İstedğini hissetme,
4. İstediklerini söyleme,
5. Risk alma (Nazlı, 2011).

Sağlıklı aile tipinde kurallar esneklik özeliği taşımaktadır. Alınan kararlar üyelerinin bağımsızlıklarına ve üyelerinin kendilerini gerçekleştirmelerine engel teşkil etmemelidir. Aksine, alınan kararlar; bireye güven aşılmalı, bireyin ihtiyaçlarını gidermeli ve alınan kararlarda aile üyelerinin aralarında iletişim boyutunun açık olması gerekmektedir. Bu kurallar aile üyelerinin hayatları boyunca karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmada onlara akılcılık sağlamalı ve aile üyelerinin seçimlerini gerçekçi bir şekilde uygulayabilmelerine imkan tanımalıdır (Nazlı, 2011). Herhangi bir sorunun bulunan alternatif çözüm yolları herkesin kabul edeceği tarzdan olmaktadır. Aile kuralları zaman içerisinde yeniden düzenlenebilirler. Aile üyelerinin aldıkları kararlar, çocukların nasıl davranması gerektiğini belirtirler. Bu kararlar aile içinde görüşülerek (mütekabata varılarak) belirlenir ve değişime açıktırlar.

Yapı bakımından sağlıklı aile yapısındaki üyeler, yaşam biçimlerini değerler ve amaçlar doğrultusunda şekillendirirler ve bu doğrultu onlara başkalarından etkilenmeme özeliğini katar. Bu tip aile üyelerinde benlikler farklılaşarak gelişebilmektedir. Bu durum ise, duygusal olarak değil, zihinsel olarak yaşanır (Bowen, 1981; Akt. Erürker, 2007).

Çocuklar yaşları ne olursa olsun, anne-babalarını gözlemlerler. Çocuklar gözlemledikleri anne-babalarını rol model olarak kabul ederler. Bu durum bir bakıma; çocuğun gözlediği anne-baba ilişkisi onun kendi yaşam stiline yansımaktadır. Yani; ebeveynlerin kendilerine ve çocuklarına karşı takındıkları davranışlar, tutumlar ve değerler çocuğa yansımaktadır. Bu yansıma durumu çocuktaki kişilerarası etkileşimlerine yön vermekte ve yansımalar kişilerin duygu, tutum, değerler ve davranışlarda belirleyici bir role sahiptir.

Sağlıklı aile yapısındaki üyeler hak ve ödevlerini yerine getirmede özenli davranırlar. Hak ve ödevleri yerine getirmelerine katkı sağlayan durum ise; kurallar ve beklentilerin açık bir sisteme sahip olmasıdır. Bu yapıda temel gereksinimlerin karşılanması aile üyelerine güvende olma hissi vererek birbirlerini oldukları gibi kabul etmelerini sağlamaktadır. Bu yapıdaki ailelerde, duygusal bağların güçlü olmasından dolayı gönüllü olarak işbirliği içinde olurlar (Özgüven, 2009).

Sağlıklı aile yapısında kadın-erkek cinsiyetleri arasında eşitlikler söz konusudur. Bu tip ailelerde çocukların cinsel kimliklerini kendilerinin kazanmalarına imkanlar sağlanır. Cinsel kimlik gelişimlerinin yanında çocukların bilişsel ve duygusal olarak gelişimleri de sağlıklı bir şekilde oluşmaktadır (Nazlı, 2011).

Anne, baba ve çocuklar arasında meydana gelen çatışmaların çözümlenmesinde izlenen yollar, aileyi sağlıklı yapan özelliklerdendir. Bu yapıda çatışma yaşayan üyeler düşünce ve duygularını açık bir yolla ifade ederler. Çocuklar karşılaşılan durumlarla ilgili fikirlerini rahatlıkla dile getirebilirler. Bu yapıdaki ailelerde irdelenen sorunlar tartışılmaya açıldığında sadece sınırlı boyutlarla ele alınır ve eskiden yaşanan tartışmalar gündeme getirilmezler. Sağlıklı ailelerdeki eşler, birbirlerine karşı yargılayıcı, emredici ve hata bulucu gibi tutumlar takınmazlar. Bu yapının önemli boyutu, her iki tarafın düşünce ve duygularını anlamaları ve herkesin kendisini ifade edebilmek için rahatlayacağı en doğru çözüm yollarına başvurabilmesi demektir (Banmen, Gerber, Gomori ve Satir, 1991; Akt. Erürker, 2007).

Sağlıklı ailelerin fonksiyonlarından söz etmek gerekirse şu işlevlerini sıralayabiliriz:

1. Duyguları paylaşma: Bu özellikte aile üyeleri karşılıklı olarak duygularını olumlu veya olumsuz bir şekilde açıkça ifade edebilirler.

2. Duyguları anlama: Her aile üyesi, diğer aile üyeleri tarafından anlaşıldığını hissetmek ister.
3. Bireysel farklılıkları kabullenme: Aile üyelerinin bireysel farklılıkları vardır ve bu farklılıklar hoşgörü çerçevesi içinde kabul edilir.
4. İlgi ve sevgi duygularının gelişimi: Aile üyelerinin etkileşimlerinde ilgi ve sevgi duyguları hakimdir.
5. İşbirliği: Aile üyeleri, ailenin fonksiyonlarının yerine getirilmesinde işbirliği ilkesi içinde gönüllü olarak çalışırlar.
6. Mizah duygusu: Aile üyeleri, yaşanan olaylarla ilgili olarak belirli bir esprili anlayışına sahiptirler. Ayrıca şakalaşmak aile içinde mevcuttur.
7. Yaşamı sürdürmek ve güvenlik için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması: Burada bireylerin hayatlarını sürdürebilmek için temel gereksinimler temin edilir.
8. Problem çözme: Problemler genellikle demokratik tutumlarla çözülmeye çalışılır.
9. Geniş bir felsefi düşünce: Hayatın temelini oluşturan aile değerleri vardır.
10. Taahhüt: Aile üyeleri birbirlerinin rahatı, huzuru için çalışırlar.
11. Takdir duygularını ifade etme: Aile üyeleri düzenli olarak birbirlerini onaylarlar.
12. İletişim: Aile üyeleri arasında sağlıklı iletişim kalıpları vardır ve açık iletişim kurarlar.
13. Birlikte zaman geçirme: Aile üyeleri olumlu ilişkiler geliştirmek için birlikte vakit geçirerek paylaşımlarda bulunurlar.
14. Maneviyat: Aile üyeleri kendi değerlerinden güç elde ederler.
15. Başa çıkma becerileri: Aile üyeleri problemlerini çözmeye çalışırken gerekli olan baş etme mekanizmalarına sahiptirler (Nazlı, 2011).

2.1.1.4.2 Sağlıksız aile

Yapı bakımından sağlıksız olan ailelerdeki üyeler, kendine özgü yeteneklerden, ilgilerden ve becerilerden yoksundurlar. Bu tip ailelerin bireylerinde yaklaşık olarak aynı kişilik özeliği mevcuttur (Erürker, 2007).

Bu yapıdaki ailelerde bireyler önceden belli olan kurallar bütününde yer alırlar ve bu kurallara göre yetişirler. Ebeveynler bu tip ailelerde kendi kişilik özelliklerini çocuğa aktarırlar. Bu aktarımın yanında ebeveynler kendi istek ve arzularını

gerçekleştirmeye çalışırlar. Yani ebeveynler çocuklarının yaşamlarını yönlendirirler (Erürker, 2007).

Bu tip ailelerdeki çocuklar, ebeveynlerinin arzularını (isteklerini) yerine getirdikleri ölçüde sevilir ya da cezalandırılırlar. Bu tür durumlarla karşılaşan çocukta ise; düşmansal duygular uyanmaya başlar. Bununla beraber artık çocukta, kendini savunmak ve birey olarak hayattaki varlığını kanıtlamak yegane amaç olmaktadır (Richter, 1991; Akt. Erürker, 2007).

İşlevsiz ailelerin birçok biçimi söz konusu olabilir. Bundan dolayı “sağlıksız aile” kavramı sadece bir aile tipini betimlemez. Sağlıklı aileler bir dengede yaşarken, sağlıksız ailelerde ise denge durumu oluşmamaktadır. Sağlıksız aileler günlük işlerle uğraşırken başarısızlıklarla karşılaşabilirler. Bu tip ailelerdeki genel hava; tartışmalı ve düzensizlikler içinde bir yapıya sahiptir. Ayrıca aile etkileşimlerinde fiziksel veya psikolojik bulgular oluşabilmektedir (Nazlı, 2011)

Green, Friedlander ve Geçtan; sağlıksız ailelerde karşılaşılan problemlerin kaynağının genelde iletişim boyutunun eksikliği olduğunu savunmaktadırlar. İletişim eksikliği ise; aile üyelerinin yalnızlık duygusunu yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca aile üyelerinde patolojik bulguların oluşmasına sebebiyet vermektedir (Gürakar, 1991).

Whirter (1993)’a göre; üyeler arasında birbirlerinden kopmuş olma durumu bağlılığın az olduğu anlamına gelmektedir. Bu tür kopuk aileler problemler karşısında tepkisizlikler yaşarlar (Erürker, 2007).

Sağlıksız ailelerde sınırlar çok katıdır. Aile üyeleri, kendi sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayamazlar (Nazlı, 2011). Bunun yanında aile üyeleri, diğer aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında gereken desteği de veremezler.

Bu tür ailelerde üyeler birbirlerinden adeta habersiz yaşamakta ve birbirlerine faydalı olmamaktadırlar. Bu tip ailelerin üyeleri, iyi bir alternatif aile olmadığından dolayı bu aile tipini devam ettirirler. Bu tür ailelerde olumlu iletişim boyutu öğrenilememiştir (Nazlı, 2011). Ayrıca bu tip ailelerin üyelerinin hayatlarında yaşadıkları sorunlar karşısındaki refleksleri çözüm yolları için olumlu davranışlar değildir.

Aileler arasında iç içe geçmiş ailelerde, etkileşim çok yoğun ve birbirlerine yakındır. Burada üyeler birbirlerinin yaşamlarına gereğinden daha fazla karışır ve ilgilenirler. Çocuklar için ise; ait olmak, bağımlı olmak gibi duygularda çarpıklıklar söz konusu olmaktadır. Bundan dolayı çocukların, bireysellik, bağımsızlık ve özgürlük duyguları tehlikeli boyut içerisinde yer alır. Bu tür ailelerdeki herhangi bir üye bir sorunla karşılaşarak strese girdiğinde, aile etkili problem çözme tekniklerini kullanamaz. Bunların yerine sorunu geçiştirme (anı kurtarma) şeklinde tepkide bulunur (Nazlı, 2011).

Bir bireyin, anne-babasının özellikle de annesinin onunla olan etkileşimi; çocuğun duygusal, fiziksel, toplumsal, bilişsel gelişimlerinin ve kişiliğinin ortaya çıkmasında en temel yapı taşı oluşturur (Örgün, 2000).

Sağlıksız ailelerde; üyeler arasındaki ilişkilerde negatif ve güvensiz bir yapı söz konusudur. Ayrışma ve bireyselleşme boyutunda; konformist, iletişim boyutunda; bulanık ve kapalı, güç yapısı boyutunda; dengesiz dağılım ve koalisyon, denetim boyutunda; çok katı ya da çok gevşek tutumlar, ilişki boyutunda; katı ya da stereotipi tutum, girişimcilik boyutunda; edilgin, gerçeklik duyumu boyutunda; kaçma-kaçınma davranışları ve düşünmeyle doyum, sorunlarla ve kayıplarla başa çıkmada; zamansızlık, nedenlerden dolayı başaramama süreçleri egemendir (Fidaner, 1995; Akt. Erürker, 2007).

2.1.1.5 Evlilik

Evlilik en genel olarak, ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik ve biyolojik amaçlar doğrultusunda karşı iki cinsin yasalara uymak şartıyla, aile kurmak ve çocuk sahibi olmak için yaptığı bir anlaşma ve dayanışma olarak tanımlanmaktadır (İbrahimoğlu, 2004).

Evlilikte taraflar karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyaç ve isteklerini dikkate almalıdırlar. Buda evlikte anlaşma kadar dayanışmanın da önemli bir boyuta sahip olduğunu bize göstermektedir. Ayrıca evliliğin yasalar (resmi nikah şartı) tarafından uygunluğu gerekmektedir.

İnsan sosyal yönü ağır olan bir varlıktır. Bunun neticesinde insanlar birlikte yaşama ihtiyacı hisseder. Ayrıca insanlar diğer insanlarla ve canlılarla ilişki içinde iken

duygularını fark eder. Kişi farklı durum ve olaylar karşısında farklı davranış biçimleri sergiler. Kişinin sergilediği davranış biçimleri bireyin karşı cinsle olan etkileşimini de kapsamaktadır.

Evliliklerin, çevre tarafından da kabul görmesi gerekmektedir. Yapılacak evlilik, evliliğin kuralları çerçevesi içinde olmalıdır. İşte bu çerçeve ise evliliğin onaylanması durumunu daha kolay hale getirir.

Evlilik sadece iki kişiye ait bir durum değildir. Evlilik toplumsal bir olaydır. Yani evlilik ve ona ait durumların, kuralların belirlenmesinde toplumun önemli bir rolü vardır. Toplum, özellikle eş seçimi ve evlilikte uyumu etkileyen faktörler konusunda etkilidir (Şentürk, 2006).

2.1.1.5.1 Evlilikte uyumu etkileyen faktörler

Bireylerin hayatlarında en önemli kararlardan birisi eş seçimidir. Eş seçimi, kişiler için bir milat olabilecek niteliktedir. Çünkü, verilen evlilik kararı kişinin hayatını her yönüyle etkiler, değiştirir. Evlilikle ilgili verilen kararın ardından kişinin hayatı iyi veya kötü (istemediği şekilde) yönde değişebilir.

Kişinin yaşamının büyük çoğunluğu evlilikle geçer. Bundan dolayı evlilik için gerekli olan uyumlu eş seçimi zor ve karmaşık bir süreçtir. Birey, evlilikle çok önemli bir sürece girmektedir. Birey bu süreçte; kiminle evleneceğine, hayatını kiminle paylaşacağını, nasıl bir yaşam süreceğine, çocukları için nasıl bir ebeveyn (anne ya da baba) seçeceğine karar verir. Bu yüzden evliliğin sorumluluğu büyüktür ve birey evlilik kararı alırken hazırlıklı olmalıdır. Ayrıca birey bu süreçte evlilikte uyumlu eş seçimi için dikkatli olmalı ve çok titiz davranmalıdır.

Evliliğin bir başka tanımı ise; karşı cinsiyetteki iki yabancı, farklı değer, kültür ve yaşam alışkanlıklarını bir araya getirerek oluşturdukları yeni ve özel bir yapıdır (Ateş, 2004). Bu tanıma göre evliliği, farklı durumların bir araya gelmesiyle oluşan çok özel bir yapı olarak kabul edebiliriz. Evlilikte uyum, hoşgörü, karşılıklı sevgi olması gereken daha doğrusu beklenen duygulardır ve bu duygular evlilikte oluşabilecek sorunları en aza indirmektedir. Ancak evliliklerde zaman zaman irili ufaklı problemlerle karşılaşmaktayız. Farklı iki dünyanın uyumlaşması çoğu

durumda zor olmaktadır. Çünkü; bireyin doğumundan beri taşıdığı, oluşturduğu tutumları, davranışları ve alışkanlıkları değiştirmesi çoğu zaman zor olmaktadır.

Evlilik sadece iki insanın bir araya gelmesi demek değildir. Evlilikle birlikte çok farklı dinamikler meydana çıkmaktadır. Yani evlilikle birlikte farklı inançlar, değerler ve alışkanlıklar gibi dinamikler oluşmaktadır. İşte kişi eş seçerken bu farklı dinamikleri de dikkate almalıdır. Kısacası bu dinamikler eş seçimi ve evlilik kararı açısından hayati öneme sahiptir.

Birey eş seçiminde çeşitli normları (toplumsal yaptırımları olan fakat yazılı olmayan kurallar) göz önünde bulundurmalıdır. Bu normlar: sosyal ve ekonomik durum ve fiziksel ve ruhsal durum olarak özetlenmektedir (Haris, 1972; Akt. Şentürk, 2006). Sosyal ve ekonomik durum; kişinin statüsü, aile yapısı, mesleği ve gelir durumu olabilir. Fiziksel ve ruhsal özellikler ise; bireyin kişilik özellikleri, dış görünüşü, beğenileri, ilgi ve ihtiyaçları olabilir.

Kişinin eş seçiminde kendisi kadar yakınlarının ve toplumun da etkisi çok büyüktür. Bu da eşlerde aranan özelliklerin her zaman her yerde standart bir nitelik olmadığını bize göstermektedir. Yani eş seçimi; kişiden kişiye, toplumdaki topluma ve zamandan zamana değişiklikler göstermektedir.

Galin ve Brommer'in ifade ettiği gibi bazı uzmanlara göre, bireyler eş seçerken eşinin kendisiyle uyumlu, benzer özellikler taşımasına dikkat ederler. Yani kişiler bireysel ihtiyaçları doğrultusundaki kişileri tercih etmektedir. Ayrıca bireyler kendisiyle benzer duygusal paylaşımları olan bireyleri seçmektedirler. Kısaca özetlemek gerekirse bireylerin eş seçiminde; kendisiyle aynı davranış kalıplarında sahip, benzer ilgi ve değerleri olan, benzer sosyo-ekonomik düzeyde olan bireyleri seçtiklerini göstermektedir (İçmen, 2004).

Evlilikte karşılıklı anlayış, hoşgörü evliliğin devamı için gereklidir. Eşlerin birbirlerini önceden tanımaları, birbirleri hakkında fikir sahibi olmaları, ihtiyaçlarını fark etmeleri gibi durumlar anlaşmayı, uyumlaşmayı kolaylaştırmakta ve olası problemlerin giderilmesini sağlamaktadır.

Evliliğin bir de yasal (resmi) niteliği vardır ve bu yasal süreç ailenin oluşumunun temelidir. Bu durumda evliliğin meydana gelişi çok önemlidir. Fakat bu süreç kadar

ve belki daha da önemli olan bu sürecin mutlu, sağlıklı, huzurlu ve uyumlu bir evliliği sağlamasıdır.

Evlilik öncesi ve sürecinde yaşanan tüm olumlu durumlara rağmen, evliliğin ilk yılları sıkıntı ve güçlüklerle geçer. Çünkü birey doğumundan beri yaşadığı hayat tarzından farklı bir hayat tarzı içerisinde bulur kendini ve bireyin karşısına yeni sorumluluklar, yeni roller gelir. Ayrıca bireyden bu süreçlere kısa zamanda ulaşması, uyum sağlaması (benimsemesi) beklenmesi de evlilikte problemlere ve güçlüklerle yol açar. Evin sorumluluğu ve parasal durumlar ilk zamanlarda karşılaşılan bir durumdur (Şentürk, 2006).

Evlilikte mutluluğun kesin, net ve standart bir formülü yoktur. Çünkü bireyin önceki yaşamışlıklara bağlı olarak oluşturduğu değerleri, inançları, öncelikleri, istekleri, doğruları vardır ve bu kalıpların karşı bir cinsle birlikte yaşamını sürdürmesi çoğu zaman zor olmaktadır. Evlilikte mutluluğu ve huzuru sağlayan standart kalıplar yoktur fakat yine de kişiler; eş seçerken kendisiyle uyumlu, benzer inanç, değer yargılarına sahip, ailelerinin tasvip ettiği, evlilik sorumluluğunu kaldırabilecek ve bunun bilincinde olan, ilerideki yaşamını olumsuz etkileyecek engelleri olmayan, ruhsal ve fiziksel olarak evliliğe hazır durumda olan kişileri seçmektedirler.

Çiğdem Arıkan'ın yaptığı halkın boşanma riski doğurabilecek evlilikler hakkındaki tutumlarını ölçen araştırmasına göre; evliliklerin boşanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasının nedenleri şunlardır:

1. Eşlerin yetişme tarzlarının birbirinden çok farklı olması (%74.4),
2. Eşlerin çocuk denecek kadar küçük yaşta evlenmeleri (%64.4),
3. Eşlerin dini inançlarının birbirinden çok farklı olması (%62.8),
4. Eşlerin eğitim durumlarının birbirinden farklı olması (%53.4),
5. Eşlerin aile büyüklerinin istememesine karşın evlenilmesi (%45.8),
6. Eşler arasında yaş farkının olması (%37.2),
7. Eşler arasında ekonomik farklılıkların olması (%36.2),
8. Eşlerin evlilikten önce cinsel ilişki yaşamış olması (%34),
9. Eşlerin farklı milletten olması (%28.2) (Arıkan, 1996).

Denk evlilik; yaş, eğitim, gelir, kültür, yerleşim yeri ve meslek olarak birbirine yakın özellik taşıyan eşlerin oluşturduğu evlilik türüdür. Yapılan araştırmaların sonuçları bizlere; “denk evliliklerin” evlilik türünde mutluluğun ve uyumun daha kolay olduğunu göstermektedir (Collange, 1997; Akt. Şentürk, 2006). Çünkü benzerlikler ve ortak özellikler kişilerin sorunlarını daha kolay aşmalarını sağlamakta ve evliliklerinin devamlılığını artırmaktadır. Yani evlilik, iki kişi arasında gibi gözükse de evliliği etkileyen birçok faktör vardır. İşte bu noktada evlilikte uyumu etkileyen faktörlere aşağıda açıklık getirilecektir.

2.1.1.5.1.1 Sosyal ve ekonomik faktörler

Ekonomik durumun iyi bir güce sahip olması evlilikte uyum konusunda bireylere avantaj sağlamaktadır. Çünkü bu sayede eşler kimseye ihtiyaç duymaz ve belirli bir işleri ve gelirleri vardır. Belirli bir iş ve gelire sahip olmamak, temel bir takım ihtiyaçlar ile sonraki ihtiyaçların (sosyal, psikolojik, duygusal) karşılanamamasına ve sorunların doğmasına yol açabilir (Şentürk, 2006).

Eğitimsizlik, meslek edinmeyi zorlaştırmaktadır. Bu da düşük gelirlere neden olmaktadır. Ayrıca bu durum ekonomik ve sosyal güvenceden yoksunluğu da beraberinde getirmektedir. Az ve düzensiz geliri olan kişiler akrabalarından parasal destek isteyebilmektedirler. Bu da kendini kişilerin hayatlarına müdahaleler şeklinde göstermektedir. Akriba yada çevrenin müdahaleleri ise evlilikte sorunların doğmasına ve evlilikte uyumun bozulmasına sebep olmaktadır (Arıkan, 1996).

Kişinin bir iş sahibi olması ve gelirinin olması tek başına evlilikte uyum konusunda her şeyi halletmez. Kişinin psikolojik ve duygusal olarak da doyuma ulaşması gerekmektedir. Kişi ancak çalışarak, fedakârlık yaparak birçok şeyi gerçekleştirebilir. Çalışma, hem maddi olarak hem de manevi olarak kişiye fayda sağlar. Çalışmak, kişiye kişilik kazandırılmasında ve sosyal doyum sağlamasında önemli bir yere sahiptir. Yani çalışmak bireye tatmin duygusu verir ve bireyi doyuma ulaştırır (Köknel, 1999). Bütün bu durumlar evlilikte kendini olumlu durumlar olarak göstermekte ve bu olumlu durumlar, evliliğe düzen, huzur, mutluluk ve uyum getirir.

2.1.1.5.1.2 Kültür faktörü

Toplumsal bir olgu olma özeliğinden dolayı evliliklerde aile bireyleri bencil davranmaya çalışırlar. Bireyler aile içinde beraber yaşadıkları kişilerin ve çevrelerinin etkisinde yaşamaktadır. Yani evlilik süreci ve sonrası kişiler seçim yaparken sadece kendi düşüncelerinden yola çıkmamaktadırlar. Çoğu durumda evlenecek bireyin (ister kız olsun ister erkek) içinde yaşadığı kültürel değerler evlilik olgusuna etki etmektedir (Arıkan, 1996).

Kişinin sosyalleşmesinde temel etken içinde yaşadığı aile kurumudur. Bireyin ailesinin inançları ve değerleri bazı durumlarda bireye öylesine etki etmektedir ki adeta bireyin kimliğinin tamamını oluşturmaktadır. Her bireyin farklı bir kimliği olduğu gibi, bu kimlikler ve bireylerin farklı yetişme tarzları bireylerin evlilik yaşantılarında zorlanmalara neden olmaktadır. Taraflar bu zorlanım durumlarını ancak zaman içinde birbirlerine karşı sevgi, saygı ve hoşgörü değerleri ile aşabilmektedir. Bu tür durumlarla karşılaşan bireylerin olumlu yaklaşımlar için çaba sarf etmeye çalışmaları gerekmektedir. Bunun yanında bireylerin çevrelerinden de destek görmeleri sorunların aşılmasında olumlu etkiye sahiptir. İşte bu olumlu yaklaşımların gerçekleşmemesi evlilikteki problemlerin süreklilik kazanmasına neden olmaktadır (Arıkan, 1996).

Evliliklerden sonraki süreçte bireyler farklı alışkanlıklar ve farklı yaşam felsefelerinin etkisi altında yaşantılarını şekillendirmektedirler. Farklı kültürel değerlere sahip ve farklı ailelerin yaşam felsefelerinden gelen iki insanın evlilik olgusu ile yaşamlarını birleştirmelerinin çok zor bir süreç olduğu kaçınılmazdır. Eşler ekonomik, toplumsal, kültürel ve psiko-sosyal faaliyet alanlarında uyum sağlamaları güç olmaktadır. Lakin kazanılan deneyimler ve karşılaşılan problemlerden ortak bir görüş çıkması evlilik olgusunu devam ettirmede olumlu etkiye sahiptir. Aksi durumlarda kültürel değerler arasındaki anlaşmazlıklar evlilikteki ilişkiyi olumsuz etkilemektedir. Evlilik için en önemli konu ortaklaşa yaşamının mutlu ve huzurlu bir şekilde devam etmesidir. Mutlu ve huzurlu yaşamayı etkileyen en önemli etken ise ortaklaşa yaşamın farklı düşünüşlere sahip olup olmamasına bağlıdır (Şener ve Terzioğlu, 2002).

Şener ve Terzioğlu'nun araştırma sonuçlarına göre eşlerin evlilik yaşamlarında yer alan kültürel değerler ve yaşantılarının önceliklerinin benzer nitelikte olması,

evlilikte uyumu olumlu olarak etkilemektedir. Bu araştırmaya göre, eşlerin yaşantı önceliklerinin benzer olup kararların birlikte alındığı evliliklerde, çiftlerin uyumlu olma değerleri yüksek olmaktadır (Şener ve Terzioğlu, 2002).

2.1.1.5.1.3 Eğitim faktörü

Bireyin davranış ve tutumlarını ortaya çıkaran önemli etkenlerden birisi de bireyin almış olduğu eğitim düzeyidir. Eğitim seviyesinin artması, bir kişinin tek başına bir işi yapabilme yeteneğine kavuşmasına imkan tanır. Bir kişinin almış olduğu eğitim seviyesi; onun bağımsız bir şekilde hareket etmesini, özgürce kararlar vermesini ve kendisine olan güvenini büyük bir ölçüde etkiler (Arıkan, 1996).

Eğitim seviyesi yüksek olan bireyler her zaman ve her yerde başarıyı yakalama potansiyeli yüksek olan insanlardır. Bireyler aldıkları eğitim düzeyine bağlı olarak özgürce kararlar alırken bireysel davranışlarda bulunmaktadır. Örneğin; bireyler evlenecekleri kişiyi seçerken ve evlilik sürecinden sonraki hayatlarını nerede geçirecekleri kararını alırken bağımsız davranabilmektedir. İşte bu noktada böylesine önemli kararlar alınırken bireyin almış olduğu eğitim düzeyi, bireyi başarılı kılmada önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bireylerin almış olduğu eğitim seviyesi bireylerin hayatlarında karşılaşacakları problemlerin üstesinden gelmeleri konusunda bireylere özgüven ve güç sağlayacaktır.

Eğitim düzeyi yüksek olan insanlar evliliklerinde de ilişkileriyle ilgili hayati kararlar verirken, kendisini daha rahat bir şekilde ifade edebilmekte, aynı zamanda sorunlara çözüm yolu ararken bir başkasına ihtiyaç duymamaktadır. Ancak eğitim seviyesi düşük olan bireyler aksi bir durumla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Eğitim faktörü, geleneksel rol beklentilerinin değişmesinde büyük bir öneme sahiptir. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin boşanma olayına ve boşanmış kişiler eğitim seviyesi düşük olanlara göre daha olumlu baktıkları bilinmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan kişiler boşanma olayına günah ve utanılacak bir durum olarak bakmamaktadırlar. Bu kişiler için boşanma olayı; her tür çabaya rağmen çözülemeyen sorunları olan kişilerin ilişkilerini bitirmeleri ve sağlıklı bir ilişki kurabilmek adına bir çözüm yolunu ifade etmektedir. Eğitim durumu, bireyin tutum ve davranışlarını tayin eden önemli bir unsurdur. Eğitim durumunun yükselmesi,

bireye tek basına ayakları üzerinde durabilme imkânı tanımaktadır (Arıkan, 1996). Bazı durumlarda, eğitim ve öğrenim seviyesi yükseldikçe eşler geçimsizliklerini ve yaşadıkları problemleri rahat bir şekilde ifade edebilmektedirler. Eğitimli olan kişiler anlaşamadıkları zamanlarda kısa süre içerisinde evliliğini sonlandırmak adına rahat bir şekilde mahkemeye başvurabilmektedirler (Özkan, 1989; Akt. Şentürk, 2006). Kısacası, bireylerin sahip oldukları eğitim ve öğrenim seviyeleri, evlilikteki uyumu iki yönlü (olumlu veya olumsuz) olarak etkileyebilmektedir.

Evli olan çiftlerin eğitim seviyelerinin birbirine yakın olması, bu bireylerin daha iyi anlaşabilmelerini ve uyum içerisinde olmalarını sağlamaktadır. Aralarında eğitim seviye farkı olan bireylerin genellikle ortak paydada buluşabilecek bir konularının olmaması aralarında anlaşmazlık çıkmasına neden olmaktadır. Bu anlamda eşlerin eğitim seviyesi evlilikte huzuru etkileyen en önemli faktörlerdendir.

Evlenen kişilerin, benzer eğitim seviyesinde olmalarının, evlilikteki uyumu olumlu yönde etkilediği gözlenmektedir. Eşlerin eğitim durumundaki denge, evlilikteki uyumu ve huzuru artırıcı bir etkiye sahiptir. Eğitimler arasındaki fark ne kadar yüksek olursa bireylerin etkili iletişim kurmaları o kadar zorlaşır. Evlilikteki olumsuz iletişim ise evlilikte uyumsuzluğu doğurmaktadır. İnsanların aldıkları eğitimin ve öğrenimin seviyesi, birbirleriyle kuracakları iletişimin niteliği etkilemektedir. Kısaca özetlemek gerekirse; ayrı çevreden geldiği gibi, aralarında kapanamaz eğitim ve kültür farkı olan eşlerin, bocalamadan, kusursuz bir ilişki yürütmeleri oldukça güçleşmektedir (Yörükoğlu, 2000).

Eşler arasındaki eğitim ve öğrenim düzeyine bağlı olan iletişim bozukluğunun evliliğe yansıdığı gözlenmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalar da bu düşüneyi doğrulamaktadır. Örneğin, Şener ve Terzioğlu'nun birlikte yaptığı araştırmada, eşlerin aldığı eğitim seviyesi yükseldikçe ve birbirine yaklaştıkça, evlilikte uyumun arttığı sonucu çıkmıştır (Şener ve Terzioğlu, 2002). Aynı şekilde D.P.T'nin yaptığı araştırma sonucuna göre evlenecek kişilerin eğitim konusundaki beklentileri; en yüksek oran ile (%42.75), eşlerin eğitim düzeyinin birbirine denk olması şeklinde ortaya çıkmıştır (DPT, 1993). Aralarında eğitim farkı olan eşler ortak tutum ve davranış geliştirmekte zorlanmaktadırlar. Ortak tutum ve davranış geliştiremeyen bireylerin ise ilişkilerinde anlaşmazlıklar oluşmaktadır. Bu anlaşmazlıklar da boşanma ihtimalini doğurmaktadır. Eşler arasında eğitim farkının boşanmalarda etkili

olduğunu gösteren bir başka çalışma da Özkan'ın çalışmasıdır. Özkan'ın çalışması, eşiyile eğitim farkı olan kişilerin daha çok boşanma davaları açtıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır (Özkan, 1989; Akt. Şentürk, 2006).

2.1.1.5.1.4 Yaş faktörü

Evlilikte bir bireyin evlilik zamanlaması büyük bir öneme sahiptir. Belli bir olgunluğa erişmiş, meslek sahibi, eğitim seviyesi, v.b. konularda yeterliliğe ulaşmış bireylerin evlenmeleri, evliliğin geleceği bakımından ve sağlıklı bir iletişim açısından önemlidir. Belirli bir olgunluk düzeyine ulaşmamış bireylerin evlendiklerinde geleceğe dönük problem yaşamaları gayet doğal bir sonuçtur.

Evlilik zamanlaması ile evlilikteki mutluluk arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Evlilikte bireylerin birbirlerinden beklentileri kadar kişinin evlilik zamanlaması da önemli bir yere sahiptir. Bir kişinin evlenmesi için en uygun zamanı beklemesi gerekmektedir. Bireyler için en uygun zaman ise, kişilerin farklı açılardan olgunluğa erişmiş oldukları zamandır. Kişinin evlenmek için en uygun olduğu zaman; çocuk yapabilecek fiziksel olgunluğa erişmiş ve yasalar açısından belirli bir yaşa ulaşmış olduğu zamandır. Evlenme düşüncesinde olan kişilerin iş, eğitim ve askerlik gibi problemlerini gidererek; ekonomik, sosyal, kültürel ve duygusal yönden belli bir düzeye gelmiş olması gerekmektedir. Nitekim bu koşulları taşımadan yapılan erken evlilikler, ilerde geçimsizliklere ve tartışmalara neden olmaktadır (Bilen, (t.y.); Akt. Şentürk, 2006).

Eşler arasındaki ilişkilerin ve anlaşmazlıkların altında, gerçekte birer çocukluk hastalığı yattığı düşüncesi mevcuttur. Bu düşünceye göre; bu hastalığı atlatamayan, çocukluk psikolojisinden kurtulamayan eşler, kendi aralarında uzlaşma sağlayamamaktadırlar. Duygusal ilişkilerde, herhangi bir sürtüşme (tartışma) sürecinde, bireylerin çocukluk kompleksleri kendini göstermektedir (Portakal, 1997). Böylelikle eşler arasında çatışma ortamı oluşmaktadır. Tüm bu düşünceler sonucunda şu önemli çıkarımı yapmak yerinde olacaktır: evlenme niyetinde olan bireyler, hem kendilerini hem de karşısındaki bireyleri tanıyacak olgunluğa ulaşacak yaş beklemelidirler.

Yeterli olgunluğa erişmeyi beklemeden ya da diğer bir deyişle erken yaşta evlenmek ilişkide sorunlar yaratırken, geç yaşta evlenmekte evlilik ilişkilerinin huzurlu bir şekilde sürdürülmesine olanak vermemektedir. Aynı zamanda belli bir yaşa kadar yalnız yaşamaya alışmanın getirmiş olduğu düzen esneklik kavramına balta vurmakta ve bu sebeple çiftler arasında tahammül edememe sıkıntısını ortaya çıkarmaktadır. Bunların dışında ileriki yaşlarda evlenen bireylerin hayattan ve eşlerinden beklentilerinin yüksek olması yine problemleri beraberinde getirmektedir. Problemlerin çoğalması ise bireyi boşanma riski ile karşı karşıya getirmektedir. Özellikle otuzlu yaşlardan sonra yapılan evliliklerde bu risk daha fazla olabilmektedir (Arıkan, 1992).

Evlilik öncesi ilişkinin şekli ve süresi de evlilikte uyumu yaş faktörü kadar etkileyen bir başka faktördür. Çiftlerin evliliklerinin gidişatını etkileyen önemli bir etken evlilik öncesi ilişkilerinin niteliğidir. Evlilik öncesi ilişkilerin şeklini, amacını ve ilerleyişini iyi ayarlamakta fayda vardır. Evliliklerinde ayarlamayı iyi yapamayan kimseler, istenmeyen bir hız kullanıldığında, ilişkilerinin anlamları değişebilmektedir. Hızına yetişilemeyen süreçlerde çiftler arasında fiziksel yakınlaşmalar, onların konuşup, tanışmaları ve birbirlerini incelemelerini engelleyebilmektedir. Böylece uzun bir süre, bir arada buldukları halde birbirlerini tanıma imkânı bulamadan kendilerini evlenmekte buluyorlar eşler. Kendilerini tanıyamadan evlenen çiftler ise mutlu bir ilişki kurmakta zorlanmaktadırlar. Bu yüzden evlenmek isteyen kişiler, evlilik öncesindeki süreçte fiziksel yakınlaşmaların önüne geçerek bu süreçte birbirlerini tanımaya çalışmalı ve bir arada yaşamının koşullarını araştırmalıdırlar (Bilen, (t.y.); Akt. Şentürk, 2006).

Sonuç olarak, bireyler evlenmeden önceki ilişkilerinin şekli, süresi ve amacını iyi ayarlamalıdırlar. Çünkü evlenecek kişilerin, evlenmeden önce belli bir süre beraber yaşamaları, evliliğin seyrini ve niteliğini etkilemektedir. Bu etkileri olumlu veya olumsuz olarak gören uzmanlar bulunmaktadır. Yapılan araştırmaların farklı sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Evlilik öncesi beraber yaşamayı ve uzun yıllar beraberliği sürdürmeyi evliliğe bir ön hazırlık yapma olarak gören uzmanlar kadar bunun evlilikte uyumu olumsuz etkilediğini ileri süren uzmanlar da bulunmaktadır. Nitekim yapılan bir araştırmaya göre; evlenmeden önce beraber yaşayan çiftlerin diğerlerinden daha fazla mutlu oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç ise,

çiftlerin birbirlerini daha iyi tanıdıkları ve sürprizlerle karşılaşmadıkları şeklinde yorumlanmaktadır. Farklı bir araştırmaya göre ise, evlenmeden önce beraber olan ve uzun bir süre flört yaşantısı olan çiftlerin, tanışmadan evlenen çiftlerden daha az mutlu oldukları sonucu ortaya çıkmıştır 1983 yılında yapılan bu araştırmada evlilik öncesi beraber olduklarını ifade eden evli çiftlerin, evlenmeden önce hiçbir ilişkiye sahip olmayanlardan daha mutsuz oldukları sonucu çıkmıştır (Browder, 1992; Akt. Şentürk, 2006).

2.1.1.5.1.5 Aile içi iletişim faktörü

Evlilik ilişkisinin başlaması ve yürütülmesinde fiziksel özellikler gereklidir fakat yeterli şart bu unsurlarla sınırlı değildir. Evliliğin huzurlu ve doygun iletişime sahip olması için sevgi ve saygı ortamı oldukça önemlidir. Sevgi ve saygının mevcut olduğu ilişkilerde olumlu iletişim, paylaşım, dayanışma ve iyi yönde etkileşim boyutları kendiliğinden oluşmaktadır. Çünkü, sevgi ve saygı değerleri insan ruhunu besleyerek güçlendirmektedir (Şentürk, 2006).

Bir problemin boyutu ne olursa olsun onu çözebilmek için insanların mutlaka fikir alışverişinde bulunması gerekmektedir. Olumlu bir iletişim kişilerin normal yaşantılarına pozitif katkılarda bulunmaktadır. Bu pozitif katkılardan birisi, kişilerin evlilik yaşantılarına olan katkıdır. Evlenen eşler, belirli bir ilişki içine girdiklerini bilmelidirler. Bunun yanında karşılıklı olarak birbirleri ile fikir alışverişleri yapmalı ve beklentilerini paylaşmalıdırlar. Yani “ben kendi bildiğimi yaparım, o da kendi bildiğini yapsın” düşüncesi iletişimin temel mantığıyla çelişmektedir (Cüceloğlu, 2011).

Eşlerin birbirlerine ilişkin hak ve görevlerinin farkında olup beklentilerini karşılamaları, evlilikteki uyum faktörlerinden son derece önemli bir yere sahiptir. Eşlerin karşılıklı olarak beklentilerini karşılamaları ve yaşanan anları anlamlandırmaları, evlilikte uyumu olumlu yönde etkilemektedir. İşte nedeni ne olursa olsun bu durumdaki bir aksama evlilikteki uyum ve geçimsizliği beraberinde getirmektedir (Şentürk, 2006).

Evlilik ilişkisinin çiftleri tatmin etmesi, iletişimin niteliğine bağlıdır. Aynı zamanda evlilikte güven çok önemli bir yere sahiptir. Evlilikte karşılıklı yaşanan güven duygusu bireylerin birbirine yabancı gibi davranmaması açısından gereklidir.

Bir iletişim ve etkileşim sistemi olan evlilik yapısının canlılığını sağlayan durum, eşler arasındaki sözlü veya sözsüz bildirimlerin, mesajların alınıp verilmesiyle mümkün olmaktadır. Eşler arasındaki tatmin edici duygunun var olup olmaması, yaşanan iletişimin niteliğine ve niceliğine bağlıdır. Karşılıklı anlaşılma ya da anlaşıldığını hissetme duygusu, her evlilik kurumunun temelinde olması gereken en önemli duygudur (Şener ve Terzioğlu, 2002).

İletişim boyutu evlilikte uyumu sağlayan temel unsurdur. Bu unsurun başarısız olması, eşler arasında güven duygusunun azalması anlamına gelir. Aralarında güven duygusu azalan bireyler ise anlarını paylaştığı kişi ile kendini yabancı gibi hissetmeye başlar. Bu tür durumlarla karşılaşan bireylerde ise duygusal ve fiziksel anlamda uzaklaşmalar yaşanmaya başlamaktadır.

Karşılıklı sevgi ve saygı değerlerinin azalması, eşler arasındaki sağlıklı iletişim boyutuna bağlıdır. Eşler arasındaki sevgi ve saygının olumsuz şekilde oluşması evliliği negatif yönde etkilemektedir. Evliliğin sağlıklı bir şekilde yürütülememesi ise, ailelerin dağılmasına sebep olabilmektedir. Aileler dağılmadan önce ilişkide geçimsizlikler ve huzursuzluklar başlamaktadır. Bu süreçte eşlerinde ruh sağlığı bozuklukları da boy göstermeye başlamaktadır. Yani tüm bu olumsuz süreçler ailelerin en önemlisi de çocukların dengesini bozarak onların geleceklerini parçalamaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı huzurlu ve mutlu bir aile yapısının oluşması ve sağlıklı bir aile kümesinden bahsedebilmek için; ailelerin üyeleri arasında dayanışma, paylaşma, olumlu iletişim ve iyi bir etkileşim boyutunun bulunması gerekmektedir.

2.1.1.5.1.6 Çocuk faktörü

Aile olmak açısından en önemli konulardan birisi de eşlerin çocuk sahibi olmasıdır. Evlilikler üzerinde çocuk sahibi olmanın önemini açıklayan görüşler vardır. Evlilik üzerinde çocuğun olumlu etkisi olduğunu düşünen görüşe göre; çocuk sahibi olan eşlerin ilişkilerinin zenginleştiği, hayatlarından fazla zevk aldıkları ve tatminkar

oldukları belirtilmiştir. Çocuğun evliliğe olumsuz etkisi olduğunu savunan görüşe göre ise; çocuğun eşler arasında çatışmalara sebep olarak birbirlerine yakınlaşmalarına engel olmasına ve uyumsuzluğa neden olmaktadır. Belsky, değişik araştırmalara bağlı kalarak, çocuğun evliliğe olumsuz etkisini savunan görüşün yanlış olduğunu düşünmektedir. Belsky, eşler arasındaki çatışmaların kaynağının iyi kurulamayan iletişim olduğunu savunmaktadır (Şener ve Terzioğlu, 2002).

Türkiye’de yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkan verilere göre çocuk sahibi olmak boşanma ihtimalini azaltmaktadır. Nitekim 2000 yılında toplam 34.862 boşanmanın %43.85’i çocuğu olmayanlarda, %25.14’ü tek çocuklularda, %18.61’i iki çocuklularda, %7.24’ü üç çocuklularda, %2.71’i dört çocuklularda, %1.29’u beş çocuklularda ve %1.16’sı da altı ve daha fazla çocuklularda görülmüştür. Yine 2003 yılında toplam 50.108 boşanmanın %43.51’i çocuğu olmayanlarda, %23.34’ü tek çocuklularda, %19.49’u iki çocuklularda, %7.81’i üç çocuklularda, %3.20’si dört çocuklularda, %1.44’ü beş çocuklularda ve %1.21’i de altı ve daha fazla çocuklularda görülmüştür. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi, çocuk sayısı ile boşanma arasında ters bir ilişki olduğu görülmektedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000). Bazı durumlarda çocuk sahibi olmak, problemlili evliliklerde boşanma sürecini ya uzatmakta ya da boşanma olayını engellediği gözlenmektedir.

Kısacası; değişik yaş düzeyinde, farklı eğitim ve gelir seviyesinde olan, farklı kültüre sahip, iletişim konusunda yetersiz, bireyler arasında denge kuramayan ve yanlış zamanda evlenip yanlış zamanda çocuk sahibi olan eşlerin anlaşabilmeleri veya mutlu olabilmeleri çok zorlaşmaktadır. Bu konuda “evliliğe hazırlık projesi”nin sahibi Emre KONUK’un yaptığı araştırma sonuçları da yukarıda belirtilen düşünceleri doğrulamaktadır. Yapılan araştırmaya göre, ailenin ve yakın çevrenin karşı olduğu, iletişim yetersizliği sebebiyle sorunların giderek büyüdüğü, şiddet ve tartışmaların hakim olduğu evlilikler büyük risk altındadır (Radikal Gazetesi, 2003).

2.1.1.6 Ailenin eğitim fonksiyonu

Günlük hayatta kullanılabilecek birçok bilgi aile ortamında verilmektedir. Aklınıza gelebilecek birçok şey (eşya tamiratından, temizlik alışkanlığına, sağlıktan, hasta ve yaşlı bakımına kadar birçok şey) ailede alınan eğitim sayesinde öğrenilmektedir. Günlük yaşamda kullanılan birçok pratik bilgi ailede verilen eğitimle alınmaktadır.

Küçük farklılıklarla birlikte, aileler çocuklarına tüm görgü ve ahlak kuralları ile günlük yaşam kurallarını öğretmektedirler (Durkheim, 1994; Akt. Şentürk, 2006). Ailelerin tüm bu gayretleri çocuğun; ileride daha rahat, mutlu ve bağımsız yaşayabilmesi içindir.

Çocuğu içinde yaşadığı topluma alıştırmak, çocuğa ana dilini ve var olan kültürünü benimsetmekle beraber; aile üyeleri başlarına gelebilecek her duruma karşı çocuğun uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır (Eröz, 1983).

Çocuk; ekonomi, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarla etkileşimde bulunup bu alanlarda uyguladığı ve başardığı bütün tutum ve davranışları, yaşadığı ve büyüdüğü aile ortamında aile büyüklerinin yardımıyla öğrenmektedir (Gubrium ve Holstein; Akt. Şentürk, 2006).

Bireyin içinde yaşadığı aile ortamında başına gelen herhangi vahim bir olay (anne-babasının boşanması, anne-babasının ölümü veya terk etmesi) çocuğun eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olaylar karşısında yalnız kalan çocuk gerekli bilgileri (ahlaki, dini, kültürel, vicdani değerler gibi) aile dışından yani televizyon, internet gibi medya araçlarından veya çevresi vasıtasıyla alacaktır. Bu tür durumda ise birey olumsuz yönde etkilenmektedir.

2.1.2 Parçalanmış Aile

2.1.2.1 Parçalanmış aile kavramı

Toplumun temel taşı olan aile kurumu, günümüzde özellikle batı ülkelerinde ciddi değişimlere uğramaktadır. Sanayisi ileri düzeyde olan gelişmiş ülkelerde; bu konuda ciddi, yoğun değişimlerin yaşanması sonucunda aile içi çatışmalar ve bunalımlar yaşanmaktadır. Örneğin; ABD’de günümüzde ailelere bakıldığında %25’den fazla boşanmış, sonradan bağımsız ilişkiye girmiş ya da yeniden evlenmiş aile yapıları görülmektedir. Gerçek şu ki; aile içi çözümler, çoğu toplumsal yaranın temelini oluşturmaktadır (Özgüven, 2010).

Aile yapısı, birbirinden farklı olan kişiliklerin bir araya gelip etkileşimde bulunması sonucu oluşmaktadır. Aile içerisinde yaşayan bireylerin birinde veya aile içi

ilişkilerde yaşanabilecek bir çözüme (bozukluk), bireylerin birbirleriyle olan etkileşimlerini ve aile sisteminin diğer yönlerini bozmaktadır. Bundan dolayı anne-babanın boşanması, birisinin evden ayrılması veya birinin vefatı gibi olaylar aile yapısının dengesinin bozulmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla, çocuğun aile ortamından ve insan ilişkilerinden mahrum kalması sonucu bireyin gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Kişiler arası etkileşimin kopmuş olduğu ailelerde ebeveyn ve çocuk arası duygusal etkileşimde azalma yaşanmaktadır. Böyle ortamlar (parçalanmış aile ortamları), çocuğun yalnız duygusal yaşamını değil; onun fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir (Yavuzer, 1999).

Günümüzde yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimler sonucu geleneksel aile yaşantımızda değişiklikler meydana gelmektedir. Çalışma hayatında kadınların daha fazla rol alması, kadınların aile içindeki görevleri dışında görev yüklenmelerini doğurmuştur. Bu durum sonucunda, bireylerin aile içindeki görev paylaşımlarını da değişikliğe uğramıştır. Belirli bir gelire mensup kadınlar ev ortamında söz sahibi olma şansına sahip olmuş fakat kadının ev ve iş yaşamını birlikte yürütmeye çalışması sonucu eşyle arasının açılması sorunu doğmuştur. Ayrıca bu durum kadının eşinden gerekli olan desteği alamaması sonucunda aile içi çatışmalara; aile içi çatışmalar ise, boşanmalara sebebiyet vermektedir (Özağı, 2007).

Aile bütünlüğünün ölüm, boşanma, ayrılık ya da terk etme gibi nedenlerle bozulmasıyla; anne-babadan birinin veya her ikisinin birden kaydedilmesi sonucu meydana gelen aile şekline parçalanmış aile denir.

Aile içi değişimleri içeren ayrı yaşama, boşanma veya ebeveynlerden birinin uzun süreli seyahatleri sonucu oluşan durumlar ailede parçalanma olarak adlandırılmaktadır (Özgüven, 2009).

Ölüm, boşanma ve ayrılık gibi sebeplerle ailenin toplumsal görevini yerine getirememesi parçalanma durumunu açıklamaktadır. Bu tür durumlarda çocuk hayatını evde baba veya anneye (ebeveynlerinden herhangi birisiyle) devam ettirebilmektedir. Kısacası parçalanmış aile; yalnızca ailenin olmadığı anlamına gelmez, sadece evde baba ya da anneden birisi vardır ve çocuklar hayatlarını bu kişiyle devam ettirirler (Yıldırım, 1992).

Çocuğun yaşamını sarsan ve psikolojik olarak birçok probleme neden olan aile içi çatışma ve tartışmalar, ailelerin dengelerinin bozularak dağılmasına neden olabilmektedir. Bu tür durumlardan dolayı ortaya çıkan stres dolu yaşantılar çocukta depresyon ve anksiyete gibi kalıcı etkilere sebep olmaktadır (Karakuş, 2003).

Aile içi parçalanmaların sonucunda bireyde tansiyon düzeyi yükseldiğinden dolayı çocuk bu tür durumlar ile mücadele içine girmektedir. Çocuktaki bu mücadele süreci ve sonucunda çocukta stres ve çelişki içinde kalma durumları belirlemektedir. Elde edilen bilgiler ışığında sebep ne olursa olsun, sonuçta çocukta yoğun travmaların ve acı dolu duygusal ıstırap durumlarının olması kaçınılmazdır (Wallerstein ve Kelly, 1980; Akt. Özağı, 2007).

Nedeni ne olursa olsun parçalanmış ailelerde yaşanan çatışmalar, bireyde telafisi mümkün olmayan ciddi duygusal örselenmelere (travmalara) neden olmaktadır. Aile bütünlüğünün dağılması ile hayatlarını değişik bir durum içerisinde devam ettiren bireyler büyük bir duygusal çöküntü içine girmektedirler. Çocuk anne ve babasından gördüğü davranışlara göre çevresindeki olaylarla ilişki kurmaktadır (Çelikoğlu, 1997). İşte bu ilişki biçiminden dolayı bireyin ailesinin parçalanması bireyde yoğun olarak çöküntü ve örselenmelere sebebiyet vermektedir

Kısaca özetleyecek olursak; ebeveynlerden birisinin veya ikisinin vefatı, evden ayrılması, terk etmesi ile boşanma gibi nedenlerle ayrı yaşamaları şeklindeki sonuçlarla kendini gösteren ve ailenin toplumsal işlevini kaybetmesine sebep olan durumlar ailede parçalanma, dağılma olarak nitelendirilmektedir.

2.1.2.2 Ailede parçalanma ve parçalanma şekilleri

Hızlı nüfus artışı, göç ve işsizlik sonucu ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar ve toplumsal politikalarındaki yetersizlikler daha çok az gelişmiş ülkelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu yetersizlikler ailelerin yaşadığı sorunları artırmakta ve ciddi, yoğun problemleri de beraberinde getirmektedir (Karatay, 1996; Akt. Özağı, 2007). Bu tür problemler ise, ailelerdeki denge düzeyini bozmakta ve aile yapısını parçalamaktadır.

Parçalanma veya dağılma olayı ailelerde bazı durumlarda kendiliğinden yani doğal olarak gelişirken, bazı durumlarda ise ailedeki bireylerin tutunduğu davranışların yanlış olması sonucunda gerçekleşebilmektedir.

Ailelerin en sağlam, uyumlu ve dengeli olduğu zamanlarda bile zaman içinde dağılma, parçalanma olayı gerekleŒebilmektedir. Arzu edilmeyen durumların ortaya çıkması ile beraber aile bütünlüğüün bozulması kaçınılmaz hale gelmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi boşanma, ayrılma ve ölüm gibi sebepler, ailede parçalanmalara sebebiyet vermektedir (Œentürk, 2006).

2.1.2.2.1 Ölüm

Ailelerin parçalanmalarına sebep olan dıŒ faktörlerin birisi, ebeveynlerden birisinin ya da her ikisinin ölümüdür. Aile üyelerinin bu faktöre müdahale etmesi mümkün değildir. Yani ölüm, aile üyelerinin iradesinde olmayıp ve aile üyeleri tarafından ilahi bir takdir olarak değerlendirilmektedir. Ölüm faktörünün ortaya çıkması, ailenin bütün bireylerini derin olarak sarsmaktadır. Ölüm faktörünün dağılmalara sebep olması, ailelerin güçlü olup olmamasına bağlı olarak erken ya da geç olabilmektedir (Sezal, 1992). Kısacası; ebeveynlerden birisinin veya her ikisinin vefat etmesi, ailelerin bütünlüğünde çok yoğun ve derin olarak olumsuz etkilere yol açmaktadır.

Anne-babadan birisinin ya da ikisinin vefat etmesi sonucu parçalanan ailelerde; ekonomik, toplumsal, kültürel ve psikolojik problemler ortaya çıkmaktadır. Ailelerde yaŒanan ölüm faktörü, hayatta en sarsıcı ve örseleyici yaŒantıların baŒında gelmektedir. EŒlerden birini kaybeden ocuk için ölüm faktörünün meydana gelmesi sonucu ortaya çıkan ruhsal problemler, çocukların yaŒlarına göre değişiklik gösterirler. Örneğin; annenin ölümü, okul öncesi dönemde gerekleŒirse, ocuk açısından çok ağır ruhsal bozukluklara sebep olabilir ve ruhsal uyumsuzluklara yatkınlıklar yaratmaktadır (Yörükoğlu, 2000).

Ülkemizde; anne veya babadan birisinin ya da her ikisinin vefat etmesi sonucunda, çocuğun karŒısına iki seçenek çıkmaktadır. ocuk ya sağ kalan ebeveyn ile birlikte yaŒayacak ya da ocuk esirgeme kurumu bünyesinde hayatını sürdürmektedir. Œayet ocuk anne-babasının her ikisini de birden kaybetmiŒse bu durum ocuk için çok ağır ve yoğun bir etkiye sahiptir. Bu tür durumla karŒılaŒan ocuk kendini dünyada yalnız hissetmeye baŒlamaktadır. ocuk yaŒadıđı hayatın bu Œekilde sürmesini kabul etmekte çok zorlanmaktadır. Ayrıca bu tür durumla karŒılaŒan ocuk tüm bu

zorlukların yanında birdenbire ebeveynlerinden başkalarının kendisine bakmasına alışması gerekmektedir.

Ailelerin parçalanma nedeni ölüm ise; çocukların, ebeveynlerinin vefat ettiği inancına kadar belli bir kabul dönemini atlatması gerekmektedir. Çocuk, vefat eden anne-babasının tekrar hayata dönmeyeceğine gerçekten inandıktan sonra durumu kabul etmeye başlamaktadır. Eğer ölen ebeveyn anne ya da babadan birisi ise çocuk ölen ebeveynine olan duygularını hayatta olan ebeveyne aktararak yaşamını devam ettirir. Şayet ölen anne ve babası (her ikisi) ise; bu durumda duygularını aktarmada çok büyük sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çocukların kayıplara alışma durumu güç olmakta ve bazı durumlarda çok zaman almaktadır.

Parçalanma sebebi olarak bir ebeveynin kaybı veya boşanma olayı çocuğu benzer şekilde etkiler. Anne veya babasının birisinin vefatı, çocuğu hayatta yoksun kılmaktadır. Bunun yanında çocuk geride kalan bireyler ile yakınlığını sağlamlaştırmaktadır. Yani, çocuğun ailesinin parçalanma şekli ölüm ise, çocuk ya sağ kalan ebeveyne yakınlaşır ya da bir yalnızlık duygusuna kapılır. Bilindiği gibi küçük çocuklar, anne ya da babayı üstün bir varlık olarak kabul ederler. İşte bu görüşten dolayı parçalanma durumunu yaşayan küçük çocuklarda, ebeveynlerinin vefatında ölümle birlikte çok büyük hayal kırıklıkları yaşanmaktadır (Saygılı, 2005).

İnsanlar genellikle sevilen kişilerin ölümünden sonra yas tutma olarak adlandırılan “yoğun keder ve kayıp” duyguları yaşarlar. Çoğu birey bu yaşantıyı, S. Freud’un deyişiyle “yasla yoğrulma” olarak ifade edilen uzun bir gerçekten geçerek yaşarlar. Lakin, çocuklar bu dönemleri çoğu zaman kalıcı bir zarara uğramadan atlatırlar (Morris, 2002; Akt. Erürker, 2007).

2.1.2.2.2 Ayrılma

Ailelerin parçalanmasına (dağılmasına) neden olan bazı faktörler şunlardır: aile ebeveynlerinden birisinin geçici veya sürekli hastalığı, sakatlığı; depresyon, sel, yangın gibi doğal afetler; yoksulluk, terör, işsizlik, kan davası gibi toplumsal afetler sonucunda yapılan zorunlu göçler; ebeveynlerden birisinin çalışma veya başka sebeplerle evden uzun süreli olarak ayrılması gibi sebepler. Ayrıca ülkemizde de karşılaşıldığı gibi eşlerin geçimsizlik sebebiyle boşanma olayı olmaksızın evini terk

etmesi, ailenin parçalanmasına neden olan ayrılık kavramıyla açıklanabilir. Geçirdiği süreç itibariyle tam manasıyla bir dağılma, parçalanma olmayan ayrılma durumu, sonuçta ailenin işlevsel boyutlarını yerine getirmede engelleyici bir tutuma sahiptir (Şentürk, 2006).

Ayrılma, boşanmadan farklı olarak değerlendirilir. Ayrılma durumunda aileden tam anlamıyla tümünden kopma söz konusu değildir. Ayrılma; terk etme, gitme kavramlarıyla benzer özellikler gösterir. Üyeler arasında çiftler ayrı olarak yaşamlarını sürdürürler. Bu ayrı yaşama olayı, çiftlerin aile içinde sağlıklı ilişkiler kurarak yaşamlarını sürdürmelerini engellemektedir.

Ayrılma olayı çocuk üzerinde boşanma durumu ile neredeyse aynı etkilere sebebiyet verir. Çocuk; normal yaşantısı içinde birdenbire ebeveynlerinden birisinin evini terk edip gitmesi sonucunda duygusal olarak olumsuzluklar yaşamakta ve şaşkınlıklar süreci geçirmektedir. Bu tür durumlarda bazı çocuklar bu gitmelerin, ayrılmaların suçlusu olarak kendini görebilmektedir. Suçluluk duygusu yaşayan çocuk bunun yanında terk edilme, sevilmemeye, güvensizlik ve istenmeme duygularını da yoğun olarak yaşamaktadır (Özgül, 2009). Ayrıca bu tür duygusal örselenmeler çocukta algısal bozukluklara da yol açmaktadır.

Aileler, çocuk sahibi oldukları zaman bazen ebeveynlerinden birisi birdenbire, haber vermeden yuvasını terk eder. Bu durum çocuklar için ani gelişen ve ciddi, yoğun, yaralayıcı bir etkiye neden olur (Özgül, 2007). Bu durumda çocuk kendini merkeze alır ve sorunun kaynağını kendisi olarak görmektedir. Çocuklar, ebeveynlerinin bu yok oluşlarını kendi varoluşlarına bağlamaktadır. Çocuk kafasında, terk eden ebeveyninin ne durumda olduğu, bir gün gelip gelmeyeceği sorularını tekrar ederek ve kurgulayarak yaşamlarını sürdürürler. Bu ise çocuk için sürekli ızdırap verici bir durumdur.

Evini terk eden kişi gittiği yerden geri geldiğinde, çocuk için karmaşık duygular yaşanmaya başlar. Çocuk bir yandan huzursuzluk ve özlemin bitmesiyle mutluluk sevincini yaşarken diğer yandan da tekrar edilebilmenin korku ve kaygısını yaşayarak tedirgin olur. Bu tür durumlarla karşılaşan bireyler kuşkucu olmaktadır (Salk, 1993; Karatay, 1996; Akt. Özgül, 2007). Çünkü kafasının bir yerlerinde sürekli karmaşık sorular (tekrar edilebilme ile ilgili) vardır ve çocuk bu soruların cevaplarını sürekli zihninde kurgulayarak yaşamını devam ettirir.

Parçalanmış ailelerde ayrılığın uzun süre devam etmesi, aile içinde yaşanan ölümler veya hastalıklar, bireylerin sosyal, duygusal ve psikolojik durumlarını etkileyerek ailelerin ilişkilerine zarar vermekte ve ailelerin sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür durumların sıklığı ise, aile yapısını korumayı, ailenin devamını sağlamayı imkansız hale sokmaktadır. Bu durumlarda ise, boşanma olayı kaçınılmazdır. Parçalanmış aile kavramında en çok rastlanan olgu boşanma olgusudur (Erürker, 2007).

2.1.2.2.3 Boşanma

Ailelerin çok az bir kısmı evlilik süreçlerinin sona eriş şekli olarak ölüm olayını düşünmektedir. Fakat pek çok kısmında ise sona eriş şekli olan boşanma olayı düşünülmektedir. Ayrıca boşanma olayının ön koşulları da belirgin bir şekildedir. Evliliklerde; bireylerin ihtiyaçları ve beklentilerin karşılanması, eşler arasında etkileşim, paylaşım ve toplumsal ilişkilerin bozulması gibi sebepler aile içinde uyum sürecinin sekteye uğratmaktadır. Bu tür bozulmalar ise, boşanma olayı ile sonuçlanarak ayrılıklara neden olmaktadır (Özağı, 2007).

Boşanma; hukuki kurallar çerçevesinde yapılmış bir evliliğin tarafların karı-koca olarak hiçbir bağları olmaksızın, fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere yargıç kanalıyla sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine imkan veren yasal bir işlem olarak tanımlanmaktadır (Özen, 1998).

Boşanma, geleneksel toplumlarda daha az ve daha güç yaşanmaktadır. Boşanmaların nedenleri olarak; çocuk yapamama, ekonomik yetersizlikler, duygusal uyumsuzluklar ve akıl hastalıkları gibi etmenleri sıralayabiliriz (Ozankaya, 1991; Özgüven, 2001; Seçkin, N; Kahya, 1996; Akt. Özağı, 2007).

Boşanma, evli olan eşlerin iradeleriyle toplumda geçerli olan hukuk, gelenek, görenek ve adetlere göre evlilik ilişkilerinin sonlandırılması manasına gelmektedir. Boşanma kavramı, evlenme veya aile kurma kavramları kadar geçmişe sahiptir (Kızılçelik, S., Erjem, Y.; Akt. Şentürk, 2006). Boşanma ile ilgili yargı ve usullerin, ilk olarak Babil Hükümdarlığı'nda, milattan önce 2000 yılında Hammurabi Kanunları'nda tarihsel kaynaklar incelendiğinde karşımıza çıkmaktadır. Var olan bu kaynaklar ve araştırmalar, bizlere boşanmanın ilkel ve modern toplumlarda doğal

karşılanıp izin verilebilen bir durum olduğunu göstermektedir. Lakin zamandan zamana ve toplumdan topluma değişen durum, boşanmanın uygulanma şeklidir. Günümüzden önceki zamanlarda ve toplumların bazılarında boşanma sürecinde kadının rızası alınmazken, bu hak erkeğe verilmiştir. Fakat zamanla gerçekleştirilen hukuki değişikliklerle daha önceleri sadece erkeğe verilen boşanma hakkı ve iradesi, kadına da tanınmaya başlanmıştır (Kephart, 1977; Akt. Şentürk 2006). Günümüzde ve ülkemizde de bu yasal hak ve irade de kadınlara tanınmıştır.

Boşanma, eşlerin birlikteliklerinden psikolojik olarak doyum sağlamadıkları, beklenti ve gereksinimlerini karşılayamadıkları evlilik yaşantılarına yasal olarak son vermelerine denilmektedir (İlgar, 2004). Boşanmanın beş farklı aşaması mevcuttur. Bu aşamalar; duygusal, ekonomik, sosyal, hukuksal ve psikolojik aşamalardır. Boşanmanın ilk aşamasını duygusal boşanma aşamasıdır. Bu aşamada; hayal kırıklıkları, eşlerin duygusal yönden birbirlerinden uzaklaşmaları söz konusudur. Burada evliliği sorunlu hale getiren durum, karşılıklı olarak eşlerin birbirlerinden beklentilerinin karşılanamamasıdır. Eşlerin, ideal eş tanımına uymayan çiftler, eşlerinin ve ilişkilerinin olumsuz yönlerini ön plana çıkararak buraya yoğunlaşmaktadırlar. Böylece boşanma sürecinin ilk aşaması olan duygusal boşanma aşaması başlamıştır (Atakan, 1991; Akt. Şentürk, 2006). Boşanmanın ilk aşaması olan duygusal boşanma aşamasında sonra ekonomik boşanma aşaması gelmektedir. Bazı durumlarda ebeveynlerin ilişkileri çeşitli sebeplerle çıkmaza girmektedir. Bu çıkmaz ise, eşleri ekonomik olarak birbirlerinden uzaklaştırmaktadır. Ekonomik boşanma aşaması, bu anlamdaki birlikteliklerin dağılması demektir. Uzman görüşleri dikkate alındığında hukuki boşanma aşamasına kadar duygusal, ekonomik ve sosyal boşanma aşamalarının gerçekleştiğini savunmaktadırlar. Ancak psikolojik boşanma, bazı durumlarda hukuki boşanmadan sonra bile sürebilmektedir. Bunun izlenimlerine yazılı ve görsel medyada rastlanılmaktadır. Fakat boşanma dendiği zaman, olayın hukuki sürecinin başlamış olması manasını taşımaktadır (Şentürk, 2006).

Evliliklerin, boşanma olayı ile sonuçlanması adeta bireylere yıkılmışlık duygusu yaşatmaktadır. Ayrıca boşanma, bireyleri süreçten önce de manevi yönden yıkmaktadır. Toplumsal açıdan boşanma süreci, hukuki boşanma sürecinden önce yaşanmaktadır. Aslında bu durum bizlere, “durup dururken boşandılar” sözünün gerçek yüzünü değil, ancak dışarıdan görünen yüzünü göstermektedir. Aileler

arasındaki kopmaların, boşanma olayı ile sonuçlanması, hiçbir zaman kısa sürelerde ve aniden meydana gelmemektedir. Sonucu boşanma olan her evliliğin, geçmişinde mutlaka yalnızlıklar, yabancılaşmalar, çatışmalar ve anlaşmazlıklar mevcuttur (İbrahimoğlu, 2004).

Ebeveynler arasında meydana gelen anlaşmazlıklar, yabancılaşmalar, çatışmalar ve iletişimsizliklerin ilk ortaya çıkışında, eşlerin evlenmeden önceki evlilik beklentilerinin gerçekleşmemesinin payı çok büyük yere sahiptir. Çünkü evlilikten beklentilerin gerçekleşmediği durumlarda evliliğin çekiciliği önemini yitirmektedir. Bu durum ise evlilik dışı çekiciliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu tür durumlar ile karşılaşan bireylerde evliliğin yararlarından çok zararları oluşmaktadır. Yani bazı durumlarda boşanmak, evli kalmaktan daha fazla yarar sağlayabilmektedir. Ebeveynler, evlilik ilişkisinden çeşitli kazançlar beklemektedir. Bu kazançların yerini, zamanla boşanmanın sağlayacağı kazançlar almaktadır (Arıkan, 1992). Boşanmanın, sebepleri ve oluşum şekilleri aileden aileye ve kişiden kişiye değişmektedir. Boşanmaların etkisel oranları ise, ülkeden ülkeye ve toplumdan topluma değişiklik göstermektedir.

2.1.2.3 Aile içi parçalanmanın çocuklar üzerindeki etkisi

Ailelerin parçalanması, çocuklarda yaş aralıklarına göre çeşitli duygusal tepkilerin ortaya çıkmasına neden olur. Yaş aralıklarına göre verilen tepkiler; artabilir, sönebilir veya olaylara göre tekrardan patlak verebilir.

Ebeveynlerin boşanmaları, ölümleri veya terk edilmeleri çocuklarda duygusal yönden birçok tepkiye sebebiyet vermektedir. Çocuklar, verdikleri tepkileri büyüdüklerinde de (yaşları ilerledikçe) yeniden yaşayabilirler. Bireylerin geçtikleri dönemler itibarıyla duygularının bazılarında yoğunluk olurken bazılarında silinmeler olabilmektedir (Benedek, Brown 1997; Fisher, 2002; Haavisto ve ark. 2004; Akt. Özağı 2007).

Anne-baba ölümünde veya boşanma, ayrılık gibi sebeplerle çocuğun yalnızlaşması, çocuğun sağlıksız ve duygusal tepkiler vermesinde önemli sebeplerden birisidir. Ayrıca ailelerin parçalanması, çocukların duygusal, fiziksel ve bilişsel gelişimlerini de negatif yönde etkilemektedir.

Bazı zamanlarda aile içi sorunlar boşanma ya da ayrılıklarla sonuçlanabilmektedir. Bu tür sonuçlanmaların olduğu durumlarda, aile içi çatışmaların sona erdiği zannedilir. Lakin sorunlar ve çatışmalar yaşanan sonuçlanmaların sonrasında da yaşanabilmektedir. Çocuk açısından başa çıkılması en zor olan durumların başında, iki ebeveynin arasından paylaşılmak olma durumu gelmektedir. Anne-babasından ayrı olan çocuklarda öfke-suçluluk-korku-acı gibi olumsuz tepkiler oluşabilmektedir. Bunların oluşmaması için, anne ve babaların çocuklarını duygusal ve fiziksel yönden doyurmaları, onları sevmeleri ve onlara destek olma açısından onların güven duygularını zedelememeleri gerekir. Aksi halde telafisi çok güç olan karmaşık sorunlara ve davranış bozukluklarına yol açılmaktadır (Dodson, 1997; Akt. Özağı, 2007).

Çeşitli kaynaklar irdelendiğinde; aile içi dağılımların doğrudan ya da dolaylı olarak çocukları etkilediği gözlenmiştir. Yaşanan her türlü parçalanma sonrası kompleks duygular mevcuttur. Bu kompleksler; kaybetmekten dolayı üzüntü, reddedilmekten dolayı öfke gibi yoğun ve örseleyici duygulardır (Ketterman, 1998; Akt. Özağı, 2007). Bu tarz çocukların okullarında ve hayatlarında ruhsal uyumsuzluklar en önemli davranış bozukluğudur. Bunlara bağlı olarak çocukların okul başarısızlıkları ve hayatta karşılaşacağı başarısızlıklar doğmaktadır.

Parçalanmaların (özelikle boşanmadan kaynaklı) sonrasında, çocukların aile içinde verdikleri tepkiler 5 aşamadan geçmektedir. Bu aşamaları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Çocukların ayrılıkları inkar etmeleri,
2. Çocukların ailelerinin ayrılmalarına neden olan sebeplere kızmaları,
3. Çocukların anne ve babayı birleştirme çabaları,
4. Çocukların geçirdikleri depresyon ve çöküntü durumu,
5. Çocukların ayrılıkları kabullenme aşamaları (Özgüven, 2009).

Boşanma nedeniyle dağılmış ailelerin çocuklarında psikolojik uyumsuzluk oranının yüksek olduğu yapılan araştırmalar ile ortaya çıkmıştır. Bu tür çocukların yaklaşık olarak üçte birinin önemli derecede psikolojik uyumsuzluk evreleri geçirdikleri gözlenmiştir. Bu uyumsuzluklar arasında en çok; ruhi çökkünlük, okul başarısızlığı ve çeşitli davranış bozuklukları vardır (Yörükoğlu, 2000).

Herhangi bir sebeple ailesi parçalanmış çocuklar, aileleriyle yaşayan çocuklara göre okulda daha fazla sıkıntı ile karşılaşır. Ayrıca bu tür çocukların; daha fazla davranış bozuklukları ile karşılaştıkları, olumsuz benlik saygısına sahip oldukları, akran ilişkilerinde daha fazla problem yaşadıkları ve aileleriyle daha fazla çatışma geçirdikleri gözlenmiştir (Hugles 1996; Akt. Özağı, 2007).

Hetherington (1993) yaptığı araştırmada, şu sonuçlara değinmiştir: aileleriyle yaşayan ergen kız ve erkeklerin %90'ı normal düzeyde sıkıntılar çektiği, %10'unun ciddi problemler olduğunun, ciddi problemler yaşadığı gözlenmiştir. Ciddi problemler yaşama oranının parçalanmış ailelerde ise kız çocuklarda %34; erkek çocuklarda %26 düzeylerinde olduğu bulgusu elde edilmiştir (Hughes, 1996; Akt. Özağı, 2007).

Parçalanmış aile çocuklarının en çok “güven” duygusu tehdit altındadır. Bu tehdit duygusuna birde ebeveynlerini kaybetme korkusu eklenirse, bu tür durumlarda çocukların hem güven duygusu zedelenir hem de bu tür durumlarda çocuklar kendilerini suçlayabilmektedirler. Birey, yaşadığı suçluluk duygusunun yanında; hayatta (yaşanan olaylarda, kişilerarası ilişkilerde) güvensiz, rol karmaşası içinde, nasıl davranacağını bilmeyen bir birey olarak yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır (Ekşi, 1990). Ebeveynler tarafından gerekli tedbirler alınmadığı takdirde, çocuk için yaşanacak olumsuz durumlar kaçınılmazdır. Bundan dolayı, ebeveynlerin yaşadıkları süreçten önce veya öncesinde olmadı ise yaşanan süreçte ve sürecin sonunda da uzman desteği almasında yarar vardır. Bu destek özellikle çocuğu olan ebeveynler için yaşanacak olumsuzlukları, sağlıksız yapıları ve psikolojik uyumsuzlukları en alt seviyeye düşürecektir.

Parçalanmış ailelerde çocuklar model eksikliği içinde yaşayarak hayatını sürdürürken ya anne modelinden ya baba modelinden ya da her iki ebeveyn modelinde de mahrum kalmaktadırlar.

Ebeveynlerin güven simgesi olan babanın evden uzak kalması, evin ve çocuğun sorumluluğunun tümünü anneye yüklemektedir. Anne çocuklarını daha güvende tutabilmek için baskı altında bir tutum sergileyebilir. Bu durum ise, çocuğun özerklik duygusunu zedeleyen bir tutumdur.

Erkek çocuklar, cinsel rollerini 0-6 yaş arasında özellikle Freud'un belirttiği dönem olan fallik dönemde kazandıklarından dolayı, bu dönemde model aldıkları baba rolünün kaybı, bu dönemi yaşayan çocuklar için büyük bir yıkımı ifade etmektedir. Bu dönemdeki erkek çocuklar evde yalnız anneyi model olarak görecekları için kadınsı özellikler gösterme eğiliminde oldukları gözlenmiştir.

Baba kaybının etkileri incelendiğinde; kız çocuklarının çocukluk çağından daha çok ergenlik döneminde yoğun olarak örselenmeler yaşadıkları gözlenmiştir. Bu tür kız çocuklarının yoğun olarak hissettikleri duyguların bazılarında diğeri cins arkadaşlarına saldırgan, bazılarında ise sıkılgan şekilde davrandıkları fark edilmiştir.

Çocukların; okul başarılarının düşmesinin, çocuğun anneye bağımlı hale gelmesinin ve çocuğun bozuk davranışların etkisinde olmasının bir nedeni olarak, babanın askerlik veya iş gereği aileden uzun süreli olarak ayrı kalmasını söyleyebiliriz (Nazlı, 2003).

Anne-baba ayrı olduğunda, çocuk gördüğü veya yanında kaldığı ebeveyne sempati duyarken, diğeri ile bir etkileşim içinde olmadığından ve o ebeveynin yokluğuna da duyduğu öfke ile düşmanca tavırlar sergileyebilir.

Parçalanmış aileler incelendiğinde, annenin yanında kalan erkek çocuklar veya babanın yanında kalan kız çocuklar özdeşleşecekleri bir rol model bulamazlar. Bu durum ise, çocuğun kendi cinsel kimliğine uygun davranmalarını engellemektedir (Nazlı, 2011).

Ebeveynlerinin boşanma olayını kendisini terk edilme olarak algılayan çocuk, değersizlik duygusu yaşar. Çocuk, anne ya da babasının onu terk ettiğini düşünür ve ilk başta onlara duyduğu kızgınlık duygusu kendisine dönebilir. Bu tür durumlar, çocuklarda 6 ile 8 hafta sürebilen depresyonel durum yaratabilmektedir (Gençtan, 2012).

Çocuk, içinde bulunduğu parçalanmışlık durumlarına alışmak ister. Bunu kendini iyi hissedeceği şekilde yapmaya çalışır. Çocuk; ebeveynin ölümünde, onu ilahileştirir fakat boşanmalarda, evden ayrılan ebeveyn çocuk tarafından giden ve terk eden olarak algılanır.

Geçtan'ın yaptığı araştırma incelendiğinde; çocukların ebeveynlerinden birisi öldüğünde, çocuk onu ölküleştirir. Çocuk için ebeveynlerin boşanma durumlarında ise evinden ayrılan ebeveyn çocuk tarafından değerini yitirmektedir. Böyle durumlar ile karşılaşan çocuk terk eden kişiyi yitirdiğini düşünmektedir. Bu yitirme duygusundaki çocuklar, terk eden kişinin aslında çok da önemli olmadığına kendini inandırmaya çalışarak yaşamını sürdürmektedir (Geçtan, 1993).

Pek çok ebeveyn, aile ortamlarında çocuklarına gereken ilgiyi gösteremezler. Bu durum çocukları birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Özellikle ayrılma sonunda eve yeni gelen ebeveyne alışma süreci, çocuk için bir hayli sancılı süreç doğurmaktadır. Kimi zamanlarda alışma sürecinin gerçekleşmediği durumlarda görülmüştür.

Ketterman'a göre (1998); aileye yeni üvey bir ebeveynin girişi, çocukları farklı şekillerde etkilemektedir. Bu etkiler incelenmek istendiğinde şu etkileri sıralayabilir:

1. Parçalanma durumundan sonra, çocuğun beraber kaldığı ebeveynin zamanını ve enerjisini yeni eş üzerinde yoğunlaştırması,
2. Çocukların yeni gelen eşle birlikte dışlanma ve reddedilme duyguları yaşaması,
3. Çocukların ebeveynlerine karşı duydukları suçluluk duygusu,
4. Yeni gelen üvey ebeveynin katıldığı ailenin yaşantılarında ve alışkanlıklarında meydana getireceği değişiklikler (Ketterman, 1998; Akt. Özağı, 2007).

Yurtlarda yetişen çocukların güven duygusunu tam manasıyla kazanamadıkları görülmüştür. Çünkü güven duygusu anne sıcaklığı ve sevgisi ile kazanılan bir duygudur. Oysa yurtlarda çocuklar birden çok bakıcının ilgisizliğine terk edilmektedir. Bu çocukların ilerleyen yaşlarda hayata karşı güvensiz bir bakış açısında olmaları gayet doğaldır. Çünkü en iyi ve olumlu çocuk yetiştirme biçimi olan sevgiden mahrum bir şekilde büyürler.

Ebeveynlerinden ayrı olarak hayatlarını sürdüren çocuklara iyi bir bakım ve beslenme sağlansa bile çocukların fiziksel özelliklerinin (boy ve kilo gibi), yaşlarına göre geride kaldığı gözlenmiştir. Ayrıca bu tür çocukların, hastalıklara karşı dirençlerinin de düşük olduğu görülmüştür. Bu çocukların çevreye karşı alakalarında azalma, hayatlarında az gülme veya ağlama tepkisi, baş sallama, yastığa başını vurma davranışları vardır. Ayrıca bu çocuklarda; geç konuşma, geç yürüme gibi

alışkanlıkları kazanmada aksaklıklar gözlenmektedir (Çağdaş, 2003; Akt. Özağı, 2007). Parçalanmış aile olmanın, çocuklar üzerinde birçok etkisi mevcuttur. Bu etkiler çeşitli faktörlere göre değişmektedir. Değişen bu faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Bireylerin parçalanma durumu gerçekleşirken, içinde buldukları yaş dönemi,
2. Cinsiyet: yapılan araştırmalara göre, erkeklerin kızlardan daha fazla etkilendiği görülmüştür. Erkeklerin kendi cinsiyetleri arasında ise, yaşça büyük olanların daha küçük çocuklara göre daha fazla akademik ve duygusal problemler yaşadıkları varsayımı,
3. Aradan Geçen Süre: çocukların ailelerinin parçalanma durumlarından sonraki sürenin fazlalığı, onların kızgınlık ve öfke duygularını etkilemektedir. Geçen süre ne kadar fazla ise çocukların olumsuz duygular (kızgınlık, öfke gibi) ile baş etmeleri de o kadar kolay olmaktadır.

Yapılan araştırmalardan bazıları, yaşça büyük çocukların uzaktaki ebeveyn ile daha fazla ilişki kurabilme imkânlarından dolayı aile içi parçalanma durumlarından kendilerinden yaşça küçük olan çocuklara göre daha az etkilendikleri görüşünü savunmaktadırlar. Yapılan araştırmalardan bazıları ise, bunun tersi olarak çocuklardan yaşları beş ile oniki olanların yaşça büyük olanlara göre daha az sorunla karşılaştığını savunmuşlardır (Thomas, Waddel, 1990; Yörükoğlu, 2000; Hughes, 1996; Akt. Özağı 2007).

Yaşça küçük çocukların, yaşları kendilerinden büyük olan çocuklara göre parçalanmışlık durumlarından daha fazla olumsuz etkilendikleri görüşünün daha yatkın olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü küçük çocuklar henüz bu durumları idrak edecek olgunluğa erişmemişlerdir. Onlar yalnızca anne ve babalarının bir arada olmalarını isterler. Neden veya niçinler ile ilgilenmezler. Bu özellik çocukların somut işlemler döneminin tipik özeliğinden kaynaklanmaktadır.

Aile içi parçalanmaların sonucunda çocukların, sıklıkla yaşadıkları duygular şunlardır: korku, üzüntü, öfke, suçluluk, yalnızlık ve reddetme duyguları. Bu duyguları şu şekilde açıklayabiliriz:

1. Korku: Yaşça büyük çocukların bu duyguyu yaşama biçimleri, daha çok terk edilme korkusu olarak yaşanmaktadır. Yaşça küçük olan çocuklarda ise; yiyecek

veya yatacak yer bulamama kaygısı ile evde bulunan diğer ebeveyninin de onu terk etmesinden dolayı duyulan endişelilik halidir.

2. Üzüntü: Bu duygu çocuklarda yoğun bir biçimde yaşanmaktadır. Çocuklar bu duyguyu yaptıkları bütün etkinliklere yansıtmaktadırlar. Örneğin; yalnız kalmak ister, normalden daha az konuşur, dostça davranır, hüznü içeren resimler çizer, hoşlandıkları aktivitelere karşı ilgisiz olurlar. Bazı çocuklar, çektikleri sıkıntılardan dolayı, bu duyguyu açıkça ağlamak tepkisiyle yaşarken; bazı çocuklar ise, sessiz ve içlerine kapanmak şeklinde yaşarlar. Cinsiyet olarak erkeklerde ise üzüntüler saldırgan tavırlar ile sembolize edilir.

3. Öfke: Çocuklar parçalanmalara karşı öfke duygularını farklı şekillerde sergilerler. Erkek çocuklar daha çok saldırganlıklar ile ifade de bulunurlar. Eğer parçalanma durumunu yaşayan erkek çocuk yaşça büyük ise öfkesini aile dağılmasından sorumlu tuttuğu ebeveynine yöneltebilmektedir. Çocuklardan bazıları öfkelerini içine kapanarak, sessizleşerek ve dış dünya ile bağlarını kopararak yaşarlar.

4. Suçluluk: Bazı çocuklar ailelerinin parçalanma nedeni olarak kendilerini görebilir ve sorumluluk duygusu taşıyabilirler. Çocuk ailesine karşı, gerektiği gibi davranmadığı için ailesinin parçalandığını düşünebilmektedir.

5. Yalnızlık: Çocuklarda yalnızlık duygusu, aileden bir üyenin eksilmesi ile evdeki bazı işleri giden ebeveynin yerine yapacağı ve bu durumun daha fazla tek başına vakit geçirmesine neden olacağını düşünmesi ile oluşur. Nitekim yaşları küçük olan çocuklarda bu durumun hayali arkadaşlıklar yaratılarak telafi edilmeye çalışıldığı gözlenmiştir.

6. Reddetme: Reddetme duygusu; çocukların anne babalarının artık birbirlerini istemedikleri için, kendilerinin de istenmeyeceğini düşündüklerinden dolayı çocuklarda gelişebilmektedir (Benedek, Brown, 1997; Thomas, Waddell, 1990; Weyburne, 2000; Wolf, 1998; Akt. Özağı 2007).

2.1.2.4 Aile içi parçalanmanın farklı yaş ve gelişim düzeyindeki çocuklar üzerindeki etkisi

2.1.2.4.1 Ailede parçalanmanın okul öncesindeki çocuklar üzerindeki etkisi

Aileleri parçalanmış okul öncesi dönemindeki çocukların tepkileri ve ailenin olaydan etkilenme oranı tepkilerin ve sürecin nasıl tanımlandığına göre değişiklik gösterebilmektedir. Yaşları küçük olan çocuklar, anne-babanın boşanmasıyla onların ölmelerini bir tutabilirler. Hatta bazı durumlarda, çocuklar bu durumun çok kötü bir olay olduğunu düşünerek durumu başkalarından saklamaya çalışırlar. Bu dönemlerdeki çocuklarda, anneye aşırı düşkünlük gözlemlenmektedir. Çocuk adeta aşırı bağımlı hale gelerek anneye yapışmaktadır. Bu tür çocuklarda annesinin ani kayboluşlarında dahi panik duygusu yaşanmakta ve bunun neticesinde çocuklar öfke nöbetleri geçirebilirler (Thomas, Waddel, 1990; Yörükoglu, 2000; Hughes, 1996; Akt. Özağı 2007).

Çocuklar ebeveynlerinin boşanmalarını, ayrılmalarını veya vefat etmelerini idrak ve kabul edemezler. Çocuklar bazı durumlarda ise, parçalanmanın nedeni olarak kendilerini suçlayabilirler. Çocuklar bu tür durumlarda anne-babalarının yeniden barışarak bir arada olmaları için çaba gösterir ve bunu başaracaklarını düşünürler (Özgüven, 2009).

Çocuklar, okul öncesi dönemde, parçalanmalar neticesinde aile yaşantılarında meydana gelen değişikliklerin önemli boyutta olduğunu farkına varmaya başladıklarında, aile içinde olmayan ebeveyninin yokluğunu hissetmeye başlarlar. Bu tür durumlarla karşılaşan çocuklar, tepkilerini içine kapanık, güvensiz ve ürkek bir tavırla sergilerler (Wolf, 1998; Akt. Özağı, 2007).

Ailesi parçalanmış okul öncesi dönemdeki çocuklarda, yaşça daha büyük olan çocuklara oranla davranışlarında daha fazla gerilemeler gözlemlenebilmektedir. Bu dönem çocukları uyku problemleri ile karşılaşabilirler. Bu durumlarla baş edebilmek için bazı çocuklar anne-babalarının hiç ayrılmadıklarını düşünürler. Kendilerine bir hayal dünyası oluştururlar. Bu dönemdeki çocuklar kaybetme ve reddedilme duygularıyla baş etme refleksi gösterirler. Bu yaşlardaki çocukların en büyük korkusu ise, anne-babayı kaybetme korkusudur (Benedek ve Brown, 1997; Akt. Özağı, 2007).

Okul öncesi döneminin bir ile üç yaş aralıklarındaki çocukların ürtükleri gözlenmiştir. Böyle durumlarda çocuklar huysuz davranarak tepkilerini ortaya çıkarırlar. Bu yaş çocukları uyku sorunları ile de karşılaşabilirler. Okul öncesi dönemdeki üç ile beş yaş arası çocuklar ise, parmak emme, alt ıslatma, dışkı kaçırmaya gibi davranış bozuklukları ile duygusal tepkilerini ortaya koyarlar (Weyburne, 2000; Akt. Özağı, 2007).

Okul öncesi döneminin erkek çocuklarında, güç simgesi olan babanın vefat etmesi, çocukların cinsel kimliklerinin oluşumunda sekteler yaşatmaktadır. Aynı durum bu dönem çocuklarının kızlarında da, annenin gitmesi, terk etmesi veya vefat etmesi ile yaşanmaktadır.

2.1.2.4.2 Ailede parçalanmanın ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) dönemindeki çocuklar üzerindeki etkisi

Bu yaşta çocuklar daha küçük çocuklar gibi boşanmadan dolayı kendilerini suçlayabilirler. İhmal edileceklerini ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmayacağını düşünürler. İçe kapanabilir, ağlayabilir, öfkelenebilir, saldırganlaşabilir ya da aşırı uysallaşabilirler. Burun karıştırma, saç bükme, kekeleme, tırnak yeme gibi problemler görülebilir (Weyburne, 2000; Akt. Özağı, 2007).

Okul çağı çocuğunda aile içi parçalanma sosyal ve akademik anlamda risk faktörü oluşturur. Çoğunlukla bu duruma depresyon, geri çekme, genel bir üzüntü, uzaklaşma, korkular, öfke, okul performansında düşme, aile ile anlaşmazlıklar şeklinde tepki verirler (Thomas; Waddel, 1990; Yörükoglu, 2000; Hughes, 1996; Akt. Özağı, 2007).

İlköğretim dönemindeki çocuklarda anne ve baba ile aynı anda birlikte olamadığı için kızgınlık, üzüntü, anne babayı suçlama, söz dinlememe, içe kapanma, derslerde başarısızlık ve arkadaşlarını kıskanma şeklinde tepkiler görülebilir (Özguven, 2009).

Yuvalarda kalan okul çağı dönemindeki çocuklarda ise genel ilgisizlik, sosyal ilişkilerde güçlük, öğrenmeye ilgisizlik, düşük akademik performans, sözel ve yazılı ifadelerde eksiklik görülür. Ayrıca saldırganlık, çalma, okuldan kaçma gibi davranış problemleri de görülebilir (Çağdaş, 2002).

Okul çağındaki çocuklarda suçluluk, suçlama, ailenin mutluluğundan şüphe ya da para yokluğundan dolayı kaygılanmalar görülebilir. Kendilerini çok sık olarak arada kalmış olarak hissederler (Wolf, 1998; Akt. Özağı, 2007).

Bu yaşlarda çocuklar genelde duygularını saklama eğilimi içine girebilirler. Ayrılıkla ilgili konuşmak istemezler. Aile içi parçalanma onlar için utanç verici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal ilişkilerinde ve akademik performanslarında bozulmalar görülebilmektedir. Kişisel ihtiyaçlarını karşılayan ebeveynle olmak isteyerek, böylelikle diğerinden kişisel olarak öç almış olduklarını düşünebilirler (Karakuş, 2003).

2.1.2.4.3 Ailede parçalanmanın ergenlik dönemindeki çocuklar üzerindeki etkisi

Ailesi parçalanmış olan ergenlik dönemindeki bireylerde, kendilerinden yaşça küçük olan bireylerin durumsal tepkilerine benzer tepkilerde buldukları gözlenmiştir. Burada farklı olan durum ise; bu dönemdeki bireylerin verdiği tepkilerin yanında, ergenlik döneminde olmalarının getirdiği doğal sorunların ve evlilik, gelecek gibi kaygılarında olmasıdır (Thomas; Waddel, 1990; Yörükoglu, 2000; Hughes, 1996; Akt. Özağı, 2007).

Bu dönemdeki bireylerin duygusal ve zihinsel anksiyeteler ile baş edebilmeleri çok zor olmaktadır. Birde bu kaygıların yanında, insanların sorunları atlatmalarında en büyük destekçileri olan ailelerinin parçalanması bireylere büyük sorumluluklar ve ağır koşullar yüklemektedir.

Ergenlik döneminin getirmiş olduğu problemler varken, ergenin bu problemler ile savaşıacağı yerde birde aile içi dağılma sorunu ile karşılaşması son derece yıkıcı bir duruma işaret etmektedir. Ergen bu durumda aileyi suçlama yoluna gidebilir. Ergenler yaşanan tüm bu durumlara karşı umursamaz gibi görünseler dahi çok zor bir süreçten geçmekte ve yoğun, karmaşık duygular içerisinde bulunmaktadır (Wolf, 1998; Akt. Özağı, 2007).

Bireylerin ergenlik dönemine has problemleri, aile içi parçalanma ile artmaktadır. Ayrıca birey bu dönemde duygusal krizlerde yaşayabilmektedir. Lakin aile öyle durumlar karşısında tutarlı ve dengeli tavırlar sergilerlerse sorunlar ile baş etmek de o kadar kolaylaşmaktadır (Benedek ve Brown, 1997; Akt. Özağı, 2007). Yani ailenin,

bu tür durumlarda (bireylerin karşılaştığı problemler ve bireyin geçirdiği kriz dönemleri) takınacağı tutum ve davranışlar bireyin sorunlarla baş etmelerinde çok önemli bir yere sahiptir.

Ailesi parçalanmış ergenlik dönemindeki bireyler, bazı zamanlarda evden uzaklaşmak isteyebilirler. Ergenler okulda ve derslerinde sıkıntılar ile karşılaşabilirler. Çünkü; ergenler bu tür durumlarda odaklanma problemi çekebilirler. Ayrıca ergenler bu dönemlerde; yorgunluk, bıkkınlık ve bitkinlik hissedebilirler. Aile bu tür sorunlar ile başa çıkmada gerekli desteği sağlayamaz ise; ergende güven duygusu oluşmaz ve ergen birey depresyonel tutumlar sergileyebilir (Weyburne, 2000; Akt. Özağı, 2007). Yani ergenler bu tür durumlar ve zamanlarda ailelerinden gereken desteği göremezler ise kendilerinde akademik başarılarında düşüşler ve duygusal, zihinsel boşluklar oluşabilmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyi rahatsız eden diğer bir konu ise; ailelerin sürekli olarak ergeni kontrol etme isteğidir. Bir yandan, ergenin yanında yer almayan ebeveynin sürekli ergeni arayıp sorgulaması diğer yandan da ergenin yanında yer alan ebeveynin ise, vicdani durumdan ötürü ergeni sürekli kontrol etmek istemesi ergene rahatsızlıklar verebilmektedir. Bu tür durumlarda ergenler bunalabilmektedirler. Bunalan ergen ise; kendini çevreye (dışarıya) vermekte ya da dışarıda olan olumsuz arkadaşlar ile (gruplar ile) yakınlaşmaktadır. Bu durum ise; çoğu zaman çevrenin negatif yönlerinin fazla olması nedeniyle hoş olmayan sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin; bu tür durumlarda ergen zararlı alışkanlıklara (sigara, alkol ve uyuşturucu gibi) ve çete gruplarına karışabilmektedirler.

Ergenlik dönemindeki bireylerden kız bireylerin ebeveynlerinden babalarının olmayışı, çocukluk dönemindeki etkilerden daha fazla etkilemektedir. Bu dönemde parçalanma durumunun negatif etkileri, çocukluk dönemini yaşayan kız çocuklarına göre, ergenlik dönemini geçiren kız çocuklarında daha fazla hissedilmektedir. Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının tepkileri ise, bazılarının erkek arkadaşlarıyla etkileşimlerinde saldırganlık, kırıcılık, yıkıcı davranışlar; bazılarının ise, sıkılgan ve çekingen tutumlar sergiledikleri gözlenmiştir.

2.1.2.5 Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri

Boşanma sonucunda, çocukların alışkın oldukları yaşam şekli değişmektedir. Çocuklar, ebeveynlerinden birisini daha az veya hiç örmediği için sıkıntılı bir süreçten geçmektedirler. Çocuk yaşadığı bu süreçten dolayı endişe duymaktadır. Bu yönüyle boşanma, çocuklar için bir travma ve kriz sürecidir. Boşanma, çocuk için önemli ve tehlikeli bir duruma işaret etmektedir. Onun için çocuklar, bu duruma alışmada ve bu durumda oraya çıkan sıkıntılar ile baş etmede çok zorlanırlar (Öztürk, 2005). Çünkü çocuklar, genellikle problemlerini çözebilme yeterliliklerine sahip olmayan varlıklardır. Bu becerilerden yoksun olan çocukların bir de boşanma gibi çok ağır yaralayıcı bir süreçten geçmeleri çocukları adeta yorgun, bitkin ve bezgin düşürmektedir.

Yapılan araştırmalar çocukların ebeveynlerinin boşanmalarını kabul etmediklerini göstermektedir. Çocuklar aile içi geçimsizliği, tartışmalı boşanmaya tercih etmektedirler. Parçalanmış aile çocuklarının çevreye ve kendisine karşı uyum problemlerini daha sık yaşadıkları saptanmıştır (Neher ve Short, 1998; Akt. Büyükşahin, 2009).

Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerinin literatürdeki karşılığı üç aşlık altında değerlendirilmiştir:

1. Anne veya baba yoksunluğu bakış açısı: Anne veya babanın eksikliği açısından çocukların sosyalleşme konusunda problem yaşamaması,
2. Ekonomik zorluklar bakış açısı: Ekonomik olarak kadının daha çok zorlanacağı ve bunun çocuk bakımı ve sağlığını etkileyeceği düşüncesi,
3. Aile içi çatışma bakış açısı: Birbirleriyle anlaşamayan ve sürekli tartışan ebeveynler, aile içerisinde huzursuzluğa ve stresli yaşamaya neden olur. Bu durumun altında yatan bakış açısı ise; parçalanmanın çocuklar üzerinde oluşturduğu stresli, mutsuz ve güvensiz bir süreç olduğu düşüncesidir (Maccoby ve Martin; Akt. Büyükşahin, 2009).

Boşanma sürecinde çocukların ebeveynlerinin boşanmalarını reddettikleri görülmüştür. Bu süreçte çocuklar anne ve babaya kızgın ve öfkelidirler. Çocuklar sürekli bir birleştirme çabası içinde gayret gösterirler. Çocuklar; ailelerini birleştirme çabası gösterme, depresyon ve boşanmayı kabullenme evrelerinden geçmektedirler (Öztürk, 2006).

Boşanma olayı gerçekleştiği zaman çocuk kendini yalnız hissetmeye başlar. Çocukta oluşan bu yalnızlık duygusu, çocuğun ailesine olan güvenini yitirmesine sebep olmaktadır. Çocuklarda yaşanan terk edilme korkusu onları daha fazla hırçınlaştırmakta ve çocukların içlerine kapanmalarına neden olabilmektedir.

Boşanma sürecinde ve sonrasında çocuklara duygularını ifade etme şansı tanınmaz ise depresyon, kişilik sorunları, ayrılık bunaltsı ve dikkat eksikliği gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Bu çocukların diğer çocuklardan daha fazla ilgiye ve şefkate ihtiyaçları vardır. Bu çocuklar kendilerine güven eksikliği yaşadıkları için yetişkin olduklarında tek başlarına bir durumu analiz edip başarıya gücünü kazanamamaktadırlar. Ayrıca bu çocuklar yalnız kaldıklarında kendilerine karşı olumsuz duygular içerisine girmekte ve negatif hisler beslemektedirler (Öztürk, 2005).

Çocuklar, boşanma hakkında çok az bilgiye sahiptir ve hiçbir zaman boşanma fikrine hazır olmazlar. Bundan dolayı boşanma olayı gerçekleştiğinde, ebeveynlerden biri evden ayrıldığında, çocuk yoğun olarak sarsılmaktadır. Eğer çocuk hiçbir sinyal almadan boşanma olayıyla karşılaşmışsa büyük bir şok yaşar. Çocuklar adeta bu süreçte dehşete kapılmaktadırlar. Her an çocuk aile ortamını özlemekte ve çocuğun ailesine bağlılık hissi devam etmektedir. Çocukların yaşadıkları bu hisler ve duygular gayet doğal tepkilerdir.

Boşanmış ailelerin çocuklarının çoğu, boşanma olayında kendilerini suçlayabilmektedirler. Bu tür durumlarda çocuk erkek ise, babanın; kız ise, annenin rolünü üstlenmeye çalışabilir. Bu durum bazen anne veya baba tarafından da desteklenebilmektedir. Bazı çocuklar anne babalarını bir araya getirmek için şarları zorlarlar. Bu durumda çocuklar psikolojik ve fiziksel olarak yaralanabilirler. Çocuklar anne babalarının birlikteliklerine ihtiyaç duydukları için bir travma olan boşanma sürecini durdurmak isteyebilmektedirler (Gençtan, 2012).

Boşanma travmasına karşı çocukların tepkileri; ebeveynlerinin boşanma öncesi, sonrası ve boşanma sürecindeki davranışlarına göre değişiklik gösterir. Ebeveynler boşanma sürecinde ve sonrasında çocuğa hayati gerekli olan sevgi, ilgi ve şefkat duygularını devam ettirip anne baba sorumluluklarını yerine getirirlerse çocuk bu değişimlerden daha az etkilenmektedirler.

Parçalanmış aile çocuklarının psikolojik ve duygusal uyumsuzluk yaşama olasılıkları yüksek olmaktadır. Bu tür ailelerin çocuklarının akademik başarıları incelendiğinde,

düşük seviyede oldukları gözlenmiştir. Ayrıca akademik başarısızlığın yanında bu çocuklarda davranış bozuklukları ve depresyonel çöküntü hali de görülebilmektedir. Çocuklardaki bu uyumsuzluklar birbirleri ile iç içe olup birbirlerini fazlasıyla etkileyerek yaşanmaktadır.

Çocuğu etkileyen durumlara bakıldığında üç bakış açısı karşımıza çıkmaktadır; boşanmanın çocuğun günlük hayatına getirdiği etkiler, çocuğun yaşı ve çocuğun boşanmadan sonra ebeveynlerinden birisiyle yaşamaya başlaması sürecinin etkisi (Çelikoğlu, 1997).

Ayrılma ya da boşanma çocuğun okuldaki başarısını olumsuz yönde etkileyebilir. Çocuğun; odaklanamama, ilgisizlikler, dalgınlıklar yaşama nedenleriyle okul başarısı düşebilmektedir. Çocuğun girmiş olduğu okul sınavları ve merkezi sınavlardan aldığı notlar, puanlar düşebilir. Çocukların arkadaşlarıyla ilişkileri bozulmaktadır. Çocuklar etkileşimlerinde çabuk sinirlenme, öfke patlamaları, etkinliklere katılmama isteksizliği yaşayabilmektedir (Özen, 1999). Tüm bu olumsuz durumlar, çocuğu yalnız kalma isteğine ve içe kapanmaya sevk edebilmektedir.

Çocuklar boşanma ya da ayrılmaya tepki olarak gelişim geriliği gösterebilir ve bulunduğu yaş döneminin altında davranışlar sergileyebilirler. Örneğin; konuşmayı öğrenmiş bir çocuk, daha sonraki süreçte konuşamama, kekeleme gibi davranışlar sergileyebilmektedir veya tuvalet eğitimini kazanmış bir birey sonraki süreçte altını ıslatma gibi bir gerileme ile karşılaşabilir.

Çocuk duygusal olarak öfke ve kızgınlık tepkileri verebilir, bağırabilir ya da nedensiz şiddet (kavga) gösterisinde bulunabilirler. Çocuklar evde anne-babasına, okulda öğretmenine ve arkadaşlarına karşı agresif davranışlarda bulunarak, dikkat çekmeye çalışabilirler. Ebeveynler, bu öfke durumlarına öfke ile karşılık verirlerse, çocuk bu dönemde sergilemesi normal olan öfke davranışını sergileyemez. Çocuk, bu tür zamanlarda öfke ve kızgınlık duygularını içine atar ve bundan dolayı çocuk duygusal boşalım (katarsis) yaşayamazlar. Dolayısıyla bu durum çocukların içlerine kapanmalarına ve kendilerini toplumdan soyutlamalarına neden olabilmektedir (Öztürk, 2005).

Yaşadıkları geçimsizlikler nedeniyle boşanmış ebeveynlerin, sorumlulukların paylaşılmasında, maddi ve manevi konularda, karar alma süreçlerinde, temel değerler konusunda ve bilgi alışverişinde çatışma yaşadıkları görülmüştür. Bu durumlardan en çok etkilenenler çocuklar olmaktadır. Bu çocuklar, yetişkinliklerinde diğer

bireylere göre daha fazla uyum sorunu yaşadıkları gözlenmiştir. Çocukluk dönemi, yetişkinlik dönemine hazırlık dönemidir. Bu açıdan yetişkinlik dönemine özgü problemlerle başa çıkabilmek adına gerekli becerilerin çoğu, çocukluk çağında ebeveynlerinden öğrenilmektedirler. Çocukluk çağında kazanılan bu beceriler, insan ilişkileri için çok önemli bir yere sahiptir. Bu becerileri geliştiremeyen, kazanamayan bireylerin uyumsuzluklar yaşadıkları gözlenmiştir (Thayer ve Zimmermann, 2001; Akt. Büyükşahin, 2009).

Ebeveynlerin yaşadıkları çatışmalar sonucunda boşanmalarından sonra, çocukların bu sürecin ilk yılında diğer yıllara göre daha fazla stres ve sıkıntı ile karşılaştıkları belirlenmiştir. Uzman görüşleri baz alındığında; çocukların boşanmaların ilk yılından sonraki dönemlerde duygularında ve hislerinde olumlu yönde artışlar meydana gelebilmektedir (Çelikoğlu, 1997).

Çocukların, boşanma tehlikesini en alt seviyede geçirebilmesi için ebeveynlerin sürekli iletişim halinde olması ve çocukların maddi-manevi her ihtiyacını gidermesi gerekmektedir. Ayrıca, ekonomik sorunların olmaması ve çocuğun her iki ebeveyniyle görüşmesi de boşanma sürecinin sonrasında çocuğun toparlanmasında yarar sağlar (Arifoğlu, 2006; Akt. Büyükşahin 2009).

Anne-babalarının boşanmalarına her çocuğun tepkisi farklıdır. Yani, çocukların boşanma durumlarına tepkileri, kendi içinde yapısal özelliklere sahiptir. Buna rağmen, pedagoglar ve psikoloji uzmanları, çocuğun boşanma zamanındaki yaşına göre, boşanma olayının bireyi nasıl etkilediği konusunda bazı çıkarımların ve genellemelerinin yapılacağını savunmaktadırlar (Akyüz, 1978).

Boşanma olayını algısal kavrayış ve çocuğun boşanma olayına vereceği tepkiler bireylerin gelişim dönemlerine göre değişiklik göstermektedirler. Okullaşma döneminin öncesindeki çocuklar (0-5 yaş) için boşanma, sadece anne-babanın bedensel olarak ayrılışıdır. Bu dönemdeki çocuklar, anne-babasının boşanma süreçlerinde neler hissettiğini anlayamazlar. Çocuk, korku, kaygı ve şaşkınlık duyguları içindedirler. Yani çocuklar bu duygular içinde ne olup bittiğini anlamak için çaba sarf ederler fakat dönemleri (yaşları) itibariyle başarılı olamazlar. Boşanma sonrası çökkünlük içinde olan annelerin çocuklarında; anneye aşırı bağımlılık, anneden ayrılamama ve kazandığı herhangi bir davranışı kaybetme gibi tutumlar yaşanabilmektedir (Büyükşahin, 2009).

Boşanma sürecini yaşayan ilkököl dönemindeki çocuklar ise, anne-baba arasındaki bağı koptuğunun farkında olmaktadır. Bu dönemdeki bireyler, ebeveynlerine karşı aynı anda farklı tepkiler, duygular hissedebilirler. Bireyler; bazı durumlarda anne, bazı durumlarda ise babasını suçlayabilmektedirler. İlk başlarda çocuk kendini suçlasa da yaşı ilerledikçe olayı farklı değerlendirmeye başlamaktadır. Çocuğun yaşı ilerledikçe kendilerini suçlamaları azalmakta ve anne, babadan birisini kendine yakın hissetmeye başlamaktadır (Öztürk, 2005).

Boşanma sürecinde ergenlik dönemi içerisinde bulunan birey, boşanma sürecini algılayabilmekte, kavrayabilmektedir. Ergenlik döneminde olan bireyler, geleceklere ve beklentileri ile ilgili endişeler, kaygılar taşırlar. Bu süreci yaşayan ergenler, anne-babalarına karşı farklı duygular hissedebilirler. Ergenler, boşanma olayını her iki ebeveynleri tarafından da değerlendirebilme yeteneğine sahiptirler. Ergenlik döneminde olan birey, boşanma sürecinden sonra rol ve sorumluluk dağılımlarıyla ilgilenirler (Öztürk, 2005).

Yaşça küçük olan çocuklarda; üzüntülerin, kaygıların ve kırıklıkların sembollerle belirledikleri görülmüştür. Yaşça okullu olan bireyler, başlarına ne geldiklerinin farkındadırlar ve çoğu zaman gelecekte korkmamaktadırlar. Bu tür durumlarda, anne ve babalarının boşanmalarından utanma duygusu içinde oldukları için konuyla ilgili konuşmak istemezler. Parçalanmışlık ve boşanma süreçlerinden en fazla etkilenenler, ergenlik döneminde bulunan bireylerdir. Çünkü ergenlik dönemindeki bireyler; kararlar alma döneminde, bağımsızlaşma döneminde, gelecek kaygılarını çok yoğun yaşadığı dönemde, farkındalıkları artmış olduğu dönemde ve anne-babalarının ideal eş imajını çağırıştırıldığı dönemde bulunurlar. Gelişim dönemleri itibarıyla çocukların boşanmadan etkilenme oranları; ailelerin tutum, davranışları ve çocuğun karakteristik özelliklerine göre değişebilmektedir. Anne-babaları boşanan çocukların bazıları olayı bilseler dahi şok duygusu yaşamaktadır. Çocukların bazıları, evden giden ebeveyni suçlayarak evde onunla kalan ebeveyne yardımcı olmaktadır. Çocukların bazıları ise, çareyi evi terk etmekte bulmaktadır. Çocukların birçoğunun da, evlenmekten ve çocuk sahibi olmaktan korktukları gözlenmiştir (Verlag, 1994; Akt. Büyükşahin, 2009).

Erkeklerde, kızlara göre, boşanmanın ilk etkileri daha fazla yaşanmaktadır. Bu değişiklikler ise, cinsiyetler arası duygusal ve zihinsel tepkilerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Anne-babaları boşanmış kızlarda; duygularını bastırma, içine

atma ve konuşamama tepkileri görülürken, erkeklerde ise; agresif, sinirli ve kavgacı tepkiler görülmektedir. Bastırılan duygular daha sonra ergenlik döneminde dışa vurulmakta ve evden kaçma, alkol ve madde ağırlılığı gibi davranışlar görülmektedir. Ayrıca bu tür bireyler, karşı cinsle sağlıklı ilişkiler kuramadan hayatlarını olumsuz bir şekilde sürdürmektedirler (Verlag, 1994; Akt. Büyüksahin, 2009).

2.1.2.5.1 Boşanma sürecinde ve sonrasında anne baba tutumlarının önemi

Çocuklar, ebeveynleri ile birlikte yaşamasalar da, anne babalarının sevgi, şefkat, alaka ve desteklerden mahrum kalmadıkları sürece, sağlam kişilikli ve sağlam yapıda yetişirler. Lakin, boşanma süreci nasıl olursa olsun, çocukların örselendikleri ve olumsuz etkilendikleri gözlenmiştir. Önemli olan, çocukların yaşadıkları bu sarsıcı örselenme durumlarını en aza indirgeyebilmektir. Bu indirgeme durumunu ise; anne babaların doğru, sağlıklı tutum ve davranışları sağlayacaktır (Çelikoğlu, 1997).

Boşanma sürecinden sonra, hem anne hem de baba, her ikisi ile birlikte görüşebilme, yaşayabilme hakkı, çocukların en doğal haklarından. Çocuklar, boşanmadan sonra yaşanan aile krizlerinde, üyeler ile ilişkilerini ve etkileşimlerini sürdürebilmelidirler. İlişki bakımından aileyi oluşturan üyeler arasındaki en değerli ilişki biçimi; eşlerin birbirleriyle olan ilişki biçimidir. Çocuklar aile içinde, ebeveynlerinin ilişki ve etkileşimlerini her yönleriyle gözleyerek, bu gözlemlerinden yaşantılar elde etmektedirler. Ebeveynlerin, çocuklara karşı tutum, davranışları ve ebeveynlerin birbirleriyle olan etkileşimleri çocuğa yansımakta ve çocuğun dünyasını şekillendirmektedir. Çocukta bu yansımalar; ilk kişiler arası duygu, tutum ve davranışların oluşmasında temel yapı taşı oluşturur. Ayrıca bu tutum ve davranışlar, anne babalar ayrı yaşasalar dahi, aile üyelerinin sağlıklı bir etkileşim kurmalarını sağlamaktadır (Cüceloğlu, 2011).

Bazı zamanlarda boşanmış ebeveynler, birbirlerine sevgi ve nefret ilişkileri içinde olumsuz duygular hissedebilirler. Bu tür duyguların oluşmaması bireylerin ebeveynlerin aralarında kalmalarına sebebiyet vermektedir. Bu arada kalmışlık duygusunun yaşanmaması için, çocuğun yanında kalmadığı ebeveyniyle görüştüğü zaman, anne babanın düşmanca, nefretle davranmaması gerekmektedir. Çocukların, sürekli birlikte yaşamadığı ebeveyn tarafından genellikle şımartıldığı gözlenmiştir. Bireyin yanında kalmadığı anne ya da babasının çocuğa verdiği şımartılma duygusu,

ebeveyninin çocuğun sevgisini kazanması için izlediği bir yöntemdir. Farklı bir durum olarak çocuğun velayetinde bulunduğu ebeveyni ise; çocuğu tamamen kendisininmiş gibi hissettiği durumlarda bulunmaktadır (Fritsch, 1985; Akt. Büyükşahin, 2009). Burada şu hassasiyetli konunun önemi bilinmelidir ki; bireylere verilen her iki tutum ve davranış da; parçalanmışlık, dağılmışlık gibi ağır, yoğun, sarsıcı, örseleyici, yıkıcı, bunaltıcı bir süreçten geçen bireyleri fazlasıyla derinden yaralamaktadır.

2.1.2.5.2 Boşanmanın çocuğun sosyal uyumu üzerindeki etkileri

Uyum; bireylerin, dış ve iç ortamdan kaynaklanan, doğal ve sosyal koşulların sebep olduğu değişikliğe alışma sürecidir. Uyum, bireyin kendi benliğiyle ve çevresiyle dengeli ve etkili bir iletişim kurabilmesi, geliştirebilmesi ve sürdürebilmesidir (Köknel, 1999).

İnsanlar, bulunduğu ortamlarda ortaya çıkan beklentileri değerlendirerek bazı tepkiler verirler. Bireyler, yaşamları boyunca toplumsal normlar ve amaçlar kazanmaya çalışmaktadırlar. Bireylerin sağlıklı bir uyum süreci içinde yaşayabilmeleri; normlarını ve amaçlarını, içinde bulunduğu ortamın beklentileri doğrultusunda geliştirmek için kullanmasına bağlıdır (Gençöz, 1998; Akt. Büyükşahin, 2009).

Toplumsal uyum; insanın sosyal çevreye olumlu bir şekilde uyum gösterebilmesi ve insanların içinde buldukları gruba kendilerini özgürce tanıtabilme becerisidir. Toplumsal uyumun iyiliği, bazı ölçütlerle anlaşılabilir. Bu ölçütler üç biçimde açıklanmaktadır:

1. Farklı Gruplara Uyum Gösterme: Farklı gruplara uygun ilişkiler kuran, onlara uygun davranan, yetişkinlere de uyum sağlayan bireyler sosyal açıdan uyumlu bireylerdir.
2. Sosyal Tutumlar: İnsanlara, toplumca istenen tutum ve davranışlara göre yönelen kişilere sosyal bakımdan uyumlu denebilir.
3. Kişisel Doyum: Bulduğu ortamda aldığı rolle, kurduğu ilişkiden doyum sağlayan kişi sosyal bakımdan uyumlu sayılır (Josselyn, 1952; Akt. Öğüt, 2001).

Ailelerin görevleri arasında; çocuğa uygun bir örnek olma ve davranışlarını biçimlendirme görevleri yer almaktadır. Aile, ilişki ve etkileşim bakımından çok zengin bir ortamdır. Aile, toplumu olumlu bir biçimde temsil eden çok güçlü bir örnektir. Aileden çocuğa, davranış kalıpları, değerler ve deneyimler aktarılır.

Çocuklar ilk sosyal deneyimlerini aile kurumunda edinirler. Bu sebepten dolayı çocuğa yönelik tutum ve davranışlar büyük önem taşır. Çocuk davranışlarını taklit edeceği bir modele ihtiyaç duyarken, sosyal bir varlık olduğunun bilincine varmaktadır. Aileler, çocuğa kendi çevresinden, kültüründen örnekler sunarak onun sosyalleşmesine destek vermiş olurlar (Dönmezler, 1999).

Çocuğun ailesi ile etkileşimi sonucu kazandığı yeterlilik duygusu, çocuğun arkadaş çevresi ile ilişkilerine yansımaktadır. Yani çocuklar, aileleri içinde gözlemlediği biçimde toplumsal ilişkilerde bulunmaktadır (İmamoğlu, 2009; Akt. Büyükşahin, 2009).

Ebeveynlerin çocuklara güven verici, destekleyici ve hoşgörülü davranması, çocukların sosyal uyumunda yardımcı olmaktadır. Anne ve babaların, çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı davranırken aynı zamanda denetleyici olmaları gerekmektedir. Ebeveynler, çocukların gelişim dönemlerini bilmeleri, onları desteklemeleri ve kendine özgü bireyler olarak kabul etmeleri gerekmektedir. Çocuklar, ebeveynlerini kendilerine model olarak gördükleri için, ebeveynlerin de, çocuklarına sağlıklı birer özdeşim modeli olacak şekilde davranışlar sergilemeleri çok önemlidir (Büyükşahin, 2009).

Çocukların içten denetimli bir kişiliğe sahip olabilmeleri için; bireylerin anne babası, koşulsuz sevgi ve hoşgörüyü dayanan etkileşimler sunmalıdırlar. Çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişimde güven ve saygı öncelikli olmalıdır. Çocuğun uyması gereken sınırlılıklar ve standartlar önceden belirlenmeli ve bu standartlar çocuğa anlayacağı biçimde açıklanmalıdır. Çocukla karşılıklı iletişimlerde; emir verme, uyarma, tehdit etme, öğüt verme, yargılama, suçlama gibi iletişim engelleri kullanılmamalıdır. Ebeveynler, çocuklarıyla sık ve nitelikli zaman geçirerek, sosyal yaşantıları paylaşarak, onları dinleyerek, sorunlara demokratik bir tutum içerisinde birlikte çözüm arayarak, gerektiğinde sınırlamalar ve denetlemeler getirerek çocukların sosyal uyumlarını desteklemelidirler (Çağdaş ve Secer, 2002; Akt. Büyükşahin, 2009).

Yapılan araştırmalar sonucunda, sıcak ve sevecen babaların çocuklarının, hem pozitif kendilik değeri geliştirmesinde onlara yardımcı olduğu, hem de bu duygular içerisindeki babaların çocuğunun cinsiyet rollerini olumlu etkilediği görülmektedir. Erkek çocuklar, babalarından erkek cinsiyetinin ilgileri ve sosyal davranışlarını öğrenirken; kızlar ise, erkeklerle güvenli bir ilişki kurmayı öğrenirler. Yani babaların

olduğu ortamlarda; erkeklerde başarı, kızlarda ise kişisel uyum sağlanmaktadır. Boşanmış ailelerde annenin yanında kalan çocuklara bu konularda, sıkıntılar görülebilmektedir. Kısaca babanın olmayışı, cinsiyet farkı gözetmeksizin çocukların toplumsal tutum ve davranışlarını olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Sayar, 2006).

Araştırma sonuçları göstermektedir ki; çocuğunun velayetini alamayan ebeveyn ile daha fazla zaman geçiren çocuklar sosyal uyum konusunda daha başarılı olurlar (Sayar, 2006).

Çocukların bazı zamanlarda toplumsal uyum süreçlerinde gecikmeler ile karşılaştıkları söz konusu olabilmektedir. Bunun neticesinde ise, bireylerde pek çok davranış sorunu ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu problemler ise; çocukların çekingen, anti-sosyal, donuk yapıda ve güvensiz kişilik özelliklerine sahip olmalarına sebebiyet vermektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanmasında kullanılan anket, verilerin toplanma biçimi ve toplanılan bu verilerin analizinde kullanılan tekniklere yer verilmiştir.

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma modeli; araştırma amacına uygun ve ekonomik olarak, verilerin toplanması ve çözümlenebilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesidir (Selltiz, Jahoda, Deutsch ve Cook, 1959; Akt. Karasar, 2006). Araştırmacı, iki temel yaklaşım olan tarama ve deneme modellerinden, amacına ve içinde bulunduğu koşullara göre, bu temel yaklaşımlardan yararlanır (Kaplan, 1964; Akt. Karasar, 2006).

Araştırmanın modelini tekil tarama modeli oluşturmaktadır. Karasar'a göre tekil tarama modelleri değişkenlerin, tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacı ile yapılan araştırma modelleridir. Bu tür yaklaşımda, ilgilenilen olay, madde, birey, grup, kurum, konu vb. birim ve duruma ait değişkenler, ayrı ayrı betimlenmeye (tanıtılmaya) çalışılmaktadır (Karasar, 2006, 80).

Genel tarama modelleri (tekil tarama ve ilişkisel tarama), çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında bir yargıya varabilmek amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2006). Araştırmada kullanılan tekil tarama modeli bu sebebe dayanmaktadır.

Tekil tarama modelli araştırmalarda, daha çok, betimsel istatistik teknikleri gerekli olur. Araştırmacı, en azından, ortalama, ortanca (medyan), tepe değer (mod), standart sapma, değişkenlik (varyans), dizi genişliği (ranj), frekans dağılım, normal dağılım, oran, yzde vb. kavramları bilip uygulayabilmelidir (Karasar, 2006, 81).

3.2 ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. İki tür evren vardır. Birisi, genel evren, öteki ise çalışma evrenidir. Genel evren, soyut bir kavramdır; tanımlanması kolay fakat ulaşılması güç ve hatta çoğu zaman olanaksız bir bütündür. Çalışma evreni, ulaşılabilen evrendir. Araştırmacının, ya doğrudan gözleyerek ya da ondan seçilmiş bir örnek küme üzerinde yapılan gözlemlerden yararlanarak, hakkında görüş bildirebileceği evren çalışma evrenidir (Balcı, 2005).

Örnekleme ise belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük bir kümedir. Örnekleme, kitleyi simgeleyebilecek nitelikte bir miktar birimin oluşturduğu alt grup olarak da tanımlanmıştır (Balcı, 2005).

Araştırmanın evrenini, Kocaeli İli Körfez İlçesinde bulunan ilkokul, ortaokul ve lise kurumlarında eğitim-öğretim gören parçalanmış aile çocukları oluşturmaktadır. Bu konuda Kocaeli İli örneği çalışması yapılmadığı ve konuyla ilgili istatistiksel veri olmadığı için evren tespitinde güçlüklerle karşılaşılmıştır. Ancak, daha sonra Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla okullara bu konuyla ilgili bir yazı yazılarak sayı netleştirilmiştir. Yazışmalar ile elde edilen evren büyüklüğü 1065'dir. Bu bağlamda, 20011-2012 eğitim-öğretim yılı içinde, Körfez ilçesine bağlı ilkokul, ortaokul ve lise okullarının sınıflarında 1065 çocuğun ebeveynleri boşanmış, ebeveynlerinden biri/ikisi ölmüş veya ebeveynlerden birisi/ikisi evi terk etmiş öğrenci bulunmaktadır. Parçalanmış aileye sahip olan 1065 öğrencinin 27'si okulöncesi, 253'ü ilkokul, 423'ü ortaokul ve 362'si lise öğrencisidir.

Araştırmanın evren ve örnekleminin belirlenmesinde, Körfez İlçe Kaymakamlığı'nın parçalanmış aile çocuklarına yönelik yürüttüğü KÖRFEZ-A-GEL Projesi (Körfez Ailesi Geleceğine Sahip ıkıyor Projesi) kapsamına alınan öğrenciler incelenmiştir.

Körfez Kaymakamlığı ve Körfez ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ortak yürüttüğü bu projenin kapsamlı bir şekilde incelenmesi sonucunda araştırmanın evren ve örnekleme objektif bir şekilde ulaşılmıştır.

Araştırmanın örnekleme Kocaeli/Körfez ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ve yazışmalar sonucunda okullarda bulunan (okullara devam eden) ve gönüllü olan öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini; Kocaeli İli Körfez İlçesi ilkokul, ortaokul ve lise kurumlarında bulunan 328 kız ve 308 erkek öğrenci olmak üzere 636 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1. Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerinin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerinin öğrenim gördükleri okul türlerine göre dağılımlarına ilişkin istatistikler Tablo 1'de verilmiştir.

Cinsiyet	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam	%
Kız	74	127	127	328	51.57
Erkek	67	129	112	308	48.43
Toplam	141	256	239	636	100

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırma kapsamına dahil edilen 636 öğrencinin 328'inin (% 51,57) kız öğrencilerden, 308'inin (% 48,43) ise erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Bireylerin öğrenim gördüğü okul türlerinin öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında; kız öğrencilerden 74'ünün ilkokul, 127'sinin ortaokul ve yine 127'sinin lise düzeyinde öğrenim gördüğü görülmektedir. Erkek öğrenciler incelendiğinde; 67 öğrencinin ilkokul, 129 öğrencinin ortaokul ve 112 öğrencinin lise öğrenim düzeyinde oldukları belirlenmiştir.

Tablo 2. Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre dağılımlarına ilişkin istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

Cinsiyet	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf	9. sınıf	10. sınıf	11. sınıf	12. sınıf	Toplam
Kız	18	14	21	21	21	35	27	44	33	35	33	26	328
Erkek	12	17	19	19	19	38	26	46	29	24	28	31	308
Top.	30	31	40	40	40	73	53	90	62	59	61	57	636

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmanın örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sınıflarının cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde; 1. sınıf düzeyindeki kız ve erkek öğrencilerin sayılarının sırasıyla 18 ve 12, 2. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 14 ve 17, 3. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 21 ve 19, 4. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 21 ve 19, 5. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 21 ve 19, 6. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 35 ve 38, 7. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 27 ve 26, 8. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 44 ve 46, 9. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 33 ve 29, 10. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 35 ve 24, 11. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 33 ve 28, 12. sınıftaki öğrencilerin sayılarının sırasıyla 26 ve 31 olduğu görülmektedir.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak öğrencilerin akademik başarı düzeylerini saptamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Parçalanmış Aile Öğrencilerini

Farklı Değişkeler Açısından Tanıma Anketi” kullanılmıştır. Veri toplama aracı; öğrencilerin cinsiyetleri, öğrencilerin yaşları, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri, öğrencilerin geçen dönemki puan ortalamaları, öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi, öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi, öğrencilerin annelerinin iş durumları, öğrencilerin babalarının meslekleri, öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri, öğrencilerin anne babalarının ilişki durumları, öğrencilerin kiminle yaşadıkları, öğrencilerin sigara kullanma durumları, öğrencilerin alkol kullanma durumları değişkenlerinden meydana getirilmiştir.

3.4 ARAŞTIRMANIN İŞLEM YOLU

Gerekli mercilerden izinlerin alınmasından sonra 2011-2012 eğitim öğretim yılında Kocaeli İli'nin Körfez İlçesi'nin çeşitli ilkokul, ortaokul ve lise kurumlarındaki toplam 636 öğrenciye araştırmacı tarafından 15 maddelik Parçalanmış Aile Öğrencilerini Farklı Değişkeler Açısından Tanıma Anketi uygulanmıştır. Uygulanmaya başlamadan önce araştırmacı tarafından katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmış ve anketten önce verilen yönergeler ile katılımcıların anketi içtenlik ve samimiyetle doldurmaları istenmiştir.

3.5 ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ ANALİZ TEKNİKLERİ

Katılımcılardan elde edilen veriler araştırmacı tarafından kodlanmış ve uygulanan anket, SPSS for Windows İstatistik Programı kullanılarak değerlendirilmeye alınmıştır. Öğrencilerden elde edilen verilerle akademik puan durumlarının öğrencilerin cinsiyetleri, öğrencilerin yaşları, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri, öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi, öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi, öğrencilerin annelerinin iş durumları, öğrencilerin babalarının meslekleri, öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri, öğrencilerin anne babalarının ilişki durumları, öğrencilerin kiminle yaşadıkları,

öğrencilerin sigara kullanma durumları, öğrencilerin alkol kullanma durumları değişkenlerine bağlı olarak değişip değişmedikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada uygun veri analizi tekniği seçilirken öncelikle denencelerden hareketle parçalanmış aile öğrencilerinin akademik puanlarının cinsiyet, annenin hayatta olup olmaması, babanın hayatta olup olmaması, ebeveynlerin ilişki durumları, öğrencilerin sigara kullanımı, öğrencilerin alkol kullanımı, annenin iş durumu ve ailelerin aylık ortalama gelir değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde değişip değişmediği tespit etmek amacıyla t testi ile incelenmiştir. Öğrencilerin akademik puanlarının; öğrencilerinin yaş grupları, anne öğrenim düzeyleri, baba öğrenim düzeyleri, baba meslek durumu, öğrencinin yaşamını sürdürdüğü kişi/grup ve öğrencinin öğrenim düzeyi değişkenlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişip değişmediğini tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Yapılan varyans analizleri sonucunda F değerleri hesaplanmış ve gruplararası farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla ise “LSD Çoklu Karşılaştırma Testi” yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Anketle ilgili bulgulara geçilmeden önce araştırmaya katılan öğrencilerle ilgili genel bilgiler vermenin, değerlendirme ve anket sonuçlarının daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada yer alan değişkenler şunlardır; öğrencilerin cinsiyetleri, öğrencilerin yaşları, öğrencilerin öğrenim düzeyleri, öğrencilerin geçen dönemki puan ortalamaları, öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumları, öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi, öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi, öğrencilerin annelerinin iş durumları, öğrencilerin babalarının çalışma durumları, öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri, öğrencilerin anne babalarının ilişki durumları, öğrencilerin kiminle yaşadıkları, öğrencilerin sigara kullanma durumları, öğrencilerin alkol kullanma durumları.

4.1 ANKETE KATILAN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ BETİMSSEL İSTATİSTİKLER

Araştırmada yer alan değişkenlerin incelenmesi için yapılan analiz sonuçlarının betimsel istatistikleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Değişkenlerine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

Değişkenler	Faktörler	N	%
Cinsiyet	Kız	328	51,57
	Erkek	308	48,43
	Toplam	636	100
Yaş	7 - 8 yaş	60	9,43
	9 - 10 yaş	80	12,58

	11 - 12 yaş	122	19,18
	13 - 14 yaş	134	21,07
	15 ve üzeri yaş	240	37,74
	Toplam	636	100
Öğretim düzeyi	İlkokul	141	22,17
	Ortaokul	256	40,25
	Lise	239	37,58
	Toplam	636	100
Puan ortalamaları	0 - 1	6	0,94
	1.1 - 2	77	12,11
	2.1 - 3	253	39,78
	3.1 - 4	200	31,44
	4.1 - 5	100	15,73
	Toplam	636	100
Annenin hayatta olup olmaması	Hayatta	552	86,79
	Hayatta değil	84	13,21
	Toplam	636	100
Babanın hayatta olup olmaması	Hayatta	386	60,69
	Hayatta değil	250	39,31
	Toplam	636	100
Anne eğitim durumu	Okuryazar	210	33,02
	İlkokul	257	40,40
	Ortaokul	133	20,91
	Lise	36	5,67
	Toplam	636	100
Baba eğitim durumu	Okuryazar	24	3,77
	İlkokul	259	40,72
	Ortaokul	262	41,19
	Lise	91	14,32
	Toplam	636	100
Anne iş durumu	Çalışıyor	49	8,87
	Çalışmıyor	503	91,13
	Toplam	552	100
Baba çalışma durumu	Kamu sektörü	28	7,25
	Özel sektör	107	27,72
	Serbest meslek	100	25,90
	Emekli	45	11,65
	Çalışmıyor	106	27,48
	Toplam	386	100
Aylık gelir	750 TL ve altı	344	54,09
	751 TL - 1500 TL	292	45,91
	Toplam	636	100
Ebeveynlerin ilişki durumları	Boşandılar	571	89,78
	Boşanmadılar ancak ayrı yaşıyorlar	65	10,22
	Toplam	636	100
Öğrencinin yaşadığı grup/kişi	Anne	473	74,37
	Baba	112	17,61

	Yakın akraba	51	8,02
	Toplam	636	100
Öğrencinin sigara kullanımı	Evet	148	23,27
	Hayır	488	76,73
	Toplam	636	100
Öğrencinin alkol kullanımı	Evet	35	5,51
	Hayır	601	94,49
	Toplam	636	100

Tablo 3'teki betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde; araştırmaya katılan kız öğrenci sayısının 328, erkek öğrencilerin sayısının ise 308 olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan yaş grupları incelendiğinde; en düşük katılım oranı %9,43 ile 7-8 yaş, en yüksek katılım oranı %37,74 ile 15 ve üzeri yaş grubuna aittir. Öğrencilerin eğitim gördüğü sınıf düzeyleri değişkeni incelendiğinde, en çok katılımın 226 kişi ve %40,25 oran ile ortaokul düzeyinde olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları değişkeninde en düşük sayıya (%0,9) sahip olan not ortalaması aralığı 0-1 puan aralığıdır. Not ortalamalarından en yüksek sayıya (yaklaşık %40) sahip olan puan aralığının ise 2.1-3 puan aralığı olduğu gözlenmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin ve babalarının hayatta olup olmadığı değişkenleri incelendiğinde; annesi hayatta olan öğrencilerin oranının yaklaşık %87 ve babası hayatta olan öğrencilerin oranının ise yaklaşık %61 olduğu gözlenmektedir. Tablo 3 incelendiğinde; anne eğitim düzeyi değişkeninde en düşük oran (%5,67) lise, en yüksek oran (%40,40) ise ilkokul düzeyindedir. Baba eğitim düzeyine bakıldığında ise; en yüksek orana (%41,19) sahip okul düzeyinin ortaokul düzeyi ve en düşük orana (%3,77) sahip düzeyin ise okuryazarlık düzeyi olduğu görülmektedir. Annenin iş durumu değişkeni incelendiğinde; %8,88 oranında kişinin annesinin çalıştığı, %91,12 oranında kişinin annesinin çalışmadığı görülmektedir. Tablo 3'te baba meslek değişkeni incelendiğinde; sayısal olarak azdan fazlaya doğru sırasıyla kamu sektörü (28), emekli (45), serbest meslek (100), çalışmıyor (106), özel sektör (107) seçeneklerinin işaretlendiği gözlenmektedir. Aylık gelir değişkeni incelendiğinde; öğrencilerin %54'ü 750 TL ve altı gelire, %66'sı ise 751 TL ve üstü gelire sahip olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin ilişki değişkeni incelendiğinde; 571 (%89,78) öğrencinin ebeveyninin

boşandığı, 65 (%10,22) öğrencinin ebeveyninin de ayrı yaşadıkları gözlenmektedir. Elde edilen veriler incelendiğinde; öğrencilerin hayatlarını beraber yaşayarak sürdürdükleri kişi veya gruplar açısından öğrencilerin %74,37'sinin annesi ile birlikte yaşadığı görülmektedir. Öğrencilerin sigara kullanıp kullanmadıklarına bakıldığında; toplam 636 öğrencinin yaklaşık %77'sinin sigara kullanmadığını ifade ettikleri gözlenmektedir. Yine alkol kullanımına bakıldığında; toplam 636 öğrencinin %94,49'u alkol kullanmadığını belirtmiştir.

Aşağıda verilen Tablo 4'te öğrencilerin puan ortalamalarına ilişkin elde edilen betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin Akademik Başarı Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Betimsel İstatistikleri

İstatistikler	Değerler
N	636
Ortalama	3,49
Ortanca	3,00
Tepe değer	3,00
Std. Sapma	0,93
Çarpıklık	-0,009
Basıklık	-0,550

Tablo 4'te görüldüğü üzere, 636 öğrencinin puanları ortalaması 3.49'dur. Ortalama, ortanca ve tepe değerlerin birbirine çok yakın değerler göstermesinden de anlaşılacağı üzere akademik başarı puan düzeylerinin dağılımı normale çok yakındır. Çarpıklık katsayısı 0'dan küçük (negatif) olup dağılımın sola çarpık olduğunu; ancak ± 1 sınırları içinde kalmış olması normalden aşırı bir sapma olmadığını göstermektedir. Basıklık katsayısına bakıldığında, bu değer 0'dan küçük olması dağılımın basık olduğu sonucuna varılmakla birlikte; bu değer 0'a yakın olması dağılımın normale uygun olduğuna işaret etmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü; 2012).

4.2 ANKETE KATILAN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ AÇIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Bu bölümde araştırmamızda yer alan değişkenlerin incelenmesi için yapılan analiz sonuçlarının açıklayıcı istatistikleri, T-Testi ve One Way ANOVA sonuçları verilmiştir.

4.2.1 Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Mean	Std. Sap.	sd	t	p
Kız	328	3,64	,87	634	4,20	0,30
Erkek	308	3,33	,96			

Kız ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farka ilişkin t değerleri tablo 5’te yer almaktadır. Ortalama puanlara baktığımızda kız öğrencilerin ($X_{ort}=3,64$), erkek öğrencilerden ($X_{ort}=3,33$) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)}$, 4,20 $p<0,30$) cinsiyete göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu bulgu; cinsiyete göre, öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

4.2.2 Annenin Hayatta Olup Olmadığı Değişkenine Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin annelerinin hayatta olup olmaması arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Annenin Hayatta Olup Olmamasına Göre t-Testi Sonuçları

Anninin hayatta olup olmadığı	N	Mean	Std. Sapma	sd	t	p
Hayatta	552	3,48	,91	634	-,62	0,67
Hayatta değil	84	3,54	1,02			

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin annelerinin hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(634)=0,62$. Annesi hayatta olmayanların not ortalamaları ($X_{ort}=3,54$), annesi hayatta olan öğrencilere ($X_{ort}=3,48$) göre daha olumludur. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)}, 0,62, p<0,67$) öğrencinin annesinin hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu bulgu; parçalanmış aile çocuklarının akademik başarı puan düzeylerinin, annenin hayatta olup olmaması açısından farklılaşmadığını göstermektedir.

4.2.3 Babanın Hayatta Olup Olmadığı Değişkenine Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin babalarının hayatta olup olmaması arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Babanın Hayatta Olup Olmamasına Göre t-Testi Sonuçları

Babanın hayatta olup olmadığı	N	Mean	Std. Sapma	sd	t	p
Hayatta	386	3,49	,92	634	,28	0,21
Hayatta değil	250	3,47	,94			

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin babalarının hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Babası hayatta olan öğrencilerin not ortalamaları ($X_{ort}=3,49$), babası hayatta olmayan öğrencilere ($X_{ort}=3,47$) göre daha olumludur. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)},0,28$ $p<0,21$) öğrencinin babasının hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu bulgu; parçalanmış aile çocuklarının akademik başarı puan düzeylerinin, babanın hayatta olup olmaması açısından farklılaşmadığını göstermektedir.

4.2.4 Ebeveynlerin İlişki Durumlarına Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin ebeveynlerinin ilişki durumları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Ebeveynlerinin İlişki Durumlarına Göre t-Testi Sonuçları

Ebeveyn ilişki durumları	N	Mean	Std. Sapma	sd	t	p
Boşanmışlar	571	3,49	,93	634	,53	0,06
Ayrı yaşıyorlar	65	3,43	,88			

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin ebeveynlerinin ilişki durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ebeveyni boşanmış öğrencilerin not ortalamaları ($X_{ort} = 3,49$), ebeveyni ayrı yaşayan öğrencilere ($X_{ort}=3,43$) göre daha olumludur. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)}, 0,53, p < 0,06$) öğrencinin ebeveynlerinin ilişki durumlarına göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu bulgu; ebeveynlerin ilişki durumlarına göre, öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

4.2.5 Öğrencinin Sigara Kullanıp Kullanmama Değişkenine Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin sigara kullanıp kullanmadığı arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Öğrencilerin Sigara Kullanıp Kullanmadıklarına Göre t-Testi Sonuçları

Öğrencinin sigara kullanımı	N	Mean	Std. Sapma	sd	t	p
Hayır	488	3,62	,90	634	6,71	0,56
Evet	148	3,05	,88			

Sigara kullanan ve kullanmayan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farka ilişkin t değerleri tablo 9’da yer almaktadır. Ortalama puanlara baktığımızda sigara kullanmayan öğrencilerin ($X_{ort}=3,62$), sigara kullanan öğrencilerden ($X_{ort}=3,05$) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)}, 0,56 p < 0,56$) öğrencilerin sigara kullanıp kullanmadıklarına göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu bulgu; parçalanmış aile çocuklarının akademik başarı puan düzeylerinin, öğrencinin sigara kullanıp kullanmaması açısından farklılaşmadığını göstermektedir.

4.2.6 Öğrencinin Alkol Kullanıp Kullanmama Değişkenine Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin alkol kullanıp kullanmadıkları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Öğrencilerin Alkol Kullanıp Kullanmadıklarına Göre t-Testi Sonuçları

Öğrencinin alkol kullanımı	N	Mean	Std. Sapma	sd	t	p
Hayır	601	3,52	,92	634	4,18	0,66
Evet	35	2,85	,73			

Alkol kullanan ve kullanmayan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farka ilişkin t değerleri tablo 10’da yer almaktadır. Ortalama puanlara baktığımızda alkol kullanmayan öğrencilerin ($X_{ort}=3,52$) alkol kullanan öğrencilerden ($X_{ort}=2,85$) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)},4,18$ $p<0,66$) öğrencilerin alkol kullanıp kullanmadıklarına göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu bulgu; öğrencilerin alkol kullanıp kullanmadıklarına göre, öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

4.2.7 Anne İş Durumuna Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin annelerinin çalışıp çalışmadığı arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Öğrencilerin Annelerinin İş Durumuna Göre t-Testi Sonuçları

Anne iş durumu	N	Mean	Std. Sapma	sd	t	p
Çalışıyor	49	3,77	,94	550	2,24	0,30
Çalışmıyor	503	3,46	,91			

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeyleri annelerinin iş durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Annesi çalışan öğrencilerin not ortalamaları ($X_{ort}=3,77$), annesi çalışmayan öğrencilere ($X_{ort}=3,46$) göre daha olumludur. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(550)}$, 2,24 $p<0,30$) öğrencinin annesinin iş durumlarına göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu bulgu; parçalanmış aile çocuklarının akademik başarı puan düzeylerinin, öğrencinin annesinin iş durumu açısından farklılaşmadığını göstermektedir.

4.2.8 Aylık Ortalama Gelir Durumuna Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait T Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına ait çıktılar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Ailenin Aylık Ortalama Gelire Göre t-Testi Sonuçları

Aylık ort. gelir	N	Mean	Std. Sapma	sd	t	p
750 tl ve altı	344	3,45	,96	634	-,87	-0,06
751 tl – 1500 tl	292	3,52	,88			

Aylık ortalama gelir durumu ile puan ortalamaları arasındaki farka ilişkin t değerleri tablo 12’de yer almaktadır. Ortalama puanlara baktığımızda aylık ortalama geliri

751TL ve 1500TL arasında gelire sahip olan ailelerin ($X_{ort}=3,52$), aylık ortalama geliri 750TL ve altı gelire sahip ailelerden ($X_{ort}=2,85$) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)}$, 0,87 $p<-0,66$) aylık ortalama gelire göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Analiz sonuçları; öğrencilerin akademik başarı puan düzeyleri arasında ailelerin aylık ortalama gelir bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

4.2.9 Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait F Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin, buldukları yaş gruplarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanan ANOVA sonuçlarına ait çıktılar Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Yaş Gruplarına Göre ANOVA Sonuçları

Yaş grupları	N	Ort.	Std. Sapma	Kareler toplamı	Sd	Kareler ort.	F	P	Anlamlı fark
7-8 yaş	60	3,75	,77						1>4
9-10 yaş	80	3,66	,83	13,92	4,00	3,48	4,11	,00	2>4
11-12 yaş	122	3,49	,96	535,00	631,00	,85			3>4
13-14 yaş	134	3,25	1,05	548,92	635,00				
15 ve üzeri yaş	240	3,50	,89						5>4
Toplam	636	3,49	,93						

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin puan ortalamaları ile öğrencilerin buldukları yaş grupları arasındaki ilişki tablo 13’de incelenmiştir. Yapılan

incelemede öğrencilerin not ortalamaları ile yaşları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına bakılmıştır. Analiz sonuçları, öğrencilerin puan ortalama düzeyleri arasında buldukları yaş grubu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucunda; 7-8 yaş grubu boyutunda ($F_{(4-631)}=4,11$, $p<0,01$), 9-10 yaş grubu boyutunda ($F_{(4-631)}=4,11$, $p<0,01$), 11-12 yaş grubu boyutunda ($F_{(4-631)}=4,11$, $p<0,01$), 13-14 yaş grubu boyutunda ($F_{(4-631)}=4,11$, $p<0,01$) ve 15-üzeri yaş grubu boyutunda ($F_{(4-631)}=4,11$, $p<0,01$) anlamlı bir fark bulgulanmıştır.

Yaşlar arasında farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LCD testinin sonuçlarına göre; en yüksek olumluluk derecesi (3,75) 7-8 yaş grubuna, en düşük olumluluk derecesi (3,25) ise 13-14 yaş grubuna aittir. Sırasıyla olumluluk düzeyi en yüksekten en düşüğe doğru sıralamak gerekirse şöyle bir sıralama belirlenmektedir: 7-8 yaş, 9-10 yaş, 15-üzeri yaş, 11-12 yaş ve 13-14 yaş.

4.2.10 Anne Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait F Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin, annelerinin öğrenim durumlarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanan ANOVA sonuçlarına ait çıktılar Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Anne Öğrenim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları

Anne öğrenim durumu	N	ort	Std. Sapma	Kareler toplamı	Sd	Kareler ort	F	P	Anlamlı fark
Okuryazar	210	3,21	,84						
İlkokul	257	3,57	,92	32,25	3,00	10,75	13,15	,00	2>1
Ortaokul	133	3,57	,93	516,67	632,00	,81			3>1
Lise	36	4,11	,97	548,92	635,00				4>1, 4>2, 4>3
Toplam	636	3,48	,92						

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin puan ortalamaları ile annelerinin öğrenim durumları arasındaki ilişki tablo 14’de incelenmiştir. Yapılan incelemede öğrencilerin not ortalamaları ile annelerinin öğrenim durumları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına bakılmıştır. Analiz sonuçları, öğrencilerin puan ortalama düzeyleri arasında annelerinin öğrenim durumları bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucunda; okuryazar boyutunda ($F_{(3-632)}=13,15$, $p<0,01$), ilkokul boyutunda ($F_{(3-632)}=13,15$, $p<0,01$), ortaokul boyutunda ($F_{(3-632)}=13,15$, $p<0,01$), lise boyutunda ($F_{(3-632)}=13,15$, $p<0,01$) anlamlı bir fark bulgulanmıştır.

Anne öğrenim durumları arasında farkların hangi düzeyler arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LCD testinin sonuçlarına göre; lise öğrenim düzeyinin ($X_{ort}=4,11$) okuryazar öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,21$), ilkokul öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,57$) ve ortaokul öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,57$) daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında; ilkokul öğrenim düzeyi ile ortaokul öğrenim düzeyinin olumluluk yönünden ($X_{ort}=3,57$) aynı olduğu görülmektedir.

4.2.11 Baba Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait F Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin, babalarının öğrenim durumlarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanan ANOVA sonuçlarına ait çıktılar Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Baba Öğrenim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları

Baba ögr. Dur.	N	ort	Std. Sap.	Kar. Top.	Sd	Kare l. ort	F	P	Anla fark
Okuryazar	24	3,00	1,10						
İlkokul	259	3,35	,82	29,70	3,00	9,90	12,05	,00	
Ortaokul	262	3,51	,94	519,21	632,00	,82			3>1,3>2
Lise	91	3,94	,93	548,92	635,00				4>1,4>2,4>3
Toplam	636	3,48	,92						

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin puan ortalamaları ile babalarının öğrenim durumları arasındaki ilişki tablo 15’te incelenmiştir. Yapılan incelemede öğrencilerin not ortalamaları ile babalarının öğrenim durumları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına bakılmıştır. Analiz sonuçları, öğrencilerin puan ortalama düzeyleri arasında babalarının öğrenim durumları bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucunda; okuryazar boyutunda ($F_{(3-632)}=12,05$, $p<0,01$), ilkokul boyutunda ($F_{(3-632)}=12,05$, $p<0,01$), ortaokul boyutunda ($F_{(3-632)}=12,05$, $p<0,01$), lise boyutunda ($F_{(3-632)}=12,05$, $p<0,01$) anlamlı bir fark bulgulanmıştır.

Baba öğrenim durumları arasında farkların hangi düzeyler arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LCD testinin sonuçlarına göre; lise öğrenim düzeyinin ($X_{ort}=3,94$) okuryazar öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,00$), ilkokul öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,35$) ve ortaokul öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,51$) daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında; sırasıyla olumluluk düzeyi en yüksekte en düşüğe doğru sıralamak gerekirse şöyle bir sıralama belirlenmektedir: lise öğrenim düzeyi, ortaokul öğrenim düzeyi, ilkokul öğrenim düzeyi, okuryazar öğrenim düzeyi.

4.2.12 Baba Çalışma Durumuna Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait F Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin, baba çalışma durumuna göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanan ANOVA sonuçlarına ait çıktılar Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerinin Baba Çalışma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Baba çalışma durumu	N	ort	Std. Sapma	Kareler toplamı	Sd	Kareler ort	F	P	Anlamlı fark
Kamu	28	3,60	,99						
Özel	107	3,59	,83	3,03	4,00	,75	,92	,45	
Serbest	100	3,47	,97	313,45	381,00	,82			
Emekli	45	3,51	,89	316,49	385,00				
Çalışmıyor	106	3,37	,88						
Toplam	386	3,49	,90						

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin puan ortalamaları ile babalarının çalışma durumu arasındaki ilişki tablo 16’da incelenmiştir. Yapılan incelemede öğrencilerin not ortalamaları ile babalarının çalışma durumu arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına bakılmıştır. Analiz sonuçları, öğrencilerin puan ortalama düzeyleri arasında babalarının çalışma durumu bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucunda; kamu sektöründe ($F_{(4-386)}=0,92$ $p>0,01$), özel sektörde ($F_{(4-386)}=0,92$, $p>0,01$), serbest meslek boyutunda ($F_{(4-386)}=0,92$, $p>0,01$), emeklilik boyutunda ($F_{(4-386)}=0,92$, $p>0,01$) ve babası çalışmayan grupta ($F_{(4-386)}=0,92$, $p>0,01$) anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Analiz sonuçları; öğrencilerin akademik başarı puan düzeyleri arasında baba çalışma durumu bakımından anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir.

Baba çalışma durumları arasında farkların hangi düzeyler arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LCD testinin sonuçlarına göre; en yüksek olumluluk derecesi ($X_{ort}=3,60$) babası kamu sektöründe çalışan öğrencilere, en düşük olumluluk derecesinin ise ($X_{ort}=3,37$) babası çalışmıyor olan öğrencilere ait olduğu görülmüştür.

4.2.13 Öğrencinin Yaşamını Sürdüğü Kişi Ya da Gruba Göre Öğrencilerin Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait F Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin, yaşamını sürdürdüğü kişi veya gruba göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanan ANOVA sonuçlarına ait çıktılar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Öğrencilerin Yaşamını Sürdüğü Kişi Ya da Gruba Göre ANOVA Sonuçları

Öğrencinin kaldığı kişi/grup	N	ort	Std. Sapma	Kareler toplamı	Sd	Kareler ort	F	P	Anlamlı fark
Anne ile	473	3,48	,91	0,05	2,00	0,02	0,03	,96	
Baba ile	112	3,50	0,96	548,86	633,00	,86			
Yakın akraba ile	51	3,49	1,00	548,92	635,00				
Toplam	636	3,48	,92						

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin puan ortalamaları ile yaşamını sürdürdüğü kişi/grup arasındaki ilişki tablo 17’de incelenmiştir. Yapılan incelemede öğrencilerin not ortalamaları ile yaşamını sürdürdüğü kişi/grup arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına bakılmıştır. Analiz sonuçları, öğrencilerin puan ortalama düzeyleri arasında yaşamını sürdürdüğü kişi/grup bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucunda; yaşamını babası ile sürdüren öğrenci boyutunda ($F_{(2-633)}=0,03$, $p>0,96$), yaşamını annesi ile sürdüren öğrenci boyutunda ($F_{(2-633)}=0,03$, $p>0,96$) ve yaşamını yakın akrabası ile sürdüren öğrenci boyutunda ($F_{(2-633)}=0,03$, $p>0,96$) anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu; parçalanmış aile çocuklarının akademik başarı puan düzeylerinin, öğrencinin yaşamını sürdürdüğü kişi/grup açısından farklılaşmadığını göstermektedir.

Öğrencinin yaşamını sürdürdüğü kişi/grup arasında farkların hangi düzeyler arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LCD testinin sonuçlarına göre; en yüksek olumluluk derecesi ($X_{ort}=3,50$) yaşamını babası ile sürdüren öğrencide, en düşük olumluluk derecesinin ise ($X_{ort}=3,48$) yaşamını annesi ile sürdüren öğrencilere ait olduğu görülmüştür.

4.2.14 Öğrencinin Öğrenim Gördüğü Düzeye Göre Akademik Başarı Puan Düzeylerine Ait F Değerleri

Öğrencilerin akademik başarı puan düzeylerinin, öğrencinin öğrenim gördüğü düzeye göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanan ANOVA sonuçlarına ait çıktılar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Öğrencinin Öğrenim Gördüğü Düzeye Göre ANOVA Sonuçları

Öğrenim gördüğü düzey	N	ort	Std. Sapma	Kareler toplamı	Sd	Kareler ort	F	P	Anlamlı fark
İlkokul	141	3,68	,81	10,30	2,00	5,15	6,05	,00	1>2
Ortaokul	256	3,35	1,01	538,62	633,00	,85			
Lise	239	3,51	,87	548,92	635,00				
Toplam	636	3,48	,92						

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin puan ortalamaları ile öğrencilerin öğrenim gördüğü düzey arasındaki ilişki tablo 18’de incelenmiştir. Yapılan incelemede öğrencilerin not ortalamaları ile öğrenim gördüğü düzey arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına bakılmıştır. Analiz sonuçları, öğrencilerin akademik başarı puan düzeyleri arasında öğrencinin öğrenim gördüğü düzey bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucunda; ilkokul düzeyi boyutunda ($F_{(2-633)}=6,05$, $p<0,01$), ortaokul boyutunda ($F_{(2-633)}=6,05$, $p<0,01$), lise boyutunda ($F_{(2-633)}=6,05$, $p<0,01$) anlamlı bir fark bulgulanmıştır.

Öğrencinin öğrenim gördüğü düzeylerde farkların hangi düzeyler arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LCD testinin sonuçlarına göre; ilkokul öğrenim düzeyinin ($X_{ort}=3,68$) ortaokul öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,35$) ve lise öğrenim düzeyinden ($X_{ort}=3,51$) daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında; sırasıyla olumluluk düzeyi en yüksekten en düşüğe doğru sıralamak gerekirse şöyle bir sıralama belirlenmektedir: ilkokul düzeyinde öğrenim gören öğrenciler, lise düzeyinde öğrenim gören öğrenciler, ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrenciler.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde yapılan veri analizleri sonucunda elde edilen bulgularla birlikte araştırma hipotezleri ışığında tartışılacak ve kuramsal çerçeve ile birlikte yorumlanacaktır. Bu çalışmadaki amaç literatürde normal popülasyon üzerinde sınırlı çalışması bulunan parçalanmış aile konusunun normal popülasyondaki öğrencilerin çeşitli değişkenler ile arasındaki ilişkisini incelemektir. Aşağıda çalışma sonucunda elde edilen bulguların yorumlanması yer almaktadır.

5.1.1 Cinsiyet değişkeninin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 5’de belirtildiği üzere çalışmaya katılan erkek ve kız çocuklardaki akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında ailelerin parçalanmış olması çocuklar arasında cinsiyetleri açısından farklılık göstermemektedir. Parçalanmışlık durumu kız veya erkek tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır. Yapılan araştırmalarda kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha duygusal belirtiler içinde olmasına rağmen aile içinde gelişen olumsuz tablolar bu tür ayrımların cinsiyetler açısından fark yaratmayacağı olgusunu bu sonuç göstermektedir.

Boşanmanın çocuklar üzerinde cinsiyetleri açısından etkileri, konusunda yurtdışında yapılan araştırmalarda farklı bulgular elde edilmiştir. Bazı araştırma sonuçları

boşanmadan erkek çocukların kızlardan daha fazla etkilendiğini gösterirken bazı araştırma sonuçları da; kızların boşanmadan daha fazla etkilendiğini göstermektedir (Serin N. ve Öztürk S., 2007).

5.1.2 Öğrencilerin yaş dağılımı değişkeninin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında, ailenin parçalanması ve olumsuz aile ortamının öğrencilerin yaş dağılımları açısından akademik başarıları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirtilmiştir. Literatür incelemesi, öğrencilerin içinde buldukları yaş dağılımlarının gerektirdiği bilişsel ve duygusal gereksinimlerin yoğun olduğu dönemlerde bireylerin özellikle okul başarılarında düşüşlerin yaşanabileceğini belirtmektedir. Ailesi parçalanmış bireylerin yaşadıkları yoğun düşünsel ve duygusal örselenmelerin de olacağı düşünüldüğünde bu tür öğrencilerin okul hayatlarının ne kadar zor geçeceği anlaşılacaktır. Düşünsel ve duygusal olarak parçalanmış veya tam aileye sahip bireylerin bu hisleri yaşları (dönemleri) itibari ile yaşayacakları düşünüldüğünde, bir de bunların üzerine kutsal ve hayati öneme sahip olan aile kavramının da parçalanması ile birey örselenmeleri daha fazla yaşayacak ve bu durumda bireyin okul yaşantısı etkilenecektir.

Tablo 13'te de görüldüğü gibi ve yapılan veri analizi sonucunda öğrencilerin içinde buldukları yaş grupları açısından bireylerin aldıkları akademik puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır. Yaşlar arasında farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LCD testinin sonuçlarına göre; en yüksek olumluluk derecesi (3,75) 7-8 yaş grubuna, en düşük olumluluk derecesi (3,25) ise 13-14 yaş grubuna aittir. Sırasıyla olumluluk düzeylerini en yüksekten en düşüğe doğru sıralamak gerekirse şöyle bir sıralama belirlenmektedir: 7-8 yaş, 9-10 yaş, 15-üzeri yaş, 11-12 yaş ve 13-14 yaş.

5.1.3 Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul düzeylerinin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında, ilkokulda öğrenim gören bireylerin akademik başarı düzeylerinin yüksek olduğu ve öğrencilerin öğrenim gördükleri düzeyler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirtilmiştir. Çocuklar ilkokul, ortaokul veya lise

öğrenimlerinde içinde bulunduğu dönem itibari ile egosantrik özellikler sergilerler. İlkokul döneminde somut işlemler döneminin getirdiği egosantrik yapı, ortaokul ve lise dönemlerinde ise ergen egosantrikliği yaşanmaktadır. Bu durumlarda birey dünyayı yalnız kendi bakış açısı ve bulunduğu noktadan görebilmektedir. Egosantrik olma özelliğinden dolayı birey, bazı durumlarda kıyaslama yapamamaktadır. Bu durum, çocuğun yasadıklarına anlam verme ve problem çözme durumlarında yalnız kalmasına neden olur. Birey, ona öğretilenleri kavramak, kıyaslama yapabilmek ve karşılaştığı problemleri kolay çözebilmek için bir rehber ihtiyacı duymaktadır. Bu konuda en faydalı olacak kişi, çocuğun kendi anne ve babasıdır. Anne ve babanın, çocuğuna bu konularda yardımcı olması, çocuğun ruhsal ve zihinsel gelişimine büyük katkı sağlar. Anne babanın varlığı ve çocukla olan iyi iletişimi, çocuğun hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olmakla birlikte yaratıcılık için fırsat hazırlar. Bunlar hep birlikte, çocuğun akademik başarısını olumlu yönde etkiler. Bunlara karşın, anne veya babanın eksikliği çocuğun eğitimini olumsuz yönde etkiler. Ailenin ölüm, boşanma ve ayrı yaşama nedenleriyle parçalanması, çocuğun eğitimdeki başarısını düşürmektedir (Şentürk, 2006). Birey bu tür durumların yanında birde aile parçalanması ile karşılaşmış ise dönemsellerin derecesi daha yüksek olacaktır. Bulgulardan da yola çıkarak bireylerin eğitim gördükleri okul düzeylerine bakıldığında en yüksek akademik başarının ilkökul düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. En düşük başarının ise ortaokul düzeyinde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bireylerin öğrenim gördüğü düzey olarak ortaokul düzeyi bireylerin ergenlik dönemlerinin başlangıcı ve o sürecin devam ettiği düzeyde yer almaktadır. Ergenlik dönemine bakıldığında, buhranların en yoğun olduğu dönem olmasının yanında bir de parçalanmışlık ile karşılaşılması okul hayatını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılabacaktır.

Tablo 18’de de görüldüğü gibi ve yapılan veri analizi sonucunda öğrencilerin öğrenim gördükleri okul düzeyleri bakımından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Analiz sonuçlarına bakıldığında; sırasıyla olumluluk düzeyi en yüksekten en düşüğe doğru sıralamak gerekirse şöyle bir sıralama belirlenmektedir: ilkökul düzeyinde öğrenim gören öğrenciler, lise düzeyinde öğrenim gören öğrenciler, ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrenciler.

5.1.4 Öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında, öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmama durumları açısından öğrencilerin akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Ölüm, aile üyelerinin iradesinde olmayıp ve aile üyeleri tarafından ilahi bir takdir olarak değerlendirilmektedir. Ölüm faktörünün ortaya çıkmasının, ailenin bütün bireylerini derin olarak sarstığı bilinmektedir. Ölüm faktörünün dağılmalara sebep olması ise, ailelerin güçlü olup olmalarına bağlı olarak erken ya da geç olabilmektedir (Sezal, 1992). Ebeveynlerden annenin vefat etmesi, ailelerin bütünlüğünde çok yoğun ve derin olarak olumsuz etkilere yol açmaktadır. Ailelerde yaşanan annenin ölümü, hayatta en sarsıcı ve örseleyici yaşantıların başında gelmektedir. Annesini kaybeden çocuk için ölüm faktörünün meydana gelmesi sonucu ortaya çıkan ruhsal problemler, çocukların yaşlarına göre değişiklik gösterir. Örneğin; annenin ölümü, okul öncesi dönemde gerçekleşirse, çocuk açısından çok ağır ruhsal bozukluklara sebep olabilir ve ruhsal uyumsuzluklara yatkınlıklar yaratmaktadır (Yörükoğlu, 1998). Bu örselenme ve uyumsuzluk durumları bireyde doğal olarak akademik başarısızlıklar doğurmaktadır. Ancak araştırmamızda çıkan sonuçlara göre annenin hayatta olup olmaması durumu bakımından bireylerin akademik başarıları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6'da da görüldüğü gibi ve yapılan veri analizi sonucunda öğrencilerin annelerinin hayatta olup olmaması durumları açısından öğrencilerin akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Annesi hayatta olmayanların not ortalamaları ($X_{ort} = 3,54$), annesi hayatta olan öğrencilere ($X_{ort} = 3,48$) göre daha olumludur. Bu bulgu, öğrencilerin akademik başarı puanlarının öğrencinin annesinin hayatta olup olmaması bakımından farklılaşmadığını göstermektedir.

5.1.5 Öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında; öğrencilerin babalarının hayatta olup olmama durumları açısından öğrencilerin akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Ailelerin parçalanma nedeni ölüm ise; çocukların,

ebeveynlerinin vefat ettiğine inanıncaya kadar belli bir kabul dönemini atlatması gerekmektedir. Çocuk, vefat eden anne-babasının tekrar hayata dönmeyeceğine gerçekten inandıktan sonra durumu kabul etmeye başlamaktadır. Eğer ölen ebeveyn anne ya da babadan birisi ise çocuk ölen ebeveynine olan duygularını hayatta olan ebeveyne aktararak yaşamını devam ettirir. Şayet ölen anne ve babası (her ikisi) ise; bu durumda duygularını aktarmada çok büyük sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çocukların kayıplara alışma durumu güç olmakta ve bazı durumlarda çok zaman almaktadır. Bireylerin bu süreçleri yaşarken okuldaki hayatını sürdürürken çeşitli problemlerle karşılaşması akademik başarısızlıkları da beraberinde getirmesi doğaldır. Ancak araştırmamızda çıkan sonuçlara göre babanın hayatta olup olmaması durumu bakımından bireyin akademik başarısı arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır.

Babası hayatta olan öğrencilerin not ortalamaları ($X_{ort} = 3,49$), babası hayatta olmayan öğrencilere ($X_{ort} = 3,47$) göre daha olumludur. Bu puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan ortalamaların eşitliği için t testi sonucunda anketin not ortalaması boyutunda ($t_{(634)}, 0,28$ $p < 0,21$) öğrencinin babasının hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Analiz sonuçları; öğrencilerin akademik başarı düzeyleri arasında öğrencinin babasının hayatta olup olmaması açısından anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

5.1.6 Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında; öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilediği, öğrenim durumu olarak annesi lise mezunu olan öğrencilerin okul başarılarının daha yüksek olacağı ve annelerin öğrenim durumları açısından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirtilmiştir. Literatürde de belirtildiği üzere anne öğrenim düzeyi yüksek olan öğrencilerin akademik başarı düzeyleri de yüksek olmaktadır. Bu bulguya neden olan durum, annelerin öğrenim düzeylerinin yükselmesi ile hem çocuklarının okul derslerinde çocuklarına yardımcı olmaları hem de çocuklarına sosyolojik, psikolojik, gelişimsel ve eğitimsel bakış açılarının daha olumlu olması olarak görülmektedir. Çünkü öğrenim düzeyinin yükselmesi ile annelerinin çocuklarının derslerine yardımcı olmaları daha da kolay olmaktadır. Ayrıca bakış

açısının da olumlu yönde zenginleşmesi de bu bulgunun en önemli nedeni olarak görülmektedir.

Tablo 14'te de görüldüğü gibi ve yapılan veri analizi sonucunda anne öğrenim düzeyinin yüksek olması bakımından bireylerin aldıkları akademik puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Annesi öğrenim düzeyi lise olan bireylerin akademik başarı puanlarının yüksek, anne öğrenim düzeyi okuryazar olan öğrencilerin ise akademik başarı puanlarının düşük olduğu görülmektedir. Anne öğrenim düzeyi ilkököl ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin ise akademik başarı puanlarının olumluluk düzeyleri bakımından aynı düzeyde oldukları bulunmuştur. Bu bulgu, öğrencinin annesinin öğrenim düzeyine göre öğrencinin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

5.1.7 Öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında; öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilediği, öğrenim durumu olarak babası lise mezunu olan öğrencilerin okul başarılarının daha yüksek olduğu ve öğrencilerin babalarının öğrenim durumları açısından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirtilmiştir. Literatürde de belirtildiği üzere baba öğrenim düzeyi yüksek olan öğrencilerin akademik başarı düzeyleri de yüksek olmaktadır.

Ailede bireylerin baba sevgisiyle onaylandığını hissetmesi en temel gereksinimlerden birisidir. Sevgi ve onay kadar, bireylere güven de olacaklarının hissettirecek kişilerin varlığı da hayati önem taşımaktadır. Ailede bireyler bu duyguları ebeveynlerinin sevgi, şefkat ve ilgileri ile kazanırlar. Ailede baba figürü her zaman güç simgesini oluşturmaktadır. Bu durum da güven duygusunun baba figürü ile sağlanacağını göstermektedir. Ailelerde baba figürünün olmaması ailedeki bireyleri uyum bozukluklarına, uyum bozuklukları ise doğal olarak okul başarısının düşmesine neden olmaktadır. Bu bulguya neden olan bir başka durum ise anne öğrenim düzeyi değişkeninde de bahsedildiği gibi, babaların öğrenim düzeylerinin yükselmesi ile hem çocuklarının okul derslerinde, çocuklarına yardımcı olmaları hem de

çocuklarına sosyolojik, psikolojik, gelişimsel ve eğitimsel bakış açılarının daha olumlu olması olarak görülmektedir.

Tablo 15’te de görüldüğü gibi ve yapılan veri analizi sonucunda baba öğrenim düzeyinin yüksek olması açısından bireylerin aldıkları akademik puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır. Baba öğrenim düzeyi lise olan bireylerin akademik başarı puanlarının yüksek, öğrenim düzeyi okuryazar olan öğrencilerin ise akademik başarı puanlarının düşük olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına bakıldığında; sırasıyla olumluluk düzeyi en yüksekten en düşüğe doğru bir sıralama yapmak gerekirse şöyle bir sıralama belirlenmektedir: lise öğrenim düzeyi, ortaokul öğrenim düzeyi, ilkökul öğrenim düzeyi, okuryazar öğrenim düzeyi.

5.1.8 Öğrencilerin annelerinin iş durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında; öğrencilerin annelerinin iş durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilemediği, anne iş durumu açısından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 11’de belirtildiği üzere çalışmaya katılan, annesi çalışan veya çalışmayan öğrenciler açısından akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında ailelerin parçalanmış olması çocukların annelerinin iş durumları arasında çalışıp çalışmama açısından farklılık göstermemektedir. Parçalanmışlık durumu, annenin çalışıp çalışmaması durumu bakımından tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır.

5.1.9 Öğrencilerin babalarının çalışma durumunun öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında; öğrencilerin babalarının çalışma durumunun öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilemediği ve öğrencilerin babalarının çalışma şekli bakımından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 16’da belirtildiği üzere çalışmaya katılan öğrencilerin, baba çalışma durumları bakımından akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında ailelerin parçalanmış olması çocukların babalarının çalışma durumları

açısından farklılık göstermemektedir. Parçalanmışlık durumu, babanın çalışma durumu açısından tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır. Analiz sonuçları, öğrencilerin akademik başarı puanları arasında baba çalışma durumu bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

5.1.10 Öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelir düzeylerinin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında, öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelir düzeylerinin öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilemediği, aile aylık ortalama gelir düzeyi açısından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 12’de belirtildiği üzere çalışmaya katılan, ortalama gelir düzeyi 750TL ve altındaki gelire sahip aile çocukları veya 751TL-1500TL arasında gelire sahip aile çocukları bakımından akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu açıdan bakıldığında ailelerin parçalanmış olması çocukların ailelerinin aylık ortalama gelir düzeyleri arasında 750TL ve altı gelir düzeyi ve 751TL-1500TL gelir düzeyi açısından farklılık göstermemektedir. Parçalanmışlık durumu, ailelerin ortalama gelir düzeyi bakımından tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır.

Araştırma bulgularında Tablo 12 incelendiğinde, araştırmaya katılan çocukların ailelerinin parçalanmış olup olmaması aylık ortalama gelir düzeyleri bakımından farklılık oluşturmamaktadır. Analiz sonuçları, öğrencilerin akademik başarı puanları arasında aylık ortalama gelir durumu bakımından anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir.

5.1.11 Öğrencilerin ebeveynlerinin ilişki durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında, öğrencilerin ebeveynlerinin ilişki durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilemediği, ebeveynlerin ilişki durumları bakımından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın

olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 8’de belirtildiği üzere çalışmaya katılan, ebeveynleri boşanmış olan çocuklar veya ebeveynleri boşanmadan ayrı yaşayan ebeveynlerin çocukları açısından akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında ailelerin parçalanmış olması çocukların ebeveynlerinin ilişki durumları (boşanma veya ayrı yaşama) açısından farklılık göstermemektedir. Parçalanmışlık durumu, ebeveynlerin ilişki durumları açısından tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır.

5.1.12 Öğrencilerin yaşamlarını sürdürdüğü kişi veya gruba göre öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulguların yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında, öğrencilerin hayatlarını kiminle sürdürdüğü seçeneğinin öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilemediği, öğrencilerin hayatlarını kiminle sürdürdüğü değişkeni açısından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 17’de belirtildiği üzere çalışmaya katılan annesi ile yaşayan, babası ile yaşayan veya yakın akrabası ile yaşayan çocuklar bakımından akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Dolayısıyla ailelerin parçalanmış olması çocukların yaşamlarını sürdürdükleri kişi veya grup açısından farklılık göstermemektedir. Parçalanmışlık durumu, öğrencilerin yaşamlarını sürdürdükleri kişi veya grup açısından tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır.

5.1.13 Öğrencilerin sigara kullanıp kullanmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulgularının yorumu

Araştırmanın bulgular kısmında, öğrencilerin sigara kullanıp kullanmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilemediği, öğrencilerin sigara kullanıp kullanmama durumları açısından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 9’da belirtildiği üzere çalışmaya katılan sigara kullanan öğrenciler ve sigara kullanmayan öğrenciler bakımından akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Dolayısıyla ailelerin parçalanmış olması çocukların sigara kullanıp kullanmamaları açısından farklılık göstermemektedir.

Parçalanmışlık durumu, öğrencilerin sigara kullanıp kullanmama durumları açısından tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır.

5.1.14 Öğrencilerin alkol kullanıp kullanmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin bulguların yorumu

Denence 14’de öğrencilerin alkol kullanıp kullanmama durumlarının öğrencilerin akademik başarı düzeylerini etkilemeyeceği, öğrencilerin alkol kullanıp kullanmama durumları açısından öğrencilerin akademik başarı puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan tablo 10’da belirtildiği üzere çalışmaya katılan alkol kullanan öğrenciler ve kullanmayan öğrenciler bakımından akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Dolayısıyla ailelerin parçalanmış olması çocukların alkol kullanıp kullanmama durumları açısından farklılık göstermemektedir. Parçalanmışlık durumu, öğrencilerin alkol kullanıp kullanmama durumları tüm aile içerisindeki çocukların akademik gelişim yönünden fark gözetmeksizin eşit düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır.

5.2 ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı literatürde normal popülasyon üzerinde pek fazla araştırması olmayan parçalanmış aile bireylerinin akademik başarı düzeylerinin çeşitli değişkenler tarafından incelenmesidir. Çalışmanın bu bölümünde araştırmada veri analizi yoluyla elde edilen bulgulara ve araştırmanın kuramsal çerçevesine bağlı olarak öneriler sıralanmıştır.

5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Boşanma, terk etme ve ölüm gibi nedenler ile ailesi parçalanan öğrencilerin okullarında başarısızlıklar yaşamaları ve çeşitli olumsuz davranışlar (öfke, içe kapanma, agresiflik, antisosyal davranışlar vb.) sergilemeleri yadsınamaz gerçeklerdir. Bu doğal tepkilerin yaşanması sürecinde en önemli nokta, ailelerin okul

kurum personelleri (idareciler ve öğretmenler) ile ilişki ve etkileşimlerinin derecelerini artırmalardır. Çünkü dağılma gibi olumsuz süreçlerden en az zararla başa çıkmanın ön koşulu, çocuklarla sıkı ilişki içinde olmaktan ve çocuğunun bilişsel, sosyal, psikolojik durumunu düzenli olarak takip etmekten geçer.

2. Bir toplumda ruh sağlığının korunaklı yapısı o toplumu oluşturan bireylerin sağlıklı ve sağlam yapıda yetiştireceği çocuklar ve gençler ile inşa edilmektedir. Sağlıklı bireyler yetiştirmenin büyük ölçüde ön koşulu; anne-babanın kişisel olarak birbirleriyle kurdukları etkileşim dinamiklerinin farkında olmasına bağlıdır. Çünkü ebeveynlerin bu farkındalıkları çocuklarına yaşattıkları olumsuz süreçler ile başa çıkmada önemli bir konuma sahiptir. Bu açıdan toplum ruh sağlığı merkezlerinin işlevlerinin aktif halde olması ve bu merkezlerin aileler ile ilişkilerini sürekli hale getirmeleri gerekmektedir.

3. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe; çocuklardaki akademik başarılarının da arttığı belirlenmiştir. Bu bulgu göz önüne alındığında Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın da destekleri ile; belediye, kaymakamlık, ilçe milli eğitim müdürlükleri ve vakıfların sosyal gönüllülük kapsamında aile eğitimleri düzenlenmelerinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

4. Ailenin parçalanmış olması bireylerin cinsiyetleri açısından akademik başarı yönünden farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla parçalanmışlık durumu tüm aile içerisinde çocukları aynı düzeyde etkilemektedir. Bu nedenle cinsiyetler arasında fark gözetmeksizin bireylere sosyal ve psikolojik desteklerin sağlanması gereklidir

5. Öğrencilerin içinde buldukları yaş dağılımlarının getirdiği bilişsel ve duygusal gereksinimlerin yoğun olduğu dönemlerde (özellikle ergenlik döneminin buhran dönemi olan 13-14 yaşlar) akademik başarılarında düşüşler yaşanabilmektedir. Dolayısıyla bu tür dönemlerde bireye bilişsel ve duygusal desteklerin profesyonel meslek mensuplarının işbirliği ile sağlanması yararlı olacaktır.

6. Okullarda önleyici rehberlik çalışmaları kapsamında görevli olan psikolojik danışmanların okul bünyesinde bulunan her sınıf düzeyi öğretmeni ile yoğun ilişki içinde olması ve birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Çünkü okullarda görevli psikolojik danışmanlar, olumsuz yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalan öğrenciler ile ilgili çeşitli programlar hazırlayıp bu öğrencileri hayata tutunmayı sağlamakta

bireylere yardımcı olmalıdır. Ayrıca okullardaki danışmanlar bu tür öğrencilerin sağlıklı ve sağlam yapı derecelerini artırıcı yapılarının destek ve yardım hizmetlerini sunabilirler.

7. Bireylerin bazı zamanlarda parçalanmış aile bireylerinin içinde yaşadıkları zorlu ve problemlili durumları çevrelerinden, okuldan, öğretmenlerden gizleme eğiliminde oldukları ve bireylerin ilişki kurmakta zorlandığı ve bunun neticesinde de etkileşimlerden kaçınıldığı gözlenmiştir. Bu nedenle çocuk ve ergenlerle bireysel ya da grupsal etkinliklerinin düzenlenmesi hem bireylerin rahatlamalarına hem de sosyal ilişkilerinin artmasına yol açacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu tür çocuk ve ergenlerle okul psikolojik danışmanlarının bireysel ve grupla danışma ilkelerine uygun görüşmeler yapmalarının çocuk ve ergenlerin yaşantı dinamiklerinin ortaya çıkmasına destek olacağı düşünülmektedir.

8. Okullarda ebeveynlere parçalanma olayının çocuklar üzerinde bıraktığı izlerin neler olabileceği, parçalanma durumlarında ebeveyn olarak neler yapabileceklerine yönelik seminerler, bilgilendirme toplantıları düzenlenmesinin olumlu olacağı düşünülmektedir. Ayrıca parçalanmış aile bireylerine grup rehberliği ve oryantasyon çalışmaları yapılarak bu bireylerin kendilerini bir grubun üyesi gibi hissetmeleri, kendilerini açık ifade edebilmeleri, paylaşımlarda bulunabilmeleri ve içinde bulunduğu durumu kabul edebilme yetisini kazanabilme açısından destekler sağlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Türkiye’de farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki parçalanmış aile çocuklarının akademik okul başarı puanlarının çeşitli değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının daha ayrıntılı biçimde anlaşılabilmesi için bu konuda daha derin araştırmalara ihtiyaç vardır.

2. Bu araştırmada aile içi parçalanma şekilleri, parçalanmanın üzerinden geçen süre ve parçalanma esnasında çocuğun yaşı değişken olarak ele alınmamıştır. Parçalanmış aile çocuklarının akademik başarı düzeyleri bu değişkenlerin ele alınacağı araştırmalarla incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (1978). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 11.
- Aral, N. (2000). Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveynlerin Çocuklarının Depresyon Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1.
- Arıkan, Ç. (1996) *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayını.
- Arıkan, Ç. (1992). *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*. Ankara: Şafak yayınları.
- Armağan, S. ve Armağan, İ. (1988). *Toplumbilim*. İzmir: Barış Yayınları.
- Biçer, E. (2009). *Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık ve Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bir Yastıkta Kocamadan. (27 Aralık 2003). *Radikal*, 5.
- Büyüksahin, G. (2009). *Boşanmış ve Boşanmamış (Tam) Ailelerden Gelen 11-13 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimlerinin Sosyal Uyum Düzeyleri İle İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağdaş, A. (2002). *Anne Baba Çocuk İlişkisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çelikoğlu, C. (1997). *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2011). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2011). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1993). *Türk Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı (1989). *Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.

Devlet İstatistik Enstitüsü (2000). *Boşanma İstatistikleri*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Dönmezler, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Ekşi, A. (1990). *Çocuk Genç Anne Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Er, G. (2009). *Ailesi Parçalanmış Olan İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Akademik Sağlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Eröz, M. (1983). *Milli Kültürümüz ve Müesseselerimiz*. İstanbul: Doğu Yayınları.

Eröz, M. (1982). *İktisat Sosyolojisine Başlangıç*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

Erürker, B. (2007). *Aileye ve Parçalanmış Aileye Sahip 5-6 Yaş Çocuklarının Bilişsel İşlevlerinin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gençtan, E. (2012). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Gökçe, B. (1996). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*. Ankara: Savaş Yayınları.

Gül, G. (2004). *Aile ve Evlilik Kurumu. Evlilik Okulu*. Haluk Yavuzer (Editör). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gülerce, A. (1990). Aile Terapisinin Psikolojiye Getirdiği Epistemolojik Yenilik. *Psikoloji Dergisi*, 7.

Gürakar, L. (1991). *İntihar ve Aile İşlevleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

İbrahimoğlu, D. (2004). *Evlilikte Doğru Seçim ve Ailede Mutluluk*. İstanbul: Hayat Yayınları.

İlgar, S. (2004). *Evlilik Birlikteliğinin Bozulması-Boşanma. Evlilik Okulu*. Haluk Yavuzer (Editör). İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Karakuş, S. (2003). *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi ve Okul Başarısına Yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 2.
- Kasapoğlu, A.(1990). Aile-Birey-Toplum. I. Aile Şurası. *Aile Araştırma Kurumu Yayını*.
- Kıray, M. (1999). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kongar, E. (1999). *21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köknel, Ö. (1999). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kuyucu, Y. (2007). *Boşanmış Ailede yetişen Ergenlerin Bilişsel Çarpıtmalarıyla Benlik Değeri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2007). Riskli Yaşam Şartlarında Koruma Önleme ve Müdahale Hizmetleri Elazığ İli Eylem Planı. http://elazig.meb.gov.tr/download/siddet_eylem_plani.doc (11 Şubat 2007).
- Nazlı, S. (2011). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Onur, B. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ozankaya, Ö. (2006). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öğüt, F. (2001). *Sosyal Uyum İle Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Örgün, S. (2000). *Anne-Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özağı, A. (2007). *Depresyon Düzeyi Yüksek Parçalanmış Aile Çocuklarıyla Yapılan Eğitsel Grup Oyunlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Özen, Ş. D. (1999). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri-1. Davranış ve Tutum problemleri *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6.
- Özen, Ş. D. (1998). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri-2. *Sosyal Destek Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6.
- Özen, Ş. (1995). *Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü*. Yayınlanmış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özgün S., Konuk E., ve Epözdemir H. (2009). *Evliliğe Hazırlık Projesi*. İstanbul: V. Ulusal Aile ve Evlilik Terapileri Kongresi.
- Özgüven, İ. (2010). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özgüven, İ. (2009). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDR Yayınları.
- Öztürk, M. (2005). Boşanma ve Boşanmış Aile Çocukları. *Popüler Psikiyatri Dergisi*, 25.
- Öztürk, M. (2005). Boşanma Sonrası Çocuğun Gösterebileceği Tepkiler. *Popüler Psikiyatri Dergisi*, 26.
- Öztürk, S. (2006). *Anne-Babası Boşanmış 9–13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Portakal, H. (1997). *Boşanma ve Kadın*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Sayar, K. (2006), Babasızlık. *Popüler Psikiyatri Dergisi*, 33.
- Saygılı, S. (2005). *Çocuklarda Davranış Bozuklukları*. İstanbul: Elit Yayıncılık.
- Sayın, Ö. (1994). *Sosyolojiye Giriş*. İzmir: Üniversite Kitapları.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Serin, N. ve Öztürk, S. (2007). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8.

- Sezal, İ. (2002). *Toplum ve Aile. Sosyolojiye Giriş*. İhsan Sezal (Editör). Ankara: Martı Yayınları.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2002). *Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayını.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler*. Yayımlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Tarhan, N. (2004). *Makul Çözüm*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tatlıdil, E. (1987). Kentle Bütünleşmenin Bir Yolu: Gecekondulaşma. *Sosyoloji Dergisi, 1*.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2007).
http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=551 (11 Şubat 2007).
- Türkarlan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları. *Aile ve Toplum Dergisi, 3*.
- Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve İhmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1*.
- Yavuzer, H. (1999). *Ana Baba Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, N. (1992). *Türk Aile Sistemi İçinde Edirne Ailesinin Sosyal Yapı Özellikleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı; Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi*. İstanbul: Özgür Yayınları.

EK 1. PARÇALANMIŞ AİLE ÖĞRENCİLERİNİ FARKLI DEĞİŞKELER AÇISINDAN TANIMA ANKETİ

Çok değerli öğrenciler;

Bu anket bilimsel bir araştırma amacıyla hazırlanmıştır. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Samimi ve doğru yanıtlarınız önemlidir. Vereceğiniz bilgiler sadece araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır. Lütfen, cevapsız soru bırakmayınız.

Yardımlarınız için çok teşekkür ederim.

Cüneyt ERKAL

Psikolojik Danışman

1-) Yaşınız?

7 – 8   9 – 10   11 – 12   13 – 14   15 +

2-) Cinsiyetiniz?

Kız   Erkek

3-) Kaçınıcı sınıftasınız?

İlköğretim; 1. ( ) 2. ( ) 3. ( ) 4. ( ) 5. ( ) 6. ( ) 7. ( ) 8. ( )

Lise; 1. ( ) 2. ( ) 3. ( ) 4. ( )

4-) Geçen dönemki not ortalamanız?

( ) 0 – 1 ( ) 1.1 – 2 ( ) 2.1 – 3 ( ) 3.1 – 4 ( ) 4.1 – 5

5-) Annenizin eğitim düzeyi nedir?

( ) Okuma yazma bilmiyor ( ) Okuryazar ( ) ilkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu

6-) Babanızın eğitim düzeyi nedir?

( ) Okuma yazma bilmiyor ( ) Okuryazar ( ) ilkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu

7-) Anne ve babanızla ilgili bilgiler

Anneniz: Sağ ( ) Ölü ( )

Babanız: Sağ ( ) Ölü ( )

8-) Anne ve babanızın evliliği devam ediyor mu?

Devam ediyor ( ) Boşandılar ( ) Boşanmadılar ama ayrı yaşıyorlar ( )

9-) Kiminle beraber yaşıyorsunuz?

Annem ve babamla ( ) Annemle ( ) Babamla ( )

Yakın akrabalarım (dede, teyze, amca gibi) ( )

10-) Ailenizin ortalama aylık gelirini belirtiniz.

( ) 1 TL – 750 TL

( ) 751 TL – 1500 TL

( ) 1501 TL - 2 000 TL

( ) 2001 TL – 5000 TL

11-) Sigara kullanıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

12-) Alkollü içecekler içer misiniz?

( ) Evet ( ) Hayır

13-) Bali, tiner veya herhangi bir uyuşturucu madde kullanır mısınız?

( ) Evet ( ) Hayır

14-) Babanızın mesleği nedir?

- Kamu sektör ücretli   Özel sektör ücretli   Serbest meslek - Üretici
 Serbest meslek-Hizmet   Serbest meslek-Perakende veya toptan mal satış
 Emekli-Kamu sektör ücretli   Emekli-Özel sektör ücretli
 Emekli-Serbest meslek   Emekli-Çalışmıyor   Çalışmıyor
 Yan gelir sahibi

15-) Annenizin mesleği nedir?

- Kamu sektör ücretli   Özel sektör ücretli   Serbest meslek - Üretici
 Serbest meslek-Hizmet   Serbest meslek-Perakende veya toptan mal satış
 Emekli-Kamu sektör ücretli   Emekli-Özel sektör ücretli
 Emekli-Serbest meslek   Emekli - Çalışmıyor   Ev hanımı
 Yan gelir sahibi

ÖZGEÇMİŞ

15.10.1985 tarihinde, Mardin'in Nusaybin ilçesi Ocaklı (Pir Erika) köyünde dünyaya geldim. 2000 senesinde, ilköğretimimi, Kocaeli Körfez 100. Yıl Atatürk İlköğretim Okulunda; lise öğrenimimi ise, 2004 senesinde Kocaeli Körfez Yarımca Lise'sinde tamamladım. 2009 yılında, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünden başarı ile mezun oldum. Daha sonra 2009 yılının Aralık ayında, Milli Eğitim Bakanlığı'nda Psikolojik Danışman olarak göreve başladım. Aynı sene Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimime başladım. Burada bir dönem okuduktan sonra Sakarya Üniversitesi'ne yatay geçiş yolu ile başvurduğum ve Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne kabul edildim.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde görevimin ilk senesini İstanbul İli Gaziosmanpaşa İlçesi Gaziosmanpaşa İlköğretim Okulunda; ikinci yılımı Sakarya İli Serdivan İlçesi Fatma Özkan İlköğretim Okulunda tamamladım. Daha sonra ailemin ikamet ettiği Kocaeli Körfez İlçesine tayin oldum. Halen Kocaeli Körfez İlçesi Uluğbey Ortaokulunda görev yapmaktayım.

e posta : rubar_mawif_ruyac@hotmail.com